

**BATILILAŞMA DEVRİ RESİM SANATINDA
EDİRNE BULGAR KİLİSESİNDEKİ
İKONALARIN YERİ**

Hazırlayan: Tamer YÖRÜKOĞLU

Danışman : Prof. Dr. Engin BEKSAÇ

**Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Sanat Tarihi Anabilim Dalı
için öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.**

**Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temmuz,2006**

ÖNSÖZ

Bu araştırmada batılılaşma sürecinde Bulgar azınlık nüfusunu barındıran Edirne kentinde bulunan Bulgar Kilisesindeki ikonalar konu edilmiştir. Edirne’de bulunan kiliseler, Batılılaşma sürecinde ikonalarda görülen bazı gelişmelerin temsilcilerini bünyesinde barındırmaktadır. Günümüze çok azı sağlam ulaşmış olsa da mevcut eserler Batılılaşma sürecindeki ikonaların temel karakterini yansıtacak niteliktedir.

Batılılaşma Devri Resim Sanatında Edirne Bulgar Kilisesindeki İkonalar hakkında elimizde kısıtlı sayıda yayın bulunmaktadır. Gerek İstanbul’da gerekse tüm Türkiye’de ve komşu ülkelerdeki ikonalar ele alınmışken, Edirne’de bulunan ikonalar henüz ayrıntılı bir şekilde ve Sanat Tarihi Biliminin kural ve esaslarına göre incelenip, değerlendirilmemiştir. Yapılan bu çalışma, konusunda ilk sayılabilecek niteliktedir.

Çalışmanın meydana gelmesinde, destek olup yol gösteren danışmanım Sayın Prof. Dr. Engin BEKSAÇ’a ve Bulgar Kilisesinin kapılarını istediğimiz zaman açan, her türlü sorumuzu cevaplandıran Aziz Georgi Kilisesi papazı Aleaxandır Çikirik’e teşekkür ederim.

Tezin Adı; Batılılaşma Devri Resim Sanatında Edirne Bulgar Kilisesindeki
İkonaların Yeri
Hazırlayan; Tamer YÖRÜKOĞLU

ÖZET

Bu araştırma, Ortodoksların tarih sürecinde yaşadıkları topraklar üzerinde yapmış oldukları ibadethanelerinde bulunan, duygularını, düşüncelerini, inançlarını ve beğenilerini yansıttıkları ikonalar üzerinedir. Günlük yaşam biçimleri, toplumsal ilişkiler, törenler, yaşamın çeşitli görüntüleri duvara resmedilerek kültürel özellikler saptanıp gelecek nesillere aktarılıyordu. Okuma yazması olmayan toplumlarda duvar resimleri dinsel, tarihsel ve siyasal eğitim aracı olmuştur. İkon konusu her ne kadar teoloji içinde değerlendirilse de, sadece teolojik bir zemine değil, aynı zamanda sanatsal ve siyasi bir arka plana da sahiptir.

Bu bağlamda bu araştırmanın evrenini Edirne’de 19 yüzyılda inşa edilen Bulgar Kilisesindeki ikonalar oluşturmuştur. Araştırmanın gerçekleşmesi için toplanılan veriler doğrultusunda, Edirne’de bulunan Bulgar Kilisesindeki ikonaların ortaya çıkışı ve gelişimi, batılılaşma sürecinde oluşan kiliselerdeki ikonalar arasındaki üslup birliği, geleneksel çizgiden doğan benzerlik ve yerleşim bölgesinden kaynaklanan doğal ve kültürel nedenlerden dolayı ortaya çıkan farklılık gibi esas sebepler belirtilerek aralarında karşılaştırma yapılmış, ikonaların önemi ve ne kadar geniş kola yayıldığı vurgulanarak, günümüze ulaşan örnekleri ele alınmış ve tüm bu ayrı başlıklar altında toplanan verilerden sonuca gidilerek konumuz olan ikonalar Sanat Tarihi açısından yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; İkona, Ortodoks, Edirne, Bulgar Kilisesi, Din

Title: Signification of the Icons of the Edirne Bulgarian Church in the 19th Century Art

Author: Tamer YÖRÜKOĞLU

ABSTRACT

This research is about Icons that have been found in the Orthodox Temples. These temples have been built in the land that Orthodox has lived in the history, and Icons show their feelings, thinking, faith, and likings. Their daily life styles, social relationship, ceremonies, pictures from life have been painted on the walls to teach their cultural philosophy to the next generation. Wall paintings were important teaching tools for religion, history, and politics in the society that neither reads nor writes. Although Icons are known as the topic of theology, it is not only has a background in the area of theology, but also in the area of art and politics.

The research environment was a Bulgarian Church which was built in 19th century in Edirne. It is argued about appearance and improvement of the icons. It is compared, style similarities and traditional scratch's similarities during the occidentalization period, and natural and cultural differences due to the area of settlement, by showing main reasons clearly. It is emphasized the importance of the icons and how wide they spread. It is interpreted from the History of Art perspective in the light of all the icons that exist today, and the collected data during the research.

Key Words: Icon, Orthodox, Edirne, Bulgarian Church, Religion

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem.....	1
Problem Cümlesi.....	2
Amaç.....	2
Önem.....	3
Sayıtlar.....	3
Sınırlılıklar.....	4
Tanımlar.....	4

BÖLÜM II

İLGİLİ ALANYAZIN

Hıristiyanlıkta İnanç Farklılıklar.....	9
Katoliklik.....	9
Protestanlık.....	10
Anglikanlık.....	10
Ortodoksluk.....	11
Ortodoksluğun Tarihsel Gelişim ve Ortodoks kilisesi.....	11
Bulgar Halkı ve Ortodoksluk.....	12
Edirne Bulgar Ortodoks Kiliseleri.....	14
Edirne Aziz Konstantin ve Helena Bulgar Ortodoks Kilisesi.....	15
Edirne Aziz Georgi Bulgar Ortodoks Kilisesi.....	15
Ortodokslukta İkonalar, Liturji ve İkonostasis.....	16
İkona Nedir?.....	16
İkonanın Gelişim Süreci.....	17
İkona ve Liturji.....	19

İkonalarda Kanon.....	19
İkonalarda Sembolizm.....	20
İkonalar.....	23
İbadet İkonaları.....	23
Meryem İkonaları.....	24
İsa İkonaları.....	25
Aziz İkonaları.....	25
Telsis İkonaları.....	25
Melek İkonaları.....	25
Tanımlayıcı ve Didaktik İkonalar.....	26
İkonostasis.....	27
Edirne'deki Bulgar Kilisesindeki İkonostasis ve İkonaların incelenmesi	30
İkonostasis.....	30
Edirne Aziz. Georgi Kilisesi'nde Bulunan İkonalar.....	35
İbadet İkonaları.....	35
İsa İkonaları.....	35
Meryem İkonaları.....	37
Vaftizci Yahya İkonaları.....	38
Aziz İkonaları.....	41
Tanımlayıcı ve Didaktik İkonalar.....	60
Telsis İkonaları.....	66

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli.....	70
Evren Örneklem.....	70
Veri Toplama Aracı.....	70
Verilerin Analizi.....	71

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM	72
--------------------------------	----

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER	75
Sonuçlar.....	75
Öneriler.....	77
KAYNAKÇA	78
ŞEKİLLER	83
RESİMLER	84

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemi, amaçları, önemi, sayıtları, sınırlılıkları ve tanımlar verilmiştir.

Problem

Edirne, özellikle Batılılaşma sürecinde, ikonalarda görülen gelişmelerin bazı temsilcilerini bünyesinde barındırmaktadır. Günümüze çok azı sağlam ulaşmış olsa da mevcut eserler batılılaşma sürecindeki ikonaların temel karakterini yansıtacak niteliktedir. Bulgaristan'a yakın bir bölge olan Edirne'de Bulgar ikonalarının önemli benzerleri bulunmaktadır. Her ne kadar tamamı bugüne ulaşmamış olsa da, hem mevcut olanlar, hem de kaynak ve yayınlardan yararlanılarak saptanan eserler, Bulgar ikonalarının genel karakterini yansıtmaktadır. Yapılması düşünülen çalışmanın konusunu oluşturan eserler; Edirne, İstanbul ile diğer komşu ülke ve kültürlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır.

Edirne'de bulunan "Aziz Georgi" ve "Aziz Konstantin ve Helena" Bulgar Kiliselerindeki ikonalar hakkında elimizde kısıtlı sayıda yayın bulunmaktadır. Bulgar ikonaları ile ilgili yayınların çoğu dış kaynaklı yayınlardır.

Bu kiliselerden biri olan Aziz Georgi Kilisesi Edirne'nin Kuzey-Doğu bölgesinde Barutluk Mahallesi'nde bulunmaktadır. Bir zamanlar şehrin bu bölgesinde genellikle Bulgar azınlıklar oturmakta idi. Kilisenin temeli 23.04.1880 tarihinde atılmış ve aynı yıl inşaatı tamamlanmıştır. Kilisenin yapımı Sultan II Abdülhamit'in izni ile ve zamanın Edirne Valisi Rauf Paşanın yardımları sayesinde gerçekleşmiştir.

Bulgar Kilisesinin planı üç nefli yalancı kubbeli bazilika şeklinde olup, Bulgar geç Rönesansına özgü plan karakteri taşımaktadır. Önemli büyüklükte olup, inşaat alanı 320 m² dir.

Önce ibadetler Yunanca yapılmakta iken daha sonra Bulgar topluluğun olumsuz reaksiyonları ve istekleri doğrultusunda Bulgarca ibadet edilmeye başlanmıştır.

1940 yılına kadar Bulgar vatandaşları olan papazlar kilisede görev yapmışlardır. Daha sonra İstanbul'lu Bulgar asıllı papazlar bu görevi sürdürmüşlerdir. Kilisenin yenilenmesine 2001 yılında başlanmış ve 2004 tarihinde tamamlanmıştır. Restorasyondan sonra Kilise 09.05.2004 tarihinde ibadete açılmıştır.

Diğer Bulgar Kilisesi ise 1869 yılında inşa edilen Aziz Konstantin ve Helena Kilisesi'dir ki bu yapı bugün çökmüş durumdadır. Nisan 2004'te koruma altına alınmışsa da halen restore edilmeyi beklemektedir. Bu yapı; nartex, ana mekân ve apsis olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. XX. Yüzyılın başlarında cemaatin Edirne'den göç etmesi sonucu; Aziz. Konstantin ve Helena Kilisesi kapatılmıştır.

Problem Cümlesi

Edirne'de bulunan "Aziz Georgi" ve " Aziz Konstantin ve Helena " Bulgar Kiliselerindeki ikonaların batılılaşma sürecindeki yeri nedir?

Amaç

Osmanlı İmparatorluğu döneminde birçok cemaate ev sahipliği yapmış olan Edirne'de özellikle XIX. Yüzyılda Bulgarlar, Kıyık ve Uzunkaldırım semtlerinde ikamet etmişler ve Tanzimat Fermanı'ndan sonra yaşayan azınlıklar olarak kendi ibadet merkezlerini inşa etme hakkının tanınması ile ibadethanelerini inşa etmişlerdir.

Bu yapılardan olan 1869'da inşa edilen Aziz Konstantin ve Helena kilisesi ile bu yapıdan 11 yıl sonra, 1880'de inşa edilen Kıyık semtinde bulunan Aziz Georgi Kilisesi Bulgar Ortodoks topluluğun inşa ettiği ibadethanelerdir. Bu tez kapsamında bu kiliselerde bulunan ikonaların karşılaştırılarak, gelenek ve aynı kültürlerden gelmiş olmalarından dolayı ortaya çıkan benzer yanların tespiti, Edirne Bulgar Kiliselerindeki ikonaların doğuş

ve gelişiminin nedenlerinin saptanması, tarihinin incelenmesi, bu eserlerin önceki ve şimdiki durumunun tespit edilmesi, kilisede belirlenen mevcut eserlerin fotoğrafları belgelenerek, ayrıntılı biçimde tanımlanması ve sahip oldukları fonksiyonların açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca gelecek nesillerin Bulgar ibadet yapıları ve ikonaları konusunda bilgilendirilmeleri, işlevi olmaksızın kültür varlıklarının benimsenmesi ve korunması konusunda da bilinçlendirilmeleridir.

Önem

Yapılan bu araştırma, Bulgar Ortodoksların, Edirne'de yapmış oldukları ibadethanelerinde, resmettikleri ikonaların incelenmesi sonucunda sahip oldukları kültürü ortaya koymaktır. Yapılacak çalışma Edirne'deki Bulgar ikonaları hakkında ilk olacağı için diğer çalışmalar için kaynak olacaktır. Ayrıca bu çalışma, Osmanlı döneminde Bulgar azınlığa ait olan Kiliselerdeki eserlerin sayısını, şimdiki durumunu, plan, malzeme-teknik, gibi değişik açılardan önceki ve şu anki durumlarıyla ele alarak, benzer ve farklı yönleri ortaya çıkaracak olması bakımından önem taşımaktadır.

Sayıtlar

1- Batılama sürecinde Bulgar Kiliselerindeki ikonaların durumunu tayin amacı ile ele alınan bu araştırma sonucunda, Bulgar azınlığın Edirne'de bıraktığı eserlerin tanıtılması,

2- Bu araştırmadan yola çıkarak aynı şehir veya bölgede bulunan daha farklı çalışmaların yapılacağı,

3- Daha sonraki çalışmaların gerçekleşmesinde kolaylık sağlayacağı ve araştırma sonucunda kültür mirasımızın parçaları olan bu yapıların önemini algılanarak değer kazanacağı,

4- Çevre şehirlerdeki eserlerle resim sanatı bakımından karşılaştırılarak bir değerlendirme yapılacağı umulmaktadır.

Sınırlılıklar

1- Bu araştırmanın çerçevesi, araştırma konusu olan ikonaların birçok örneğini dâhilinde bulunduran Edirne Bulgar Kiliselerindeki ikonaları, plan, süsleme gibi değişik açılardan ele alarak ayrıntılı bir şekilde inceleme, farklı örnekleriyle karşılaştırma ve değerlendirme,

2- Edirne'deki günümüze tam olarak ulaşan, bir kısmı ile ulaşan ve sadece ismi bilinerek bu gün mevcut olmayan yapıların arşiv belgelerini, kaynak ve yayınlar yardımı ile saptanmasını kapsamaktadır.

Tanımlar

Apsis: Merkezi bazilikaların kubbe altına denir. Ayrıca kiliselerin de merkez bölümüdür ve en kutsal kesimidir. Bu bölümde ayin yapılır. İsa tasvirleri, Meryem Ana tasvirleri azizler-azizeler İncil'den detaylar hep bu bölümde sergilenir.

Asetik: Din uğruna dünya zevklerini feda eden kimse, zahit kimse, münzevi kimse, riyazetçi, sofu kimse, derviş

Arianizm: İsa Mesih'in Tanrılığını reddeden, sadece insan olduğunu savunan görüştür.

Athos Dağı (Aynaroz): Yunanistan'da, Halkidikya'nın Ege'deki üç yarımadasından en doğuda olan ve bu günde Aynaroz Ortodoks Özerk Ruhani Cumhuriyetinin bulunduğu kutsal dağ.

Bazilika: Uzunlamasına gelişmiş mekân düzenine ve üç nefli plana sahip yapı türü.

Dodekaortion: İncil'de yer alan konulardan, Bizanslı din adamlarınca dogmatik içerikli olarak belirtilmiş olan "oniki yortu".

Diyakoz: Kilise veya cemaat işlerinde gönüllü olarak papaza yardım eden kimse

Ekümeni: Bütün Dünya demektir.

Epignation: Baklava şeklinde yapılmış kumaş parçası, diz hizasına asılır ve üzerindeki şekil İsa'nın kılıcını ve ölüm karşısındaki zaferini temsil eder.

Eksarhhane: Eksarh unvanını taşıyan Bulgar başpapazının oturduğu yere verilen isimdir. Rum patriğinin işgal ettiği binaya Patrikhane dendiği gibi Bulgar ruhani liderinin bulunduğu Fener'deki yere de "Eksarhhane" denilirdi. Osmanlı'da 1870 yılında tesis olundu.

Fresk: Yaş sıva üzerine suda çözülmüş boya pigmentleri kullanarak yapılan duvar resmi.

Gloriole: Kutsal kişilerin başının üzerinde çizilen ve olduğuna inanılan hale, kutsal ışık.

Hristoloji: Dogmatik teolojinin İsa'yı ve öğretilerini inceleyen dalı.

Heretik: Hz. İsa'yı sözde tanrı sayan öğretinin yanlış olduğunu savunan, esasta dini bir akım olup din bilginlerinden ve inananlardan oluşur. Ancak kilise inancından farklı bir bakış açısına sahip olduğundan ötürü kilise tarafından da Hıristiyan inancından sapmış anlamında kullanılır.

Hodigitria: Meryem için doğu Hıristiyanlık âleminde kullanılan yol gösteren, rehberlik eden sıfatı

İkona (ikonografi): Dinsel içerikli sanat yapıtlarında betimlenen dinsel olay ya da kişi ile tiplleşmiş, hatta bir ölçüde standartlaşmış biçim düzenleri veya kalıpları inceleyen disiplin.

İkonostasis: Kilisenin koruyucu azizinin ana ikonasının üstüne konulduğu yer. Kutsal alanı ya da sunağı kilisenin geri kalan kısmından ayıran, çeşitli ikonalarla donatılmış bölme.

Intercolumnium: İki kolon arasındaki boşluk.

Ioannes Prodromos: Vaftizci Yahya doğu Hıristiyanlık âleminde haberci, önceden haber veren müjdeci anlamına gelen Prodromos lakabı ile anılır.

Kanon: Yetkin yasa oluşturan yazılar anlamındadır. Kutsal Yazılar Kanonu imanın olmazsa olmaz yasalarıdır. Ayrıca Kanon, iman standart'ının oluşturulması için de kullanılmaktadır. Kanonumuz 66 kitaptır.

Katakomb: Uzun ve karmaşık dehlizlerden oluşan bu yeraltı şehirlerine katakomb adı verilir.

Katolik: Hıristiyanlığın üç büyük mezhebinden biri.

Kilise: Her türlü Hıristiyan tapınağı.

Kudas: Hıristiyanlıkta ekmek ve şarabın kutsanması ayini.

Liturji: Yunanca "liturgia" dan gelir, ayin düzeni demektir.

Naos: Ortodoks kiliselerinde halkın ibadet amacıyla kullandığı ana mekâna verilen addır.

Nasturizm: İsa Mesih'te iki kişilik olduğunu savunan akımdır. İlahi ve insan kişisi vardı. Fakat insan tarafı, ilahi tarafından daha fazlaydı görüşüdür. 431'de ve 532'de bu görüş ve savunmacıları lanetlenmiştir.

Omphorion: Din adamları tarafından giyilen Liturjik bir giyim tarzı olan, bulunan kayıp koyunu temsil eden ve omuzdan boyundan atılan atkı benzeri kumaş.

Ortodoks: Hıristiyanlığın üç büyük mezhebinden biri.

Pantokrator: İsa için kullanılan ‘‘Evrenin Hâkimi’’ sıfatı. Her Şeye hükmeden her Şeye kadir anlamında Tanrıya verilen addır. Ortodoks sanatında Pantokrator, kilise kubbesinin göbeğini süsleyen ve İsa’nın ‘‘Kadiri Mutlak Tanrı ve Evrenin Efendisi’’ olarak resmedildiği freski niteler.

Papaz: Din görevlisi. Hıristiyan kiliselerinde piskoposla diyakoz arasında yer alan din adamlarına papaz adı verilir.

Patrik: Ortodoks kilisesinin piskoposu.

Phelonion: : Din adamları tarafından kullanılan Liturjik bir giyim tarzı olan pelerin.

Proskinesis: Secde, ibadet ikonaları.

Protestanlık: Hıristiyanlığın üç büyük mezhebinden biri

Restorasyon: Tarihsel belge niteliğindeki kültür ürünlerinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yapılan müdahalelerin tümünü kapsayan eylem.

Sakkos: Din adamlarının kullandığı, üste giyilen diz altına kadar uzayan tunik Şeklinde elbise.

Sufumato: Renklerin eriyerek birbirinin içine geçmesi tekniği.

Tempera: 13. yüzyıl başından 15. yüzyıl sonuna dek çokça kullanılan bir resim tekniği. Yumurta sarısı, yumurta akı, bazen de her ikisinin boya ile karıştırılmasıyla oluşturuluyor ve genellikle tahta üzerine yapılıyor. Tahta panonun üzerine alçı ve zamkla yapılan bir karışım sürülüyor. Figür önce karakalem ile çiziliyor, sonra da boyamaya geçiliyor.

Teslis: Üçe çıkarma, Hıristiyanlıkta Allah’ın üç unsurdan meydana geldiğine inanma anlamındadır. Bu üç unsur; Baba, Oğul, Kutsal Ruh’tur.

Thedokos: Meryem Ana için kullanılan bir sıfat. Meryem Ana Doğu Hıristiyanlık âleminde “Tanrı Anası” olarak anılır.

Yortu: Hz. İsa'nın yaşamını, ölümünü ve dirilişini anmak, ondan kaynaklanan ve Hıristiyan azizlerinin yaşamında anlatımını bulan erdemlerini kutlamak üzere kilisenin belirlediği günlerdir.

BÖLÜM II

İLGİLİ ALANYAZIN

Bu bölümde, Edirne'deki Bulgar kiliseleri, Ortodokslukta ikona teolojisi, ikonografi, Edirne'deki Bulgar Kiliseleri ve ikonaları hakkında yapılan araştırmalar ve çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

HIRİSTİYANLIKTA İNANÇ FARKLILIKLARI

İsa'nın kişiliği ve onun düşünceleri, sözleri üzerine kurulmuş olan dinin adı "Hıristiyanlıktır" ve "Hıristiyan" adı ilk kez Antakya'da kullanılmıştır (Meydan Larousse,1986;s.36). M.S. 30 yıllarında Hz. İsa'nın havarileri, İncil'i Yahudiye, Samiriye, Fenike ve kuzeyde Antakya'ya kadar ulaştırarak bu dinin büyük bir coğrafyada yayılmasını sağladılar. Bunun ardından Hıristiyanlık, Anadolu, Kuzey Afrika kıyıları, Roma, Doğu Akdeniz, Suriye bölgesine kadar ulaştı (Sennott,2003:203). İlk önce Antakya, Efes, Atina ve Korinthos gibi batı şehirlerinde yayılan din, Roma İmparatorluğu tarafından engellenmeye çalışılmış ve birçok çatışmalara neden olmuştur (Meydan Larousse,1986; s.205). Ruhbanlığın kurucusu, Hıristiyanlığın ilk rahibi ve ilk manastırı kuran kişisi olarak bilinen Aziz Anthonus'un başlattığı ruhban hareketi kısa zamanda çığ gibi büyümüş, M.S. 271 'de Mısır'da onunla başlayan manastır hayatı, Hıristiyanlığın gelişmesini çok etkilemiş ve Bizans imparatoru 1. Konstantin'in (324–337) Hıristiyanlığı devlet dini olarak ilan etmesi dönüm noktası olmuştur (Senott,1999:203). Bu tarihten sonra Hıristiyanlar da inançlarını özgürce yerine getirme şansını bulmuşlardır. Ancak daha sonraki dönemlerde Hıristiyanlar arasında çıkan kavgalar ise yeni mezheplerin doğmasına sebep olmuştur.

Hıristiyanlık âleminde; Katoliklik, Ortodoksluk, Protestanlık ve Anglikanlık olmak üzere başlıca dört mezhep oluşmuştur.

Katoliklik; Roma Kilisesinin öncülüğünü yaptığı ve savunduğu, Hıristiyanlığın ana mezheplerinden biridir ve dinin temsilcisi "Papa" kabul edilir. Papalık sistemi 1. yüzyılda

laik bir anlayışa sahip olmasına karşın 11. yüzyıl sonrası piskoposluk yöntemini uygulamaya koymuştur (Wikipedia,2006:<http://tr.wikipedia.org/wiki/Katoliklik>). Romalılar İsa'nın öldürülmesinden bir süre sonra Kudüs'e saldırarak büyük zarar vermişlerdir. Bunun sonucu Kudüs Kilisesi Roma'ya taşınmıştır. Böylece Petrus ve Pavlus'un temsil ettiği Kudüs Kilisesinin dini yetkileri Roma kilisesine devir olmuştur. Bu nedenle Papalar (Roma Piskoposları) Petrus'un temsilcisi kabul edilirler. Yerel kiliselerin (diyakoz) piskoposları, İsa'nın düşünce ve sözlerinin devamını sağlayan oniki havarinin halefleridir. Havarilerin lideri ve sorumlusu Aziz Petrus, din adına Roma'da ölmüş ve Roma piskoposu onun bıraktığı görevi devralmıştır. Diğer mezheplerden en önemli farkı olan papanın üstünlüğü ilkesi, kilisenin birliğini ve özdeşliğini sağlar” (Meydan Larousse,1986;s.75).

Protestanlık; Katolik Kilisesinin, Papanın otoritesine ve katı kurallarına karşı çıkılması nedeniyle, Hıristiyanlığın en büyük üç mezhebinden biri olan Protestanlık mezhebi XVI. yy.da Martin Luther ve Jean Calvin'in liderliğinde 1529 yılında ortaya çıkmıştır.

Hıristiyanlıkta ruhban sınıfını kabul etmeyerek Kutsal Kitap İncili tek kaynak sayarak, papazlara gerek duymadan İncil'i okuyabileceklerini söylemişlerdir. Bu nedenle Protestanlığa “İncil Kilisesi” de denmiştir. Protestanlık, diğer mezheplerinden farkı Katolik ve Ortodokslar gibi ruhanî liderlerinin olmamasıdır Azizlere inanılmaz ve Kiliselerinde resim, heykel ve ikonalara yer yoktur. Protestan rahipleri evlenebilir ve İncil'i kendi dillerine çevirip okuyabilirler. Katoliklerle Ortodokslarda ise İncili Yunanca ve Lâtinçe okumak gerekliliği vardır. Dünyada en yoğun Protestan nüfus Kuzey Amerika'da bulunmakta; ikinci sırada Avrupa ülkeleri gelmektedir. Protestanlık Kuzey Amerika ile Okyanusya'da en büyük mezhep durumundadır (Wikipedia,(2006):<http://tr.wikipedia.org/wiki/Protestanl%C4%B1k>).

Anglikanlık; İngiltere kralı 8. Henry'nin kurduğu, Protestanlık esasına uygun 16. yüzyılda reform hareketi'nden sonra İngiltere'de doğmuş bir Hıristiyan mezhebidir. Anglikan kilisesi, Kral Henry'den itibaren Roma Kilisesi ile ilişkisini bitirmiş ve papanın otoritesini reddetmiştir. İbadet dili Latince yerine İngilizcedir. Kiliseyi, kral ve kraliçenin temsil ettiği İngiltere'nin Resmi Mezhebi olmuştur. (Üçel,(2006): <http://www.allsaintsmoda.com/ilmihal.html>).

Ortodoksluk; Ortodoks, anlam olarak “doğru inançlı, meşru kilisenin resmi kararlarına uygun öğreti ve düşüncelerin bütününe uyan, özel anlamda ise Bizans İmparatorluğu Hıristiyan kilisesine ve bundan türeyerek dini öğreti bakımından buna bağlı kalmış, doğu Hıristiyan kiliselerince sürdürülen öğretiye denir. Yunan ve Slavların çoğunun benimsediği mezheptir” (Örs,1977:39).

Ortodoks mezhebinde Hıristiyanlığın tek temsilcisi İsa Peygamberdir ve Papalık reddedilir. Bizans’ın benimsediği bu mezhepte ikonalara karşı saygı vardır; ancak tapınma yoktur. Bağımsız Kiliseler Birliği’nin başkanı Patriktir (Wikipedia,(2006): <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ortodoksluk>)

325 ile 787 yılları arasında yedi konsil bir araya gelmiş ve Ortodoks doktrini belirlemişlerdir. Hıristiyanlığın önemli merkezleri Roma, İstanbul, İskenderiye ve Antakya olmuştur. Ortodoksluğa en fazla zarar veren dönem VII. ve IX. yüzyıllardaki ikonoklastik, ikona kırıcı, dönemdir. IX yüzyıldan sonra Slavlar, Bulgarlar ve Ruslar Ortodoksluk inancına sahip çıkmaya başlamışlardır, Bu dönemde Doğu ve Batı kiliseleri anlaşmazlığa düşmeye başlamış ve fikir ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır (Meydan Larousse,1986;s.204). Bu dönemde, Ortodoksluğun en yoğun olduğu bölgeler Bulgaristan ve Yunanistan ile Anadolu’nun Ege ve Doğu Karadeniz kıyılarıdır (Şahin,1999:17).

ORTODOKSLUĞUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ORTODOKS KİLİSELERİ

Antakya, Kudüs, İskenderiye, Roma ve İstanbul şehirleri uzun süre Hıristiyanlığın önemli merkezleri olmuşlar ve burada bulunan kiliseler tarafından yönetilmişlerdir. Daha sonraki yıllarda bu kiliseler arasında oluşan fikir ayrılıkları sebebiyle ayrışmalar oluşmuş ve mezhepler ortaya çıkmıştır (Şahin,1999:16). İstanbul ve Roma Kilisesinin birbirinden ayrılması Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasında hemen sonra gerçekleşmiş ve Bizans olarak anılan Doğu Roma İmparatorluğundaki bütün Hıristiyanlar İstanbul Ortodoks Kilisesinin çatısı altında toplanmışlardır (Şahin,1999:17). 1453’te fetihten sonra İstanbul’un Türklerin egemenliğine geçmesi ile Patrikhane tek resmi kurum olarak Ortodoksları temsil etmiştir.

İlk yıllarda bütün Ortodoks Kiliseleri İstanbul'da bulunan Doğu Roma Kilisesine bağlı iken aralarında fikir ve yorum farklılıkları baş göstermiş ve bunun sonucunda ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Rum Ortodoks Kilisesi, Ermeni Ortodoks Kilisesi ve Süryani Ortodoks Kilisesi bu ayrılma sonucunda ortaya çıkmış ve İstanbul Ortodoks Kilisesi üçe bölünmüştür. İstanbul Rumların, Erivan Ermenilerin, Mardin Süryanilerin merkezi olmuştur. Ancak içişlerinde bağımsız olan bu kiliseler Osmanlı İmparatorluğu'nun zamanında siyasi konularda Osmanlı devletinin kontrolü altında idiler. İmparatorluğu'nun zamanla gücünü kaybetmesi ile ortaya çıkan savaşlar, çatışmalar kiliselerin politik gücünü arttırmış ve kiliseler diğer ülkelerin siyasi çıkarlarının gözetildiği merkezler haline dönüşmüştür. İmparatorluğun yıkılmasının ardından bu kiliseler bağımsızlıklarını elde etmişlerdir (Meydan Larousse,1986;s.204).

Bulgar Halkı ve Ortodoksluk

Bulgarlar, kavim göçleri esnasında 370 yılında Hunlarla birlikte Tuna boylarına gelmişler; VII. yüzyılda Balkanlara göç eden Ulahlar ve ardından Slavlarla karışmışlardır. Oluşturmuş oldukları Slav-Bulgar Birliği'nin liderliğini Bulgar Asparuh yapmasına rağmen kendi kültürlerini kaybetmeye başlamış ve Slav kültüründen etkilenmeye başlamışlardır. Bu süreç içinde, Asparuh'un Bizans imparatorluğu ile ilişkilerini sıcak tutması, İncil'in anlayabilecekleri bir dile, Slavcaya, çevrilmesi (Yenidünya,1999:7) sonucu bu kültürün etkisi altına fazlaca girilmiş ve Slav ırkının bölgeye aşırı göç etmesi sonucu da Bulgarlar kendi yaşadıkları bölgede azınlık haline düşmeye başlamışlardır. Bulgarlar, Bizans kültürünün etkisi altında yaklaşık 400 yıl kadar yaşamışlardır ve bu zaman içerisinde, Hıristiyanlık Bulgarlar arasında önem kazanmaya başlamıştır (Ercan,2000:401). Hıristiyanlık, IX. yüzyılda, Bulgar Kralı Boris zamanında (852–893) kabul edilmiştir (Macar,2001:93). Bulgarlar, Çar 1. Boris hanedanlığında MS. 865 yılında Hıristiyanlığı Bizans'tan uyarlayan ilk Slav ırkıdır (Kortzanov,(2006):[http:// www.bulgaria.com/welkya/ gallery/ icons/ icons1.html](http://www.bulgaria.com/welkya/gallery/icons/icons1.html)).

Hıristiyanlık dininin kabulünün ardından Kral Boris'in tek amacı, bağımsız Bulgar Kilisesi'ni kurmak istemesi oldu. Fakat Hıristiyanlığı Bizans Devleti'nin kontrolü altında kabul etmesi ve Bizans'ın da Bulgar kilisesini İstanbul Patrikliğine bağlamak istemesi bu

amacının gerçekleşmesine engel olmuştur. Bizans'ın Bulgar kiliselerini İstanbul'a bağlamak istemesi Bulgarları rahatsız etmiş ve bazılarının mezhep değiştirmesine sebep olmuştur. Kral Boris bu dönemde siyasi davranarak ve Roma Kilisesini kullanarak Bizans Devleti ile kendi çıkarlarına uygun anlaşmalar yaparak Patrikhane ile anlaşmış ve bağımsız kilise için ilk hareketi gerçekleştirmiştir (Yenidünya,1999:9).

Bulgaristan'da 870 tarihinde Ohri şehrinde Rum Patrikliği'ne bağlı olarak ilk kilise kurulur ve yaklaşık bin yıl Patrikhane'nin çatısı altında kalır (Ercan,2000:402). Bunun nedeni fetihten sonra Osmanlı Egemenliğinde, Fatih Sultan Mehmet sınırları içindeki tüm Ortodoks kiliselerini Patrikhaneye bağlamış, İstanbul Rum Patrikhanesi'ni Ortodoksların merkezi durumuna getirmiştir (Yenidünya,1999:61).

Milliyetçilik ideolojisinin özellikle XVIII. yüzyılda batıda hızla yayılması, Bulgarların kendilerine ait bağımsız bir kiliseye sahip olma isteklerini daha fazla canlandırmıştır. Bu dönemde mezhep değiştirme istekleri yine ön plana çıkmış ve bir grup Bulgar, Katolikliğe geçerek mezheplerini değiştirmişlerdir. Mezhep değiştirmek istenmesinin iki nedeni vardı. Siyasi ve dini özellik taşıyan bu isteğin altında yatan neden bağımsız Bulgar Kilisesini kurmak istemeleri ve o dönemde siyasi ve ekonomik gücü üst seviyede olan Fransa ve Avusturya'dan da yardım alabilecekleri fikrinde olmalarıdır. Bu çalışmalar zamanla meyvesini vermiş ve Katolik misyonerlerinde etkileriyle önce Edirne'de bir grup Bulgar, daha sonra Tulca, Selanik ve İstanbul gibi merkezlerde bulunan tüccar ve şehirli Bulgarlar Katolikliğe geçmiştir (Yenidünya,1999:65). Bağımsızlığa kavuşma, kendi dillerinde ibadete kavuşma, Bulgarca eğitim hakkına kavuşma ve patriğin yerine papayı geçirme bu davranışın nedeni olarak söylenebilir.

Fakat Bulgarların çoğunluğu mezhep değiştirmeyerek kendi bağımsız kiliselerini, Patrikhane'nin himayesinde kurmayı tercih etmiştir. Yaklaşık on yıl süren mücadele sonucunda mezhep değiştirmeyen bu Ortodoks Bulgarlar başarıya ulaşarak, Babıâli'nin 1870'te çıkardığı fermanla Eksarhhanenin kuruluşuna izin almışlardır. Bu olay Katolik olan Bulgarların fikirlerini değiştirmiş ve dörtte üçünün tekrar Ortodoksluğa geri dönmesine sebep olmuştur (Macar,2001:112).

Eksarhhanenin kurulması ile burası Bulgar halkının toplandığı ve başvurduğu yer olmuş, Rum Patrikhanesi Bulgarlar için önemini kaybetmiştir. Bulgar din adamlarının, Rum Patrikhanesini umursamaz davranışları, en sonunda Patrikhane'nin Bulgar Kilisesi ile yollarını ayırmasına ve Eylül 1872'de Bulgarları aforoz etmesine sebep olur. Böylece Bulgar ve Rum Kiliseleri arasındaki kültür anlaşmazlığı nedeniyle uzun süre devam edecek olan ayrılık ve farklılıklar ortaya çıkmış oldu (Kuruyazıcı,1998:32). Eksarhane etrafında toplanan Ortodoks Bulgarlar, Patrikhaneden ayrıldıktan sonra Rumeli'de Rum Kilisesi bulunan bölgelere de Bulgar Kiliseleri inşa etmişlerdir (Karal,1996:132).

1912–1913 yılları arasında olan Balkan Savaşları neticesinde Türk egemenliğinde bulunan Balkanlar, Osmanlıların elinden çıkmıştır (Yenidünya,1999:147). 1878'de Bulgar Prensiği'nin kurulmasının ardından, 1913'te Eksarhane Sofya'ya taşınmış ve İstanbul'da bir Eksarh vekilliği bırakılmıştır (Kuruyazıcı,1998:32).

EDİRNE'DE BULGAR ORTODOKS KİLİSELERİ

Edirne, imparatorluk süresince çeşitli azınlıkları bünyesinde barındırmış, Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci başkentidir. Edirne'de bulunmuş olan önemli azınlıklardan biri de Bulgar cemaatidir. Bulgarların bölgeye ve Edirne'ye yoğun gelişi, XIX. yüzyıla tarihlendirilir. İlk zamanlarda belirli bir bölgede bir araya gelmemiş olan Bulgarlar, bu tarihten sonra, azınlıkların yoğun şekilde ikamet ettiği Kıyık ve Uzunkaldırım - Kirişhane semtlerine yerleşmişlerdir (Benian,2004:132). Bu süreç içinde de kendi ibadethanelerini inşa etmişlerdir.

Günümüze ulaşan Edirne'de mevcut iki Bulgar Ortodoks kilisesi Uzunkaldırım — Kirişhanedeki Aziz Konstantin ve Helena Kilise ile Kıyık semtindeki Aziz Georgi kiliseleridir.

Edirne Aziz Konstantin ve Helena Bulgar Ortodoks Kilisesi

Aziz Konstantin ve Helena Kilisesi, Edirne'nin Uzunkaldırım —Kirişhane- semtinde; Abdurrahman Mahallesi, Uzunkaldırım Caddesi, Taş Mektep Sokak'ta; yer almaktadır.

Aziz Konstantin ve Helena Bulgar Ortodoks Kilisesi 1869 yılı'nda inşa edilmiştir (Tuğrul,2000:32). Bina 400 m2 kapalı alana sahiptir ve yapının bu kadar geniş olması XIX. yüzyılın ortalarında burada yaşayan Bulgar azınlığın nüfus yoğunluğunu bize göstermektedir. Fakat göç yıllarında azınlığın yer değiştirmesi nedeniyle, Aziz Konstantin ve Helena Bulgar Ortodoks Kilisesi terkedilmiştir. Günümüzde çatısı çökmüş, beden duvarlarının bazıları yıkılmış harap haldedir (Benian,2004:59).

Edirne'de Aziz Georgi Bulgar Ortodoks Kilisesi

Aziz Georgi Bulgar Ortodoks Kilisesi; Edirne'nin Kıyık semtinde; Barutluk Mahallesi, Kıyık Caddesi, Tavukçu Sokak adresinde bulunmaktadır. "XIX. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olan Aziz. Georgi Kilisesi, 24 Temmuz 1880'de ibadete açılmıştır. Bulgar halkının XX. yüzyılın ilk yarısındaki yoğun göçleri sonucu cemaatin azalması nedeniyle uzun süre sadece yılda bir kez mayıs ayının ikinci haftası İstanbul'dan ibadet için gelen cemaat için açılmıştır" (Benian,2004:177).

Bulgar Kilisesinin planı üç nefli yalancı kubbeli şeklinde olup, Bulgar geç Rönesansına özgü plan karakteri taşımaktadır. Binanın kapladığı alan 320 m2 dir. Önceleri ibadetler Yunanca yapılırken iken tepkiler ve istekler sonucunda Bulgarca dilinde ibadet başlamıştır.

Kilisede görev yapan papazlar 1940 yılına kadar Bulgar vatandaşı iken daha sonraları İstanbullu Bulgar asıllı papazlar göreve gelmişlerdir. Yapı zamanla bakımsızlıktan dolayı yıpranmış ve 1996 yılında, sadece çatısı tamir edilen bina; 2003- 2004 yılları arasında restore edilmiş ve 09 Mayıs 2004 tarihinde de ziyarete açılmıştır (Benian,2004:175).

ORTODOKSLUKTA İKONALAR, LİTURJİ VE İKONOSTASİS

İkona Nedir?

Kökeni Grekçeye dayanan İkon kelimesi “eikona” kelimesinden gelir ve “tasvir” anlamındadır (Ouspensky,1978:32). Eikona kelimesi Anadolu Grekçe’sinde “eikonaa” şeklinde ifade edilir ve “ikona” olarak okunur. Ayrıca kelimenin “benzemek” anlamdaki “eikein” sözcüğü ile de ilgisi vardır (Alantar,2001:149). İkona, Ortodoks kültüründe İsa’nın, Meryem’in, azizlerin, meleklerin ve kutsal olayların resmedildiği (Herrin,1987:308), duvarlara ya da ahşap levhalar üzerine yapılan tasvirlerdir.

İkonalar çoğunlukla ahşap üzerine yapılmasına karşın mermer, maden, fildişi gibi çeşitli levhalar üzerinde de görülebilir. Ortodoks ikonaları şekil olarak, çoğunlukla tek bir levhadan oluşan dikdörtgen panolardır. İki, üç, dört parçadan oluşana sırasıyla ‘diptikona’, ‘triptikona’, ‘kuadriptikona’, yuvarlak olanlara da ‘klypeus’ adı verilir (Alantar,2001:140).

Katolik dünyasında ikonaların yeri, tasvirlerin yardımı ile öğretim ve eğitim olarak algılanırken Ortodoks dünyasında bu nesnelere kutsal olarak görülür. İkonaların işlevi eğitim ve öğretimden daha çok ibadet aracı olarak kullanılmasıdır. İbadet esnasında kutsallığına inanılan ikonalar ile bütünleşilerek o resmin temsil ettiği kutsallığa ulaşmak amaçlanır (Akkaya,200:9). Dini yaşamda büyük öneme sahip olan bu ikonalar sayesinde resmin temsil ettiği gerçekliğe ulaşmak amaçlanır. İkonaların ilahi lütufla dolu olduğuna inanılır ve ibadet eden kişiyle Göksel Krallığın buluşma noktasıdır (A Monk of the Eastern Church,1945:181).

İkonalar, Katolik kültüründe her ne kadar önemli bir rol oynasa da ikonalar, Ortodokslukta pratiğin görsel hale dönüşmüş şeklidir. Kilise ruhsal anlamda ne kadar çok önemliyse ikonalarda bir o kadar önem taşımaktadırlar. İkonalar, Doğu kilisesinde sanatsallıktan Liturjisine kadar geniş bir yelpazede hayatın önemli bir bölümünde yer almıştır. Özetlenirse eğer ikonalar Ortodoks dünyasında yer almasaydı, Ortodoks ibadeti ve yaşamı bütünü ile değişik bir değerler bütünü olarak ortaya çıkardı (Demirci,2005:57).

İkonanın Gelişim Süreci

Hıristiyanlığın başlangıç yıllarında ikona konusunda sanat anlamında ifade edebileceğimiz belirli bir tarz oluşmamıştı. Hıristiyanlığın Romalıların zulmünden kaçtığı ve devlet dini olarak kabul görmediği yıllarda, ilk Hıristiyan sanatçıların tasvirlerini katakomblarda yaptıklarını görüyoruz. Bu dönemde yaşayan Hıristiyanların ölümlerine saygılarını sunmak üzere ziyaret ettikleri yeraltı mezarları olan katakomblar (Quenot,1996:18) aslında erken Hıristiyan sanatının başlama noktalarıdır.

Hıristiyan inançlarının özgürce ifade edilemediği dönemlerde, Hıristiyanlar inançlarını tasvir ederken tehlikelerden dolayı sembolik bir dil kullanmayı tercih etmişlerdir. Örneğin Grekçe de beş adet harften meydana gelen balık sözcüğü: “i ch th y s”, (ἰχθύς) : “Iesus Christos Theou Yios Soter” (İsa—Mesih, Tanrı’nın Oğlu: Kurtarıcı) anlamına gelmekteydi. İsa’nın sembolik anlatımları ilk kez birinci yüzyılda, Meryem’in sembolik anlatımlarını ise ilk kez ikinci yüzyılda Roma katakomblarında görülmüştür (Ouspensky,1978:49).

Kilise, 4. yüzyılda yeni bir döneme başladı. Bizans İmparatoru Konstantin’in (306–337) İstanbul’u başkent ilan etmesinden sonra, Hıristiyan dünyası açısından Roma’nın siyasi ve dini gücü azaldı. Bu sayede Konstantin’in korumasında bir doğu dini olan Hıristiyanlık, Doğu Roma İmparatorluğunun hâkimiyetinde olan bölgelerde hızla yayılmaya başladı (Demirkeni,1992:230). İmparatorluğun geniş bir coğrafyada yayılmış olması nedeniyle Ortodoks Kilisesi antik dünyaya kadar uzandı. İnananların sayısının hızla artması yeni ihtiyaçlarında beraberinde getirdi. Daha büyük alanlara, mekânlara ve yeni öğretilere, bakış açılarına ihtiyaç duyulmaya başlandı.

Hıristiyanlığın ilk dönemimde Hıristiyan sanatçıların kullandığı sembolik tasvirler, bu dini yeni kabul edenlere yabancı gelmeye başladı, çünkü antik dünyada insanlar dolaysız anlatımı tercih ediyorlardı. Böylece, 4 ve 5 yüzyıllarda yavaş yavaş kutsal kitaplarda geçen kutsal olaylar, anlatımı daha anlaşılabilir tasvirler olarak kilise duvarlarında görülmeye başlandı (Ouspensky,1978:101). Ayrıca bu dönemlerde paganist inançların canlılığını devam ettirmesi ve ikonaların aynı dönemde ortaya çıkması, antik dönemin inançlarının etkisinde olan Hıristiyanlığa yeni inanmaya başlayanlar arasında

ikonalar farklı olarak benimsenmiş, ikonalara farklı bir görev yüklenmiş hatta put olarak algılanmaya başlanmıştır. İznik Konsili'nde bu konular ortaya atılmış ve ikonalar konusundaki bu karışıklığa bir açıklık getirilmiştir (Akkaya,2000:14).

Roma İmparatorluğunun resmi dini olmasının ardından kilisenin gelirinin artması, bu kurum içinde kiliseyi rahatsız eden, Hz. İsa'yı sözde tanrı sayan öğretinin yanlış olduğunu savunan, esasta dini bir akım olan "heretik" fikirlerin oluşmasına sebep oldu. Bazı din adamları çöllerde bulunan manastırlarda dünya hayatından uzaklaşarak inzivaya çekildiler. Bu din adamlarının *Ascetic* yani çileci olan yaşamları örnek alınmaya başlandı ve kaleme aldıkları yapıtlar tüm Hıristiyan dünyasında etkisini gösterdi. Bu çile çeken kişiler aynı zamanda kutsal sanata, dinsel sanata ilham veren kutsal kişiler de oldular. Bu din bilgilerinden bazıları kutsal betimlemeleri şahsen kendileri kullandı ve kiliseleri bu tasvirler ile süslediler. Kilise babaları bu tasvirleri sadece sanatsal ve estetik önemi olan betimlemeler olarak değil, ders verici önemi olan betimlemeler şeklinde gördüler. Kiliselerde 4. yüzyıldan itibaren kullanılan bu betimlemeler diğer bir yönden de heretiklerle savaşı amaçlıyordu. Bu şekilde kilise heretiklere karşı sadece kilise babalarının öğretileriyle ve azizlerin yaşanmışlıkları ile değil, aynı zamanda Liturji ve ikonalar ile de cevap vermiş oldu. Kilise, 1. Ekümenik Konsül'de (325) Ariüs'ün heretik (Baş,1999:39) görüşlerini ret etmiştir. Daha sonra Nestoryus isimli şahsın "İsa doğduğunda insandı, tanrılık ona sonradan hulul etti dolayısıyla Meryem de tanrı annesi değil insan annesidir" demesi üzerine 431 yılında Efes'te toplanan konsilde Nestoryus'un görüşleri "Nesturilik" reddedilmiştir (Yıldırım,1988:181). Dini tasvirlerin yasaklanmamasını isteyenlerin tartışmaları kazanması ile ikonalar Doğu Kilisesinin gözünde daha önemli bir yer kazanmıştır. Roma ve İstanbul arasındaki siyasi çekişmeler ve dini yorum farklılıkları nedeniyle birbirinden ayrılan Katolik ve Ortodoks kiliselerinin ikonalara bakış açıları da tamamıyla farklılaşmıştır. İkonalar, Ortodoks dünyasında gerçek anlamını kazanmışlardır (Akkaya,2000:14). Bu akımlardan sonra kilise görüşlerini vurgulamak, İsa'nın kutsiyetini, Meryem'in de Thedokos olduğunu belirtmek için, Meryem'in kucağında çocuk İsa ve etrafında meleklerin yer aldığı ikonalar yapmıştır.

İkona ve Liturji

Ortodokslukta, ayin düzeni demek olan Liturji içinde ikonalar önemli bir yere sahiptir (Gündüz;1998:236). Ortodoks Liturjisinin en önemli ayini; İsa'nın etini temsil eden ekme ve kanını temsil eden şarap kutsal kabul edilerek, bu kutsal nesnelere vasıtası ile İsa'ya saygı gösterilerek onunla bütünleşmeyi amaçlayan "Evharistik Ayin"dir. Bu ayin sürecinde ikonalar kutsal bir fonksiyon görevi üstlenirler. Bu ayin ikonostasisin arkasındaki kutsal bölmede gerçekleştirilirken, kilisedeki cemaat kutsal tasvirlerle dua eder onlar aracılığı ile kutsal huzura ulaşmaya çalışır ve tanrıdan şefaht diler (Akkaya,2000:142).

Rahip ve diyakoz, evharistik ayinden önce ikonostasisin önüne gelip üç kez olmak üzere, ikonaların önünde saygı ile eğilirler. Ardından koro nezaretinde evharistik ayine hazırlayıcı özellikte dua edilir. Bundan sonra kutsal ikonalar öpülür ve koroya selam verilerek kral kapısının solundaki diyakoz kapısından içeri girilir ve törene devam edilir (Fortescue,1991:413). Ayinin en sonunda rahip ikonostasisin karşısına geçerek İsa'nın ikonası önünde dua okur.

İkonalar evharistik ayin dışında kutsal olaylar, önemli yortularla ilgili kullanılır. Her yortunun, kutsal olayın ilgili bir ikonu bulunmaktadır. Anılan yortular, kutsal olaylar ikonalar sayesinde yeniden canlandırılır ve edilen duaların açıklayıcısı işlevini görürler. "Örneğin, Noel kutlamalarında "doğum" ikonası ortaya çıkarılır. Bu ikona, Ortodoks inancına göre bir mağarada doğan İsa'yı ele alır. Noel liturjisi incelendiği zaman, 4. yüzyıldan 9. yüzyıla kadar tarihlenen dualar ve kutsal okumalar ile karşılaşılır. Bu edebiyat, İsa'nın doğumuyla ilgili geleneksel anlayışı yansıtır. Kilise'nin tüm Liturjik düzeni ve bunlarla bağlantılı tasvirler, eski zamanlardan beri icra olunan ilk örneklerin yenilenmesidir" (Akkaya,2000:143).

İkonalarda Kanon

Ortodoks anlayışında Mesih'i ve ikonalarda tasvir edilen azizleri çizmek kuralları olan önemli bir iştir ve bunun rasgele kuralları önemsemeden yapılması onlara ve onların

temsil ettiği Tanrıya karşı yapılmış saygısızlık kabul edilir. Bu inanış nedeniyle ikona sanatçılarının tasvirleri yaparken uymak zorunda olduğu kurallar vardır. Bu kuralların bütünü olan kutsal kanon geleneğin sürekliliğini ve öğretinin ortaklığını sağlar. Herhangi bir ikona sanatçısı tasvirlerini kendi isteğine göre belirleyemez. İkonografik kanon, ikonoklastik sürecin bitiminden (Kalıcıoğlu,2003:53) sonra son biçimini almıştır

Konu, sembolik dil, giyim şekilleri ve renkler gibi tasviri meydana getiren tüm öğelerle ilgili detaylar VII. ekümenik konsilde açıklanmış ve sadece teknik yönüne ikona sanatçısının karar verebileceği söylenmiştir. İkonanın, düzeni, bezemesi ve kompozisyonunun da ancak Kutsal Babalar aracılığı ile tayin edildiği belirtilmiştir.

Bunlarla ilgili tarihten bu güne gelen her hangi bir yazılı evrak yoktur. Ama yüzyıllardır tasvirlerdeki üslubun aynı olması bu savı güçlendirmektedir. İkonaların bu benzerliği bu konuda ilgili yazmaların ve bir geleneğin olduğunun göstergesidir (Akyürek,1997:86).

İkon sanatçısı tasviri şekillendirmeye başlamadan dua eder ve her ayrıntıyı çok dikkatli inceleyerek yapar. Yapılan tasvir kutsal bir kişinin tasviriyse o aziz için dua okunur. Böylece azize yaklaşıldığına inanılır. Tasvirin tamamlanmasın ardından Tanrıya şükredilir ve bitirilen tasvir Tanrıya sunulmak üzere başrahibe verilir. Sunakta kutsanan ve duası edilen ikona bunun ardından başkalarına verilebilir (Forest,1997:24).

İkonalarda Sembolizm

İkonaların kutsal kabul edilmesi ve sanatsal bir özellik taşıma gerekliliği olmaması onları diğer resimlerden ayıran en önemli farktır. İkonalar sıradan, realizmden uzak, yaşadığımız dünya ile ilgili olmayan yönlerin ortaya çıkarıldığı, sanatsal açının önemli değil ruhsallığın ön plana çıktığı sembolik tasvirlerdir (Çınar,2002:227-236).

Mekân ve zaman birliği olmaması ikonaların diğer bir özelliğidir. Sanatçı bu konuda bir sınırlama içinde değildir ve tasvirlerinde tüm zaman ve mekânları, belirli bir zamanı ve yeri önemsemeden bir karede tasvir edebilir.

İnsan vücudunun güzelliği, Helenistik ve Rönesans dönemi yapıtlarında ortaya çıkarılmıştır. İkonlarda tasvir edilen insan figürleri yalnızca fiziki görünümü değil, ruhsal bir anlatımı da ön plana çıkarmayı amaçlar. Portrelerde, figürlerde şahısların üzerinde ki elbiselerin kıvrımları ve renk geçişleri ruhani, kutsal bedenlere işaret eder (Azkoul,2000:255). Resmin yüz kısmına bakan şahısların etkilenmesi ve onların ruhani boyutlarının ön plana çıkarılması için yüz çizimlerine de önem verilmiştir.

İkonada tasvir edilen şahsın gözlerinin büyük ve açık olarak çizilmesi onun sonsuzluğa baktığını işaret eder (Azkoul,2000:225). Kutsal Ruh'un gücünü ve bilgeliğini ise yüksek çizilen dış bükey şeklindeki alın tasvirinden anlıyoruz. Dünyadaki kokular yerine Kutsal ruh'un kokusunun tercih edildiğini, burnun ince ve uzun resmedilmesi ile anlayabiliriz. Dünyevi ve bedensel zevklerden arındırıldığını, kapalı ve küçük dudaklar gösterir. Kutsal Ruh'un sözlerinin dünyevi sözlerden daha önemli olduğunu ise kulakların büyük oluşu ifade eder. Maddeden uzaklaşmayı da çizilen uzun parmaklar ve bedenler anlatır (Quenot,1996:97).

İkona sanatçılarının geometri bilmeleri gerekmektedir. Çünkü tasvirlerde yer alan insan, hayvan, yapılar ve doğa görüntüleri dünyevi olmayan huzur dolu bir görüntü sunarken belirli bir ilahi harmoni içinde resmedilirler. İnsan resimleri üç boyutlu değildir bunun nedeni, Mesih'in inananlara sunduğu dünyada boyut anlayışına yer verilmemesidir (Quenot,1996:106). İkonada vurgulanmak istenen kişi ön plana çıkarılarak büyük boyutlarda çizilir. Diğer unsurlar ise arka planda, perspektif kurallına uyulmadan, küçük şekilde resmedilir. Yapılar, kişiler ve anlatılmak istenen unsurlar gerçek boyutlarda tasvir edilmezler. Tasvirlerde görülen şahısların çizilmesi bu kişilerin önem derecesine göredir. Daha önemli bir kişi arka planda kalsa bile diğer kişilerden veya kişiden daha büyük boyutta çizilir (Majeska,1985:410).

İkonalarda renklerin kullanımı özel bir anlam içerir. Güneş ışığı ve gölgeler ikonalarda genellikle kullanılmaz Bunu nedeni tasvirlerin çiziminde aydınlatma gökten gelen İlahi Işık ile yapılmaktadır. İkona sanatçıları renk seçimlerinde ikonografik geleneğe göre hareket etmek zorundadırlar (Akkaya,2000:124). Kullanılan renkler ruhani bir dünyayı anlattığı için gerçekçi değildir. Nesnelere veya şahıslar parlak, canlıdırlar. Bu sebeple tasvirlerde kırmızı kayalar veya pembe at figürleri görebiliriz.

Her yerde olduğu gibi, ikonalarda da saflığı, temizliği ve İlahi Hikmet'i beyaz renk temsil etmektedir. Bizans ikonalarında Mesih'in şanını temsil eden beyaz ve çektiği acılara anlatan siyah rengi Bizans din adamlarının üzerinde beyaz elbise ve siyah haç olarak görebiliriz (Kalıcıoğlu,2003:56). Ayrıca azizlerin üzerinde yer alan haleler de çoğunlukla beyazdır.

Suskunluğu ve alçak gönüllüğu temsil eden renk ise mavidir (Taylor,1979:7). Mavi ve beyaz renkler, dünyevi renkler olan kırmızı ve yeşilin karşıtı olarak göksel renkler olarak kullanılır. Pantokrator, Thedokos Meryem ve havarilerin ikonalarında mavi renk sık sık kullanılır.

Gençliğin, güzelliğin, sağlığın, zenginliğin, aşkın ve savaşın rengi Hıristiyanlıkta önemli bir renk olan kırmızıdır. Şehit azizlerin elbiseleri, baş melek Michael'ın cübbesi ve bazen ikonanın arka planı kırmızı renktedir.

Eski ve Yeni Ahit'te mor en yüksek makama işaret eden renk olarak kullanılmıştır. Bizans imparatoru erguvan rengi olan ve en yüksek gücü simgeleyen mor renkte elbiseler giyerdi. Aynı tarzda din adamları da mor veya mavi renkte elbiselerle tasvir edilirdi (Korat,2003:118).

Kırmızının sıcaklığını, mavinin soğukluğunu dengeleyen baharın temsilcisi ve yeniden dirilişı temsil eden renkse yeşildir (Forest,1997:26). İkonalarda yeşil çoğunlukla peygamberlerin ve Vaftizci Yahya'nın rengidir.

Koyu sarı gerçeği, sönük tondaki sarı kibir ve ihaneti anlatır. Sonsuz hayatı anlatan bir renktir. İkonalarda gördüğümüz altın rengi sarı ise İlahi Işığı temsil eder (Ouenot,1996:116).

Ölümü, sonbaharı, toprağı ve toprağa dönüşü temsil eden kahverengi, ikonalarda keşişlerin elbiselerinde görülür (Taylor;1979:7). Buradaki anlamı; Tanrı'ya ibadet eden keşişin, Tanrının yardımı ile toprak gibi bereketli olacağına ve etrafına bereket saçaacağıdır.

Bütün renkleri içinde bünyesinde barındırabilen siyah renk ise karanlığın temsilcisidir. İkonalarda keşişlerin elbiseleri, kahverenginin yanı sıra, dünyevi zevklerden, kibirden arındıklarını belirten siyah renkte de görülebilir (Taylor,1979:8).

İKONALAR

Ortodoks dünyasında ikonaları yaygın olarak görmekteyiz. Kiliseler, manastırlar, şehit türbeleri, dükkânlar, okullar, askeri alaylar ve evler kullanım alanlarıdır. İnançlı kişiler küçük boyuttaki ikonaları günlük hayatlarında üzerlerinde taşımaktadırlar.

İkonaları iki ana grupta sınıflandırmak mümkündür. Birinci grupta “İbadet İkonaları”, Ortodoksluk hakkında ayrıntılı bilgisi olmayanların anlamakta zorluk çekeceği ikona çeşididir. İkinci grupta ise “Tanımlayıcı ve Didaktik ikonalar” bulunmaktadır (Akkaya,2000:10).

İbadet İkonaları

İbadet İkonaları olarak isimlendirdiğimiz bu grup ikonalar “The Acheiropoietos Icon” yani “insan eli değmeden yapılmış ikona” adıyla anılır. Batı’da ise bu ikonalar “Holy Face” (Kutsal Yüz) şeklinde isimlendirilir. Kilise tarafından savunulan ilk ikonanın İsa yaşıyorken ortaya çıktığıdır. Dicle ve Fırat arasındaki Edessa’nın (bugünkü Urfa) kralı olan Abgar, cüzzam hastasıydı. Abgar, İsa’nın mucizelerini duyunca, kendisini iyileştirmesi için, İsa’yı ülkesine davet etmeye karar verir ve bunun için ressam olan Ananias isimdeki elçiyi görevlendirir ve elçiye, İsa’nın daveti kabul etmemesi durumunda onun bir resmini yapmasını söyler. İsa’nın daveti kabul etmemesi üzerine onun resmini yapmayı deneyen Ananias resmi yapmada başarısız olur. Bunun ardından, yüzünü suyla yıkayan ve keten bir bezle yüzünü silen İsa’nın yüzü mucizevî olarak mendilin üzerinde belirir. Bu olay, bu tasvirin Grekçede niçin “mandylion” (mendil) diye adlandırıldığında gösterir (Ouspensky,1978:60). İsa, bu mucize mendili kral Abgar’a bir mektup ile gönderir ve ona bir havari göndereceğini belirtir. Mendili yüzüne süren Abgar cüzzamdan kurtulur ve İsa’nın ölümünün ardından havari Thaddeus, Edessa’ya giderek Abgar’a Hıristiyanlığa

katılması için çağrıda bulunur. Hıristiyanlığı kabul eden Abgar kutsal mendili kentin girişindeki bir nişe koydurur.

Aynı hikâyenin bir de Batı anlatımı vardır. Burada Veronica isimli bir kadın, sırtındaki haçla Golgota tepesine çıkmaya çalışan İsa'ya vücudundaki kanı ve teri silmesi için bir mendil verir. İsa yüzündeki teri ve kanı temizledikten sonra mendili kadına geri uzatır ve kadın uzatılan mendili geri aldığında İsa'nın suretinin bu mendile çıkmış olduğunu görür (Forest,1997:3). "The Icon" isimli kitabın yazarı Michel Quenot'a göre Ortodoks ve Katolik rivayetleri arasında çok açık bir benzerlik vardır. Veronica ismi, "vera icona" yani "gerçek ikona" anlamına gelmektedir" (Forest,1997:23).

İbadet ikonalarında yalnızca kutsal sayılan İsa, Meryem, Vaftizci Yahya, Melek ve Aziz kişilerin tasvirlerine yer verilir. İnanışa göre ilk örnekleri insan eli değmeden ve mucizevî bir şekilde var olan ibadet ikonaları, bu nedenle çok önemli kabul edilirler. İnançlı kişiler, ibadet sırasında, bu ikonalar sayesinde bu dünyanın ötesindeki gerçeği görebilir, dünyevi zevklerden arınıp içlerindeki saflığa ulaşabilirler (Ouspensky,1978:65).

Meryem İkonaları

İncil yazarı Luka'nın Meryem'e ait ilk ikonayı yaptığına inanılır. İnanışa göre Luka, Pentakost'tan sonra üç adet Meryem tasviri ortaya çıkarmıştır. Meryem bunlardan iki tanesinde Çocuk İsa ile beraber, sonuncusun da ise tek başına tasvir edilmiştir. Rus kiliselerinde birçok, Athos Dağı'nda yirmi bir adet, Roma'da da yedi adet Meryem ikonasını Luka'nın elinden çıktığına inanılmaktadır. Bu ikonalarından en eskisi 6. yüzyıl ile tarihlenmektedir (Candea,1987:68).

Thedokos ismi verilen ikonalarda Meryem kucağında Çocuk İsa ile tasvir edilmiştir. Bu ikonanın bazı çeşitlerinde Meryem ayakta, ellerini iki yana açmış bir şekilde tasvir edilirken, boynundaki madalyonda da Çocuk İsa'nın bir resmi bulunmaktadır (Akkaya,2000:35).

İsa İkonaları

İsa ikonalarının farklı çeşitlerde tasvir edildiğini görebiliriz. Pantokrator (evrenin yaratıcısı) İsa ikonasında (Koral,2003;111); sağ eliyle takdis edip sol elinde İncil'i tutmakta olan İsa, kâinatın hâkimi olarak görünmektedir.

İsa'nın çilesi ikonasında, İsa başı öne düşmüş bir şekilde, çarmıhta tasvir edilmiştir. Çocuk İsa (Emmanuel: "Tanrı bizimle" demektir) ikonaları İsa'nın çocuk olarak resmedildiği ikonlardır (Akkaya,2000:35).

Aziz İkonaları

Aziz ikonalarında anlatılmak, yapılmak istenen, ikonada betimlenen aziz ya da kutsal şehitlerin sonsuzluğa kadar yaşatılmasını sağlamaktır. Böylece aziz ve şehitlerin ikonografisi ortaya çıkmıştır. Ve bu gelenek Bizans'tan sonra da devam ederek günümüze kadar ulaşmıştır. Bugüne ulaşan en eski aziz ikonaları Sina dağında bulunan, 6. yüzyıla ait ikonlardır. Vaftizci Yahya, Aziz Nikolas, Aziz Demetrios, Aziz Georgios, Aziz Vasil'in ikonaları bu guruba örnek verilebilir (Akkaya,2000:35).

Melek İkonaları

Ortodokslukta Melek ikonalarına da önem verilmektedir. Kilisenin düzeninde, baş melek "Mikhail" olarak tanımlanır ve inanca göre evharistik ayini anında melekler kiliseye gelerek, ayine katılırlar. Bu inanç nedeniyle melekler, ikonostasis'te bir ibadet unsuru olarak önem kazanmışlardır (Akaya,2000:69).

Teslis İkonaları

Teslis ikonalarının oluşumunda mucizevî bir olay yoktur. Teslis ikonaları bir kanona bağlı olarak tasvir edildiklerinden dolayı bu grup içinde yer almaktadırlar. Bu ikonanın

kaynağı, Tevrat'ta yer alan bir inanışa dayanır. Teslis; üçleme, üçe çıkarma, Hıristiyanlıkta Allah'ın üç unsurdan meydana geldiğine inanma anlamındadır. Bu üç unsur; Baba, Oğul, Kutsal Ruh'tur. Üç şekilli tek Tanrı anlayışı anlamında olan bu inanışa göre, üç kişi tek tanrı ve bu bağlamda "Oğul" diye nitelendirilen Hz. İsa da "Tanrı" kabul edilir.

Doğu'da Bizans sanatında teslis ikonaları, genellikle üç meleğin Hz. İbrahim'e gelişini tasvir eden sahne ile gösterilmiştir. XV. yüzyıl Resim sanatında kişileri birbirinden farklı şekilde resmetme eğilimi ortaya çıkınca, bazen Baba ile Oğul birbirine benzer şekillerle, Kutsal Ruh de bir güvercinle tasvir edilmiştir. Kutsal Ruh'un güvercin şeklinde simgelenişi daha çok Hz. Meryem'in taç giyişinde görülmektedir (Cilacı,2006:http://www.sevde.de/islam_Ans/T/T2/106.htm).

Tanımlayıcı ve Didaktik İkonalar

Tanımlayıcı ve Didaktik İkonalar konularını çoğunlukla Tevrat ve İncil'deki hikâyelerden, Meryem, İsa ve azizlerin yaşamlarından esinlenmişlerdir. Bu grupta tasvir edilen konuların başında İncil'de yer alan konulardan, Bizanslı din adamlarınca dogmatik içerikli olarak belirtilmiş olan on iki tanesi yer almaktadır: Tebşir, Haber (İsa'nın doğacağına melek tarafından Meryem'e müjdenmesi), Doğum, Mabede takdim, Vaftiz, Suretin değişimi, Lazarus'un dirilişi, Kudüs'e giriş, Çarmıhta İsa, Diriliş, Göğe çıkış, Paskalya, Meryem'in ölümü (Akkaya,2000:73). Bu ikonalar açık ve net anlatımlarıyla, okuyazar olmayan cemaatin eğitilmesine ve dini duyguların güçlenmesine yardımcı olurlar.

İncil'de, Luka 2: 6-7'de geçen "Ve vaki oldu ki, orada bulunurlarken, doğurması günleri geldi. İlk oğlunu doğurdu; kundağa sardı ve onu bir yemliğe yatırdı, çünkü handa onlara yer yoktu" sözlerine göre tasvir edilen doğum ikonası, ikonalarda sıkça görülen bir tasvirdir. Fakat Ortodoks dünyasına göre, Meryem'in İsa'yı bir ahırda değil mağarada doğurduğuna inanılır ve ikonalarda İsa bir mağaranın içinde doğmuş olarak betimlenir.

Yukarıda sıralanan İncil'de sözü geçen hikâyelere dayanarak konuların tasvir edildiği Tanımlayıcı ve Didaktik ikonalar, kaynaklarını kutsal kitaptan almaktadır. Mabede Takdim

(Luka 2.21-40), Lazarus'un dirilişini (Yuhanna, 11:1-46) gibi. Doktorlar arasındaki İsa ikonaları Luka İncilinde geçen bir hikâyeye göre tasvir edilmiştir; İsa on iki yaşındayken âlimlerin arasında oturarak, her soruya şaşırtıcı bir şekilde cevap vermiştir. Bu ikona aynı zamanda, ilahi hikmetin İsa vasıtasıyla maddi âleme tezahür edişini de vurgular. Kudüs'e giriş ikonası Matta, 21: 1-II'e, Çarmıhta İsa ikonası, Luka, 23: 33-48'e, Meryem'e haber ikonası Luka, 1: 26-38'e, Göğe çıkış İkonaları Luka, 24:50-53'e Diriliş ikonası Luka, 24:1-12'e dayanır (Akkaya,2000:79-119).

İkonostasis

Ortodoks kiliselerinde ikonalar İkonostasis üzerinde yer alır. İkonostasis, ana sunak ile cemaatin toplandığı yeri birbirinden ayıran ince bir bölmedir. İkonostasis, maddi dünya ile tinsel âlem arasında bir engel olmayıp, her iki dünya arasındaki geçişi sağlayan bir kapıdır (Akkaya,2000:126). İkonaların 6 yüzyılda kilisenin en kutsal yeri olan ikonostasis duvarı üzerinde yer almaya başladığı bilinmektedir (Özdamar,2005:43). Bu duvarın iki dünya arasında sınırı belirleyen ve inananları "Kudas" ayinine davet eden bir amacı vardı (Akkaya,200:126).

İkonostasis tarihi gelişimine bakıldığında başlangıcının Bizans dönemine kadar gittiği tespit edilebilir. İlk dönemlerde kabul edilen klasik ikonostasis biçimi yüzyıllar süresince kullanılmıştır. Bu tarih sürecinde bazı farklılıklar ortaya çıksa da geleneksel biçim tümüyle ortadan kalkmamıştır. V. yüzyılda, taş sütunlu tarzdaki ikonostasiste daha sonra sütun dikmeleri arasına azizlerin ikonaları konmaya başlanmıştır (Koleva,2002:117).

İkonostas duvarı ahşaptan veya taştan oluşturulduktan sonra üzeri ikonalarla kaplanır. İkonostas duvarı Hıristiyanlığın başlangıç zamanlarında sunak ile cemaatin toplandığı bölmeyi birbirinden ayıran alçak bir duvar veya kafes bölme şeklindeydi. Tarih sürecinde Hıristiyanlığın gelişmesi ile ikona sayısının artması sonucu, orta nef boyunca uzanan iki üç metre uzunluğunda bir duvar şeklini aldı. Kilise mimarisinin gelişimi sonucunda Ortodoks kiliselerinin mimari öğelerinden biri haline dönüşen ikonostasis, 14. yüzyılda klasik şekline ulaşmıştır (Akyürek,1997:75).

İkonaların gerçek amacı ibadet eden inançlı kişileri, ilahi güce ulaştırmaya aracılık etmektir. Tasvirler, inananları Kutsal kitapta geçen bir konu hakkında bilgilendirmek, bu konu hakkında düşündürmek ve kutsal düşüncelerinin ortaya çıkmasına aracı olmaktır. Bu tasvirlerin önünde saygı ile eğilme, dokunma, bunları ululama, ibadette dikkat çekici unsurlardır. Bu nedenle ikonalar göz temasının rahatlıkla yapılabileceği bir yüksekliğe konulmaktadır (Özdamar,2005:41).

Maddi dünya ile manevi dünya arasındaki geçişi sembolize eden ikonostasisin öğretici bir amacı vardır. İkona dizileri vasıtasıyla Tanrı insana, insan da Tanrı'ya yaklaşır. İkonostasis konulan ikonalar ilk dönemlerde bir hiyerarşi içinde konulmuyordu. Daha sonraki dönemlerde bunlar bir düzenleme içine sokulur hale gelmiştir (Özdamar,2005:47).

“Tipik bir Bizans kilisesinde ikonostasis iki sıra halindedir. Alt sırada büyük ikonalar üst sırada ise daha küçük ikonalar sıralanmıştır. Rus Ortodoks kilisesinde ise bu sıralama üçe çıkmaktadır” (Akkaya,2000:126). Konumuz olan Bulgar kiliselerinde de ikonostasis alt sırada büyük ikonalar üst sırada iki dizi küçük ikonalar olmak üzere üç sıra şeklindedir (Şekil 1).

Sıralamada, en alt kısımda bulunan ikona dizisi yerel dizidir, bu bölümde yerel halkın ve kilisenin önem verdiği kutlamalara ve azizlere ait ikonalar yer alır. Bu dizinin merkezinde sadece rahiplerin ve hükümdarların kullanabildiği “Kral Kapısı” yer alır. Kral Kapısı, “Tanrı'nın Krallığına” girişi sembolize eder (Quenot,1996:49). Burası, ayrıca inananların dualarını gökyüzüne taşıyan meleklerin kullandığı kapıdır. Kapının üzerinde yer alan perde ise insanların gökyüzünü görmesine engel olan dünyevi özelliklerini simgeler (Alantar;2001:152).

Kral kapısının sağında, kapının hemen güneyinde kutsayan İsa'yı, solunda hemen kuzeyinde ise Thedokos (Tanrı anası) küçük çocuklu şefaatçi Meryem'i temsil eden iki proskinesis (secde ikonaları) bulunmaktadır. Bunlar belirli kurallar dâhilinde buraya konulan ikonlardır. Devamlı konuşma halinde tasvir edilen bu ikonalarda, Meryem İsa'ya devamlı şefaat dileklerini aktarmaktadır. İnananların kolay bir şekilde ulaşabilmeleri için bu ikonalar göreceli olarak alçak bir seviyeye tam boy şeklinde yerleştirilmiştir

(Özdamar,2005:47). Bu ikonalara “Despotakai” (Şahane bağımsız ve mutlak) denmektedir (Akaya,2000:129).

Merkezde bulunan Kral kapısı Meryem’e Müjde, Son Yemek ve dört İncil’in yazarlarının ikonaları ile dekore edilmiştir. Merkez kapının bulunduğu sıranın sağ ve sol tarafında birer küçük kapı daha bulunur. Güney tarafında bulunan kapı “diyakozlara” yani papaz yardımcılara aittir, kuzey tarafındaki kapı ise diğer görevliler içindir (Fortescue,1911:403).

Büyük kiliselerde ilk ikona dizisi, çoğunlukla “Ioannes Prodromos”, Vaftizci Yahya ikonası, ile başlamakta ve bu ikona İsa’nın hemen yanında sağında yer almaktadır (Akkaya,2000:129). Kilisenin adanmış olduğu azizin bir resminin- bir unvan ikonasının- kutsal alanın solundaki intercolumnum’a resmedilmesi Bizans döneminden kalan bir gelenektir (Özdamar,2005:49). Bizans kiliselerinde en sağda genellikle baş melek Mikhail tasvir edilirdi (Özdamar,2005:50). İyi Çoban İsa tasviri genellikle ikonostasis duvarının güneyinde yer alır.

İkinci sırada, daimi ikonalar yer alır, Bizans’ta olduğu gibi Rusya’da da Deisis (Dua) ikonası bunların en önemlileri arasında yer alır. Bu ikonada İsa sağında Meryem, solunda Vaftizci Yahya ile birlikte insanlığın kurtuluşu için dua ederken tasvir edilmektedirler (Korat,2003:113). Deisis’in sonunda baş melekler olan Gabriel ve Michael ile havarilerin ve azizlerin ikonaları yer alır (Farkas,1985:409).

Üçüncü bölümde kilise yortuları yer alır. İkonostasis üzerindeki sütun dizisinin üzerinde boydan boya resmedilmiş olan bu giriş İsa’nın yaşamını temsil eden anlatımcı takımını ya da on iki büyük Kilise yortusunun yıldönümünü, “Dodekaortion’u “ tasvir eder (Özdamar,2005:51). Bu bölüm kilise takvimine göre planlanmış, yıl içindeki kutlamalarla ilgili olan oniki adet ikonayı ihtiva eder. Merkezi bölümde en büyük yortu kabul edilen “Despotik Yortu” betimlemesi bulunur. Kral kapısının tam üzerinde Başrahip İsa İkonası bulunmaktadır (Akkaya,2000:130).

Bazen büyük kiliselerde dört ve beş sıra ikona dizilerini de rastlanabilmektedir. Bu şekildeki büyük kiliselerde, dördüncü sırada, iki bölüm yer almaktadır: Bu bölümün üst

sirasında Âdem'den Musa'ya kadar olan Peygamberler, alt sırasında ise Musa'dan İsa'ya kadar gelen Peygamberler resmedilmiştir. Beşinci sırada İsa ile beraber Kilise Babaları'nın ve Eski Ahit'teki ataların tasvirleri yer alır. İkonostasiste yer alan ikonaların hepsinin yüzü Kral Kapısına dönük şekilde betimlenmiştir (Farkas,1985:410).

EDİRNE'DEKİ BULGAR KİLİSESİNDEKİ İKONOSTASİS VE İKONALARIN İNCELENMESİ

İkonostasis

Edirne Aziz Konstantin ve Helena Bulgar Ortodoks Kilisesi ikonostasis duvarı günümüze sağlam olarak ulaşmamıştır. 1996–99 yıllarında çekilmiş fotoğraflar incelendiğinde, altta büyük ikonaların; üstte de iki sıra ikona kuşağının var olduğunu söyleyebiliriz (Resim 01). Bugünkü Aziz Georgios Ortodoks Bulgar Kilisesi'nin ikonostasis duvarı ile benzerlik gösteren Aziz Konstantin ve Helena Bulgar Kilisesi ikonostasis duvarı üzerinde herhangi bir ikonaya rastlanmamaktadır.

Edirne Aziz. Georgi Bulgar kilisesinde bulunan ikonostasis duvarındaki ikonalar yenileme çalışmaları sırasında yerlerinden çıkarılarak ikonostasis duvarı onarılmış ve yeniden boyanmıştır. Buradaki büyük ve küçük ikonalar, Bulgar ressamlar tarafından temizlenerek tekrar yerlerine yerleştirilmiştir. Aziz Georgi Kilisesindeki ikonostasis üç sıra halindedir (Resim 02). Alt sırada büyük ikonalar üst iki sırada ise küçük ikonalar sıralanmıştır (Resim 03). İkonalarla süslenen ikonostasis üç kapısı bulunmakta ve bu kapılar gökyüzü krallığı ile yeryüzü arasındaki bulunan iki dünya arasındaki geçişi bize anlatmaktadır. İkonostasisin ortasında yer alan merkezi kapının, Kral kapısının üzerinde Müjde teması işlenmiştir (Resim 04). Bulgar kilisesinde de merkez kapı üzerinde Müjdeleme yani Cebrailin Bakire Meryem'e İsa'yı doğuracağı haberini vermesi, Meryem'e müjde tasviri olarak yer almaktadır. Genelde merkezi kapının tam üzerine denk düşen ikinci sıradaki merkezi bölümde “Çarmıhta İsa” ikonası yer almasına karşın burada “Kutsal Ruhun Havariler Üzerine İnişi” ikonası yer almıştır. “Kutsal Ruh” ikonasının sağ yanında “Yalnız Meryem”, sol yanında ise “Yalnız Ioannes Prodromos” (Resim 05)

ikonaları yer alır. Bu ikonaların Meryem, Kutsal Ruh İsa, Yahya'nın yer aldığı Deisis (Dua) ikonasını oluşturan üç ikona olduğunu görebiliriz.

Merkezi kapının hemen üzerinde “ Başrahip İsa” ikonası bulunmaktadır. 1889 yılına tarihlenen çerçevenmiş İsa ikonasında İsa portresi bir meleğin tuttuğu mendilin üzerine resmedilmiştir. Bu ikonanın altında güneşi tasvir eden bir süslemenin merkezine küçük boyutta bir İsa portresi yerleştirilmiştir (Resim 06).

Merkezi kapıya yakın sütunlar arasındaki boşluklarda, sağda kapının hemen güneyinde kutsayan İsa'yı, solda hemen kuzeyinde ise Thedokos (Tanrı Anası) küçük çocuklu şefaatchi Meryem'i temsil eden iki Proskinesis (secde ikonaları) bulunmaktadır (Resim 07). Diyalog halinde görünen bu ikonalarda Meryem, İsa'ya şefaath dilekleri sunmaktadır ve bu ikonalar ibadet edenlerin kolay bir şekilde ulaşabilmeleri için nispeten alçak bir seviyeye büyük boy şeklinde yerleştirilmiştir.

İkona dizisi, genellikle “Ioannes Prodromos” ikonası ile başlamakta olup, bu ikona İsa'nın hemen yanında yer almaktadır. Aziz Georgi Kilisesinde de ikonostasisten apside girişi sağlayan kutsal kapının sağındaki ikinci ikona; Vaftizci İoannes Prodromos (Vaftizci Yahya) ikonasıdır. İkonostasisten apside girişi sağlayan kutsal kapının solundaki ilk ikona olan Meryem Ana ikonasının solundaki ikinci ikona; kiliseye adını veren azizin veya şahsın ikonasıdır ki bu kilisede, Aziz Georgios ikonasıdır. Kilisenin ithaf edilmiş olduğu azizin bir resminin- bir unvan ikonasının- kutsal alanın en solundaki intercolumnium'a tasvir edilmesi Bizans döneminden kalan bir adettir (Özdamar,2005:49).

Merkez kapının güneyinde bulunan kapıda “İyi çoban İsa”, kuzeyinde bulunan kapıda ise Azrail'in zengin birini öldürmesi tasvir edilmektedir.

Büyük ikona dizisi sırası ile soldan sağa doğru sıralandığında: (Şekil 1)

- 1- Aziz Kiril ve Metodi (Resim 26),
- 2- Soldaki küçük kapıda yer alan ve Azrail'in zengin birini öldürmesini sembolize eden ikona (Resim 21),
- 3- Aziz. Konstantin ve Helena (Resim 24),

- 4- Aziz. Georgios'a ait, Aziz. Georgios'un ızdırıp çektiği ve işkence gördüğü sahneleri gösteren ikona (Resim 23)
- 5- Thedokos Meryem Ana ve Çocuk İsa (Resim 14)
- 6- İkonostasisin ortasındaki kutsal kapıda yer alan, tebşir sahnesinin bulunduğu ikona (Resim 04),
- 7- Hz. İsa (Resim 11),
- 8- Vaflizci İoannes Prodromos (Vaftizci Yahya) (Resim 16),
- 9- Elias (İlyas peygamber; Hızır İlyas) (Resim 28),
- 10- İyi Çoban İsa (Resim 19)
- 11-Aziz Anthonus (Resim 30) ikonaları görülmektedir.

Aziz. Georgi Kilisesi'nin ikonostasis duvarında, apsise geçişi sağlayan kapılarda dâhil olmak üzere, on bir ikonadan oluşan büyük ikona kuşağının üzerinde de her biri yirmi yedi adet küçük boyuttaki ikonadan oluşan iki sıra küçük ikonalar kuşağı yer almaktadır (Resim 02). Bunların üzerinde ise yanlardan yükselerek gelen dekoratif üçgen alınlıklar ile naos hizasındaki alınlığın tepe noktasına da "Çarmıha Gerilmiş İsa" figürü yerleştirilmiştir. Bu figürün izdüşümünde, alınlığın alt kenarının ortasında, iç mekânın da orta eksenini doğrultusunda "insanlar fark etmeseler de Tanrı'nın gözünün her zaman onların üstünde olduğu" inancını belirten "Tanrı'nın gözü" (Resim 08) sembolü bulunmaktadır

Pantokrator İsa ikonu, ikonostasisin dışında, patrik veya metropolit gibi üst düzey din görevlilerine ayrılmış Vladika Tahtı (resim 09) üzerinde bulunmaktadır. Ortada İsa peygamberin —büyük olarak- ve dört köşede İncil yazarlarının —küçük olarak- yer aldığı ikonanın dört köşesine yerleştirilmiş figürlerden aslan, Marco'yu; öküz veya boğa, Luca'yı; kartal, Yahya'yı; melek ise Matta'yı tasvir etmektedir.

Küçük ikona dizisi sırası ile soldan sağa doğru sıralandığında:

Üstten birinci sırada; (soldan sağa)

- 1- Aziz Trifon ve Aziz Nikita (Resim 37)
- 2- İlyas Peygamberin Göğe Yükselişi (Resim 29)
- 3- Müjde (Resim 58)

- 4- Doğum (Resim 59)
- 5- İsa'nın Mabede Takdimi (Resim 60)
- 6- Vaftiz (Resim 61)
- 7- Suretin Değişmesi (Resim 62)
- 8- Lazaros'un Dirilişi (Resim 63)
- 9- İsa'nın Kudüs'e Girişi (Resim 64)
- 10- İsa'nın Göğe Yükselişi (Resim 65)
- 11- İsa'nın Çilesi (Resim 13)
- 12- Şüpheli Thomas'ın Şefaati (Resim 66)
- 13- Aziz Georgios (Resim 34)
- 14- Baba-Oğul-Kutsal Ruh (Resim 67)
- 15- İsa'nın Ölümünü Sembolize Eden Haçın Dikilmesi (Yüceltilmesi) Resim 68)
- 16- Meryem ve Çocuk İsa (Resim 17)
- 17- Üç aziz Aziz Vasil-Aziz Yohanna-Aziz Gregory (Resim 38)
- 18- İlyas Peygamberin Göğe Yükselişi (32)
- 19- Aziz Georgios (Resim 33)
- 20- Aziz Theodoros (Resim 35)
- 21- Aziz Dimitri (Resim 36)
- 22- Kırk Şehit Azizler (Resim 69)
- 23- Kutsal Su ve Meryem (Resim 70)
- 24- Kutsal Mendil (Resim 71)
- 25- Meryem'in Doğumu (Resim 72)
- 26- Meryem'in Mabede Takdimi (Resim 73)
- 27- Azize Ekaterina (Resim 39)

İkinci sırada; (soldan sağa)

- 1- Hodigitria Meryem (Resim 15)
- 2- Aziz Kiril ve Metodi (Resim 27)
- 3- Aziz Gregori (Resim 40)
- 4- Aziz Sava (Resim 41)
- 5- Azize Nedelya (Resim 42)

- 6- Aziz İvan (Resim 43)
- 7- Aziz Vlasi (Resim 44)
- 8- Aziz Athanasios (Resim 45)
- 9- Aziz Andrei (Resim 46)
- 10- Aziz Vasil (Resim 47)
- 11- Aziz Haralambos (Resim 48)
- 12- Azrail'in zengin birini öldürmesi (Resim 22)
- 13- Yalnız Meryem (Resim 16)
- 14- Kutsal Ruhun Havariler Üzerine İnişi (Resim 74)
- 15- Yalnız Vaflizci İoannes Prodromos (Resim 20)
- 16- Aziz Stefan (Resim 49)
- 17- Aziz Stylianos (Resim 50)
- 18- Aziz Trifon (Resim 51)
- 19- Aziz Nikolas (Resim 52)
- 20- Aziz Antonus (Resim 31)
- 21- Azize Petka (Resim 53)
- 22- Aziz Spridon (Resim 54)
- 23- Aziz Spridon (Resim 55)
- 24- Aziz Konstatntin ve Helena (Resim 25)
- 25- Aziz Kozmo ve Damien (Resim 56)
- 26- Aziz Modest (Resim 57)
- 27- Vaflizci İoannes Prodromos (Resim 19) ikonaları görülmektedir.

EDİRNE AZİZ GEORGI KİLİSESİ'NDE BULUNAN İKONALAR

Edirne Aziz Georgi Kilisesi'nde bulunan ikonaları; İbadet İkonaları (İsa İkonaları-Meryem İkonaları-Yahya İkonaları-Teslis ve Aziz ikonaları) ve Tanımlayıcı ve Didaktik İkonalar başlıkları altında toplayabiliriz.

İbadet İkonaları

İsa İkonaları

İsa İkonalarının dogmatik temeli, yukarıda anlatılan doğu ve batı anlatımları bulunan efsanevi hikâyelere dayandırılmaktadır. Bu olayı anlatan tasvirler dört ve beşinci yüzyılda fazlalaşmıştır. Bizans ve sonraki dönemdeki İsa tipi, bu tasvirlerden sonra belirginleşmiştir. Daha sonra bu tasvire uygun olarak İsa, “ Pantokrator (Evrenin Hâkimi) İsa, İsa'nın çilesi gibi değişik figürlerle betimlenmiştir (Akkaya,2000:21).

Pantokrator İsa İkonası; 1893 tarihli, 59–102 cm boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği uygulanmış, Tahtta oturan göklerin hâkimi ikonası, Orta Bizans'ta ortaya çıkan bir tasvir şeklidir. Aziz Georgi Kilisesi ikonostasisin dışında, Vladika tahtında, taht kurmuş Pantokrator'un -büyük olarak- ve dört köşede İncil yazarlarının -küçük olarak- yer aldığı ikona mevcuttur. Bu ikonanın dört köşesine yerleştirilmiş figürlerden aslan, Marco'yu; öküz veya boğa, Luca'yı; kartal, Yahya'yı; melek ise Matta'yı sembolize etmektedir. Figürün ikonanın merkezinde büyük resmedilmesi, yaldızın tahtta kullanılması arka fonda hiçbir detayı yer verilmeyip figürün ön plana çıkarılması, elbisedeki belirgin detaylar tahtta oturan göklerin hâkimi ikonasındaki güçlü ve haşmetli ifadeyi ortaya çıkarmıştır (Resim 10).

Başrahip İsa İkonası; Merkezi kapının hemen üzerinde “Başrahip İsa” ikonası bulunmaktadır.1889 yılına tarihlenen çerçevelenmiş İsa ikonasında, İsa portresi bir

meleğin tuttuğu kutsal mendilin üzerinde görülmektedir. Bu ikonanın altında güneşi tasvir eden bir süslemenin merkezine küçük boyutta bir İsa portresi yerleştirilmiştir (Resim 06).

“Kutsayan İsa” İkonası; Merkezi kapıya yakın sütunlar arasındaki boşluklarda, sağda kapının hemen güneyinde, 1880 tarihli, çerçevesiz 108–72 cm boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmış, bir proskinesis (secde-ibadet) ikonası olan “Kutsayan İsa” ikonası bulunmaktadır. İfade anlatımı yoğundur. Bizans’ın sert ifadesinin aksine duygu yüklü ve şefkat dolu ifadeler gözlenir (Resim 11).

İyi çoban İsa” İkonası; Merkez kapının güneyinde bulunan kapıda ki 1911 tarihli, çerçevesiz 187–65 cm boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmış “İyi çoban İsa” ikonası bulunmaktadır. İyi çoban İsa ikonalarında yüklü ve şefkat dolu ifadeler gözlenir. İyi çoban İsa ikonası genellikle ikonostasis duvarının güneyinde bulunur. Işığın kullanımı, renklerin geçişleri, İsa figürünün mekânda bulunuşu barok etkisinde kalındığının göstergesidir (Resim 12).

İsa’nın Çilesi İkonası; Üst sırada bulunan, üzerinde tarih bulunmayan çerçevesiz 45–35 boyutunda, ahşap üzerine tempera tekniği uygulanmış ikona, üzerinde tek figürün yer aldığı bir ikonadır. Gözlerin tek noktaya odaklanması, bakışların sabitliği, kaşların yay şeklinde oluşu, geleneksel ‘Bizans asil duruşu’ dikkati çeken unsurlardır (Resim 13). İsa, başı acı içinde sağ omzuna düşmüş şekilde beline kadar tasvir edilmiştir. İsa’nın başındaki Gloriele öncekilerin aksine acıyı belirttiği için altın sarısı renginde değildir. İsa’nın bedeni kutsal kitapta belirtildiği gibi mor elbisesi (Matta:27: 27-31;Yuhanna:19: 2-3) ile acı içinde vücudunda belirgin yaralar ve başındaki dikenli taç ile betimlenmiştir. Sağ eli arkada görünen bir binadan gelen ipe bağlı görülmektedir. Bu yüksek bina İsa’ya işkence yapan Ferisilerin (Luka:22 : 47-53) yaşadığı yeri temsil eder. Sol üst köşede ise İsa’nın Yahudi ve Romalıların oluşturduğu askeri bir güç tarafından yakalanıp çarmıha gerilerek idam edilmesinden önce Havarileri ile yediği son akşam yemeğinde kullandığı veya çarmıhta olduğu esnada Arimatea’lı Yusuf’un İsa’dan akan kanı doldurduğu ya da her ikisini de kapsayan yani hem İsa’nın son akşam yemeğinde şarap içtiği hem de kanının doldurulduğu

kâsedir (Aydın,2006: <http://www.dinlertarihi.com/dosyalar/makaleler/mahmutaydin/kase.htm>).

Meryem İkonaları

Meryem'i çocuk İsa ile tasvir eden ikonalar, kilisenin dinsel yaklaşımları ve yorumları ile ilgilidir. Kâinatı yaratanının bir ana tarafında yaratılması, Hıristiyanlığın sırrına işaret etmektedir. Meryem'in bağı kâinatı yaratana doğurduğu için kâinattan daha büyüktür (Başegmez,1989:27). Ve Meryem ve çocuk İsa'lı ikonalar bunu belirtmek için çizilir.

Thedokos Meryem İkonası; Merkezi kapıya yakın sütunlar arasındaki boşluklarda, solda kapının hemen kuzeyinde, "Thedokos" (Tanrının anası) ikonası bulunmaktadır. 1880 tarihli, çerçevesi 71-104 cm boyutunda ahşap üzerine Tempera tekniği ile yapılmış, Proskinesis (secde-ibadet ikonası) olan bu ikonada, İsa Meryem'in kucağında genellikle hiçbir ağırlık hissi vermiyor şeklinde tasvir edilir. Elbisedeki altın yıldız, ikonaların görünüşlerine zenginlik kazandırmıştır. İkonada ışık belirgin olarak kullanılmıştır (Resim 14).

Hodigitria Meryem İkonası; Üst sırada bulunan, üzerinde tarih bulunmayan çerçevesi 45-35 boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği uygulanmış yol gösteren, rehber Meryem ikonasıdır. Meryem'i, çocuk İsa ile tasvir eden farklı ikonalar görmek mümkündür. Bu tasvirlerden en yaygın olanı yol gösteren rehber anlamındaki "Hodigitria" ikonasıdır (Başegmez,1989:28). Bu tasvirde Meryem, boynuna sarılan çocuk İsa'yı sağ kolu ile kucaklamış, yanağını onun yanağına değdirerek duyduğu sevgiyi ve şefkati belirtmektedir (Resim 15).

Yalnız Meryem İkonası; Meryem'i çocuk İsa ile tasvir etmek Ortodokslukta kuraldır. Yanlı başına çocuksuz tasvir edilen Meryem ikonalarının önünde ibadet etmek

caiz değildir. Buna rağmen az da olsa Meryem'i tek başına gösteren ikonalara rastlayabiliriz. Bu ikonada Meryem tek başına resmedilmiştir Ancak bu tasvirler dikkat edildiğinde, Meryem'in başını hafifçe sol tarafa dönmüş, ellerini açmış ve bakışlarının aynı istikamete doğru çevirmiş olduğu görülür. Böyle olunca bu tasvirin diğerleri ile yan yana konulduğu takdirde Meryem, İsa, Yahya'nın yer aldığı Deisis (Dua) ikonasını oluşturacak üç ayrı ikonadan biri olduğu anlaşılmaktadır (Başegmez,1989:28). Bu ikonada arkadaki fona Meryem iliştilmiş gibi görülmektedir. Kırmızı yoğun olarak kullanılmıştır. Meryem'in çevresindeki altın yıldız kutsallığının bir simgesidir. Arka fon belirgin değildir (Resim 16).

Meryem ve Çocuk İsa İkonası; Üst sırada bulunan çerçeveli 35–45 cm. boyutunda küçük ikonada, Meryem sol eli ile kucakladığı İsa'nın sağ yanağına, başını hafifçe sola eğerek şefkatle kendi sol yanağını dayamış ve göğsü üzerine getirdiği sağ eliyle de tüm dikkatini çocuk İsa üzerine yönelmiştir. Meryem'in başını altın yıldızlı hale çevrelemekte olup, İsa'nın başında da yine altın yıldızlı hale görülmektedir. İkonanın sağ ve sol üst tarafındaki azizler sol ellerinde ki kutsal kitaplarla Meryem'i takdis ederken resmedilmişlerdir. Altındaki karelerde savaşçı azizler aziz Georgios ve Dimitri görülmektedir (Resim 17).

Vaftizci Yahya İkonaları

Vaftizci Yahya (John the Baptist ;Ioann Krestitel', Ioann Predtecha), İsa'nın geleceğini haber veren ilk kişilerden biridir.Kendisi eski kitabın son peygamberi yeni kitabın ise ilk Azizi olarak düşünülür. İkonalarda çeşitli şekillerde tasvir edilir. En sık tasvir edildiği görüntüsü; olgun, zayıf, dağınık uzun saçları, sakalı ile bir hayvan derisinden yapılmış ve ip ile bağlanmış elbisesi olduğu halde elinde sazdan yapılmış haç ile olan görüntüsüdür. Bu yaşadığı inançları içinde yaşadığı yaban hayatı anlatır. Bazı geleneksel Bizans ikonalarında Vaftizci Yahya çölün meleği anlamında melek kanatlarına sahip olarak resmedilir. Melek ve azizlerin elçisidir. Bazı Ortodoks ikonalarında Kral Herod Antipas tarafından hapsedilmiş olarak tasvir edilir. Bazı teslis ikonalarında ise

Yahya tam boy veya büst olarak tasvir edilir (Boguslawski,2006: http://www.rollins.edu/Foreign_Lang/Russian/baptist.html).

Kesik Baş İoannes Prodromos (Vaftizci Yahya) İkonası; İkona dizisi, genellikle “Ioannes Prodromos” ikonası ile başlamakta olup, bu ikona İsa’nın hemen yanında yer almaktadır. Aziz Georgi Kilisesinde de ikonostasisten apsise girişi sağlayan kutsal kapının sağındaki ikinci ikona; Vaftizci İoannes Prodromos (Vaftizci Yahya) ikonasıdır, 1880 tarihli, çerçevesiz 108–72 cm boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmıştır. Güçlü sakın görünen yüzü, uzun ince kolları zayıf, sağlıklı elleri kahverengi sarı resmedilmiştir. Deri elbisesi kahverengi etkileyici bir görüntü verir. İrrasyonel dünya görüşü ikonada hâkimdir. Yahya’nın başı Romalılar tarafından kesildiğinde genişçe bir kap içerisinde konulduğu için ikonada da Yahya’nın kesik başı geniş bir kap içinde resmedilmiştir (Resim 18).

Kesik Baş İoannes Prodromos (Vaftizci Yahya) İkonası 2; Üst sırada bulunan, üzerinde tarih bulunmayan çerçevesiz 45–35 boyutundaki ikona, ahşap üzerine tempera tekniği ile tasvir edilmiştir. Hz. İsa’yı Şeria (Yahya’nın insanları vaftiz ettiği nehir) nehrinde vaftiz eden ve daha sonra Salome kralı Herod’un verdiği emirle başı kesilerek öldürülen peygamber Vaftizci Yahya’nın kesik başının tasvir edildiği ikonadır (Privatesözlük,2006: <http://www.privatesozluk.com/show.asp?m=vaftizci%20yahya>). İrrasyonel dünya görüşü ile tasvir edilmiştir. Perspektif uygulayışı, doğa izlenimciliği, renklerin ahenkli ve serbest kullanımı Rönesans resim sanatı özelliklerini taşır (Resim 19).

Yalnız İoannes Prodromos (Vaftizci Yahya) İkonası; Üst sırada bulunan, üzerinde tarih bulunmayan çerçevesiz 45–35 boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği uygulanmış Yahya ikonasında Yahya yalnız resmedilmiştir. Bu ikonada yukarıdaki yalnız Meryem ikonasında olduğu gibi başı hafifçe sağ tarafa dönmüş, ellerini açmış ve bakışlarının aynı istikamete doğru çevirmiş olduğu görülür (Resim 20).Yukarıda söz edildiği gibi, bu ikonanın da diğer tasvirler ile yan yana bulunduğu takdirde Meryem, İsa. Yahya’nın yer aldığı Deisis (Dua) ikonasını oluşturacak üç ayrı ikonadan biri olduğu

anlaşılmaktadır. Bu dizilimde İsa ikonası, Kutsal Ruhun Havariler Üzerine İnişi İkonası olarak resmedilmiştir (Resim 66).

Melek Azrail İkonaları;

Azrail'in zengin birini öldürmesini sembolize eden ikona; Merkez kapının solundaki küçük kapıda tarihi üzerinde yer almayan, çerçevesiz 187–65 cm. boyutlarında tempera tekniği ile yapılmış olan ikonada Azrail'in zengin birini öldürülmesi tasvir edilmiştir. Azrail'in melek olmasından dolayı yüzü güzel olarak betimlenmiştir. Tasvirde Azrail sağ elindeki kılıcı ile zengin adamın canını almak için son darbeyi vurmaya hazırlanırken, sol elinde adamın ruhunu tutmaktadır. Ayakları altında duran adamın korkusu yüzünde okunmakta ve arka planda duran iki kadın olayı korku ve üzüntü ile gözlemektedir. Azrail üzerindeki yeşil pelerinin görkemli bir şekilde savrulması, adamın hayatını alışı konu da resmedilmesi ve adamın ayakları altında oluşu Azrail'in gücünü ve görkemini göstermektedir. Ayrıca Azrailin elbisenin üzerinde güç sembolü olan aslan figürü kullanılmıştır. İrrasyonel anlayış hâkimdir. Arka plandaki renkler renk perspektifine uygun olarak resmedilmiştir. Tasvirde kullanılan teknik özellikler, hacimsellik, renk tonlamaları ve yüz ifadeleri başarılı tasvir edilmiştir (Resim 21).

Azrail'in zengin birini öldürmesini sembolize eden ikona 2; Üst sırada bulunan, üzerinde tarih bulunmayan çerçevesiz 45–35 boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği uygulanmış tasvirde ise Azrail son darbeyi vurmuş, elindeki kanlı kılıç ile görülmekte ve adamın ruhunu elinde tutmaktadır. Tasvirde Azrail'in yüz ifadesi diğer tasvirdeki Azrail figürüne göre daha sert ve acımasız betimlenmiştir. Aynı şekilde Azrail'in adamı ayakları altına alması, pelerinin savrulması ve kılıcındaki kan görüntüsü Azrail'in gücü olarak tasvir edilmiştir. İkona irrasyonel dünya görüşü ile tasvir edilmiştir (Resim 22).

Aziz İkonaları

Aziz Georgios İkonası; İkonastasisten apsise girişi sağlayan kutsal kapının solundaki ilk ikona olan Meryem Ana ikonasının solundaki ikinci ikona; kiliseye adını veren azizin veya şahsın ikonasıdır ki bu kilisede, Aziz. Georgios'un ikonasıdır. Kilisenin ithaf edilmiş olduğu azizin bir resminin- bir unvan ikonasının- kutsal alanın en solundaki intercolumnium'a tasvir edilmesi Bizans döneminden kalan bir adettir (Özdamar,2005:49). 1880 tarihli, çerçeveli 71–104 cm boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmış Aziz Georgios'un canavarı öldürürken tasvir edildiği bir ikonadır. Efsaneye göre Suriye taraflarında Lydda şehrinde bir canavar bölgeyi tehdit etmektedir. Ve her gün bir genç, köylülerin rahat bırakılması şartı ile, canavara kurban edilmektedir. Sıra bir gün kralın kızı Cleodolinda'ya gelmiştir. Halkı ve kralın kızını kurtarmaya karar veren Aziz Georgios canavarla karşı karşıya gelir ve bir mızrak darbesi ile canavarı öldürür. Başını keserek kralın kızına verir ve kralın kızı canavarın başını halka göstermek amacı ile şehrin sokaklarında dolaştırır. Bunun üzerine Kral ve halk Hıristiyanlığı kabul ederler. Aziz Georgios'un gösterdiği bu mucize kendine has üslubu ile parlak ve sembolik renklerle etkileyici şekilde ikonalara yansımıştır. İkonada tasvir edildiği gibi olay bir gölün ve çimenliğin olduğu yerde gerçekleşmiştir. Aziz kırmızı elbisesi ile tasvir edilmiş, sağ elinde mızrak ile daha önceki darbesini tamamlayarak dört ayaklı, iki kanatlı yeşil renkteki canavarı öldürürken görülmektedir. Azizin uçuşan pelerini, atın şaha kalkması, sağ elindeki mızrak ile son darbeyi indirmesi resmi etkileyici kılmıştır. Aziz Georgios daima beyaz atla göstermek Bizans geleneğidir. İkonada yeri kaplayan çimenler, kale önünde bekleyen kralın kızının üzerindeki elbiseler ve taç, arkada yükselen kale surları XVII. yüzyıldan itibaren başlayan Bizans sonrası tabiatçı ve gerçekçi resim anlayışını yansıtmaktadır (Başegmez,1989:53). Kral ve halk surların ardında ve kralın kızı kalenin önünde ejderhanın öldürülmesini beklemektedir. Kral elindeki anahtarları uzatarak Aziz Georgios'a biat ettiğini yani Hıristiyanlığı kabul ettiğini belirtmektedir. Aziz Georgios ikonada büyük bir şekilde gösterilmiştir. Çünkü Bizans geleneğinde resim perspektife göre değil hikâyenin taşıdığı öneme göre resmedilmektedir. Burada da aynı etkiyi görüyoruz. Bu yüzden diğer konular daha küçük betimlenmiştir. Gökyüzünde İsa resmedilerek zaferin Aziz Georgios'un fiziki gücü ile değil iman gücü ile elde edildiği anlatılmak istenmiştir. Daha önceleri tasvirlerin daha durgun ve hareketsiz olduğu görülmektedir. XIV yüzyıldan

sonra tasvirler gittikçe hareket kazanmıştır. İkon içinde ikona geleneği uygulanarak ayrıca beş adet ayrı ikona tasvir edilerek Aziz Georgios'un yaşamından bazı sahnelere yer verilmiştir. Çile çektiği ve işkence gördüğü sahneler betimlenmiştir. İkonun alt tarafında bulunan küçük üç ikonada Aziz Georgios'a Romalı askerler tarafından yapılan işkenceler ve öldürülüşü anlatılmaktadır (Resim 23).

Aziz Konstantin ve Helena İkonaları

Aziz Konstantin ve Helena İkonası; İkonostasisten apsise girişi sağlayan kutsal kapının solundaki ilk ikona olan Meryem Ana ikonasının solundaki üçüncü ikona; 1880 tarihli, çerçeveli 72–108 cm boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmış ikonoklastik döneme son veren Aziz Konstantin ve Helena ikonalarıdır. İkonada derinlik göze çarpmaktadır. İmparatorluğa özgü renkler olan erguvan ve altın rengi kullanılmıştır. Sufumato (renklerin eriyerek birbirinin içine geçmesi) tekniği azizlerin elbiselerinde gözlemlenmektedir. Mekânda figürler ön plandadır. Konstantin, Naissus'ta (modern Sırbistan'daki Nish) Romalı bir komutan olan Konstantin ve Helena'nın (daha sonraki aziz Helena) oğlu olarak doğan, 306 – 337 yılları arasında hüküm sürmüş, Hıristiyanlığı Roma'nın resmi dini yapmış kişidir. 20 Mayıs 325'te Nicea (İzmit) konsülünü toplamış ve Byzantion'da Nea Romi (yeni roma)'yı kurup, orada iki büyük kilisenin; Hagia Sophia (Aya Sofya) (kutsal akıl, erdem) ve Hagia Eirene (Aya İrine) (kutsal barış)'nin inşasına başlamış ve imparatorluk başkenti yapmış, 337 yılında vaftiz edildikten kısa bir süre sonra, vaftiz olduğu Nicomedia'da ölmüş (private sözlük,2006: <http://www.privatesozluk.com/show.asp?m=imparator%20konstantin>), ilk Bizans imparatorudur (Resim 24).

Aziz Konstantin ve Helena İkonası 2; Üst sırada küçük ikonalar arasında bulunan, üzerinde tarih bulunmayan çerçeveli 45–35 boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği uygulanmış, büyük ikona ile teması aynı bir ikonadır. Bu ikonada da İmparator Konstantin, annesi Helena tasvir edilmişlerdir. İkonada, imparatorluğa özgü renkler olan erguvan ve altın rengi kullanılmıştır. İkona gotik tekniğine uygun olarak resmedilmiştir. Resimde ışık ve gölge ön planda olamayacak kadar azdır. Kaba bir üslup kullanılmıştır (Resim 25).

Aziz Kiril ve Methodi İkonaları

Aziz Kiril ve Methodi İkonası; Merkez kapının solundaki küçük kapının kuzeyinde ve en sonda yer alan, üzerinde tarihi bulunmayan, çerçeveli 108–67 cm. boyutlarında tempera tekniği ile yapılmış olan ikonada Aziz Kiril ve Methodi betimlenmiştir. İkonunun fonunda İsa figürü görünmektedir. Resimde de perspektif göze çarpmaktadır. Derinliği oluşturmak için ışıktan yararlanılmıştır. Aziz Kiril ve Methodi, ikonda dinsel anlamda da önemleri, diğer figürlerden daha büyük çizilerek gösterilmiştir. İkonada gerçekçilik ve detaycı yaklaşım başarıyla vurgulanmıştır. Bizans İmparatoru tarafından Slavlar arasında misyonerlik yapmak üzere görevlendirilen Kiril ve Methodi dil sorununun farkına varmışlar ve bu zorluğa bir çözüm bulmuşlardır. Kiril Abecesi denilen bir abece icat ederek İncil'i Slav diline tercüme etmişler ve ayinleri bu dille yaptırmışlardır (Pluth,Koch,1985:159). Yazı dili 9. yüzyılda oluşmaya başlayan Bulgarca, Selanikli Slav Aziz Kiril ve kardeşi Methodi tarafından, 862 yılında oluşturulan Kiril Abecesi kullanılarak yazılır. Harflerin çoğu Yunan Abecesinden alınmıştır. Bulgarca, yazıya dökülen ilk Slavik dildir (Resim 26).

Aziz Kiril ve Methodi İkonası 2; Üst sırada küçük ikonalar arasında bulunan, üzerinde tarih bulunmayan, çerçeveli 45–35 boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği uygulanmış büyük ikona ile teması aynı bir ikonadır. İkonanın fonunda iki kemer şekli verilerek azizleri kutsayan İsa'nın resmi buraya yerleştirilmiştir. Azizinin birinin elinde haç şeklinde olan asası ve açık bir kitap bulunmakta, diğeri ise haç ve Abecesini temsilen bir papirüs tutmaktadır (Resim 27).

İlyas (İlyas) Peygamber İkonaları;

İlyas Peygamber İkonası; İkonostasisten apsise girişi sağlayan kutsal kapının sağındaki İsa ikonasının solundaki üçüncü ikona olan 1880 tarihli, çerçevesi 109–73 cm boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmış İlyas Peygamber'in ikonası yer almaktadır. Burada portre olarak resmedilmiş ve etrafındaki dört adet ufak çerçevede ikona içinde ikona geleneği uygulanarak yaptığı mucizeler resmedilmiştir. Bu çerçevelerde İlyas peygamberin hayatından ve mucizelerinden sahneler gösterilmiştir. Portrenin üzerinde her şeye kadir her şeyi gören “tanrının gözü” tasviri yer almıştır. Koyu yeşil pelerin ve turuncu elbise gerçekçi olarak ifade edilmiştir. Arka planda yumuşak bir fon mavi renkle oluşturulmuştur (Resim 28).

İlyas Peygamberin Göğe Yükselişi İkonası 1; Üst sırada küçük ikonalar arasında bulunan, üzerinde tarih bulunmayan çerçevesi 45–35 boyutunda ahşap üzerine tempera tekniği uygulanmış İlyas Peygamberi göğe yükselirken tasvir eden ikonadır. Bu arada İlyas Peygamberin göğe yükselişini izleyen öğrencisi Elisha (Elyas peygamber) resmedilmiştir. Fonda ikonanın sağ tarafında yine İlyas Peygamber ateş arabasına doğru yükselirken tasvir edilmiştir. Fonda sol tarafta ise İlyas Peygamber'in mucizelerinden biri resmedilmiştir. Ateş arabasının ardında İlyas Peygamberi mağarada beslediğine inanılan kuzgunlar ilk ikonada iki diğesinde üç adet olarak görülmektedir. Resmin alt bölümünde dağlar, tepeler, çalılar ve ağaçlar güzel bir ortam oluşturmuştur. Gökyüzündeki bulutlar ateş arabasının etkisi ile kırmızıya dönüşmüş ve arka planın üçte birini kaplamıştır. Kırmızılığın içinde ateş arabasının göğe yükselişi çok belirgin tasvir edilmiştir. Atların ayaklarından ve arabadan ateş çıktığı görülmektedir. Elisha disiplininde öğrenci Elisha ikonalarında iki kez tasvir edilir (Bulgarian Icons,2005:<http://www.bulgaria.com/welkya/gallery/icons/icon1.html>). İlkinde İlyas Peygamberin ateş arabasına ve düşen elbisesine bakarken diz çökmüş veya eğilmiş halde, ikincisinde ise eğilip yere düşen elbisesini yerden kaldırırken görülür. Bu ikonalarda konu açık ve yalın bir kompozisyon anlayışla betimlenmiştir. Tasvirlerde kullanılan renkler canlı ve göz alıcıdır. İrrasyonel bir anlayış hâkimdir (Resim 29).

Aziz Anthonus İkonaları

Aziz Anthonus İkonası; Merkez kapının sağındaki küçük kapının kuzeyinde ve en sonunda yer alan, 1880 tarihili, çerçevesi 110–66 cm. boyutlarında tempera tekniği ile yapılmış olan ikonada Aziz Anthonus betimlenmiştir. Aziz Anthonus büyük ikonada figür olarak resmedilmiştir. Sağ elinde haç tutarken sol elinde parşömen kâğıdı tutmaktadır. Muhtemelen bu parşömen, Hıristiyanlıkta ruhbanlığın temel felsefesi ve inanç talimlerinin onun tarafından geliştirilmiş olduğunu belirtmektedir. İkonada mavi rengin hâkim olması, inzivayı tercih eden Aziz Anthonus'un hayatını temsilen, suskunluğu ve tevazuu temsil etmektedir (Resim 30). Aziz. Antonus zengin bir ailenin çocuğu olarak doğmuş, ailesi öldükten sonra servetini kız kardeşi ile paylaşmıştır. Daha sonra tüm servetini terk ederek çöle gitmiş keşiş olarak yaşamaya başlamıştır. Birçok insan onun yolundan giderek servetlerini terk etmiş ve çölde onunla beraber yaşamaya başlayarak topluluk oluşturmuşlardır. Azizi Anthonus. Ruhbanlığın kurucusu, Hıristiyanlığın ilk rahibi ve ilk manastır kuran kişisi olarak bilinir. Hıristiyanlıkta ruhbanlığın temel felsefesi ve inanç talimleri onun tarafından geliştirilmiştir. Aziz Anthonus'un başlattığı ruhban hareketi kısa zamanda çığ gibi büyümüş, rahip yetiştirmek için çeşitli ülkelerde manastırlar kurulmuştur. Bu çeşit ruhbanlıkta tanrı ile beraber onun arkadaşı olarak yalnız yaşamak vardır. Bu anlayış Ortodoks kilisesinde uzun süre devam etmiştir. Aziz Antonus ruhbanlığın kurallarını koymuş ve Mısır'da birçok kilise kurmuştur. Ve ünü tüm doğuda yayılmıştır. Bütün kiliselerin kendisine duyduğu saygı sonucu İznik'teki Birinci Ekümenik toplantısına çağrılmıştır. 356 yılında 105 yaşında ölmüştür (Khoury,2006: http://www.antiochian.org/saint_anthony).

Aziz Anthonus İkonası 2; İkinci sırada yer alan 1881 tarihli, çerçevesi 45–35 cm boyutundaki ikinci Aziz Antonus ikonası burada portre olarak resmedilmiştir. Büyük ikonadaki tasvirin benzeri olarak sağ elinde haç tutarken sol elinde parşömen kâğıdı tutmaktadır. Burada da suskunluğun ve tevazunun rengi olan mavi renk pelerinde vurgulanmıştır (Resim31).

Savaşçı Aziz İkonaları

Ortodoks inancında beş adet atlı savaşçı aziz bulunmaktadır. Bunlar Aziz Georgios, Aziz Theodoros, Aziz Dimitri, İlyas Peygamber ve Aziz Menas (http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Menas).Üst küçük ikona sırasında bu azizlerden dörtü ard arda tasvir edilmişlerdir, bunlar sırası ile Yahya peygamberin atlı ateş arabası ile göğe yükselişi ikonası, Aziz Georgios, Aziz Theodoros ve Aziz Dimitri ikonalarıdır. Sadece Aziz Menas ikonası resmedilmemiştir.

İlyas Peygamber İkonası 2; İlyas peygamberin göğe yükselişini tasvir eden bu küçük ikonada yukarıda bahsedilen diğer küçük ikona (Resim 29) ile boyut ve tema olarak benzerlik gösterir. Aralarında sadece arka fon renk farkı vardır. Burada hikâye sarı zemin üzerinde anlatılmış ve olay tam oval bir çerçeve içine alınmıştır (Resim 32).

Aziz Georgios İkonaları; Büyük ikona haricinde Aziz Georgios iki adet küçük ikonada da tasvir edilmiştir. Bu ikonalarda da Aziz canavarı öldürürken tasvir edilmiş ancak yaşamından sahnelere yer verilmemiştir. İki benzer ikonada, çerçevesi 45–35 cm. boyutlarında ve tempera tekniği ile yapılmışlardır. Tasvir edilen konu aynıdır.

Aziz Georgios Küçük İkonası 1; Kilisenin de koruyucu azizi olan Aziz Georgios mucizelerini gerçekleştirdiğinde Roma ordusunda yargıç subay olarak bulunmaktaydı bu nedenle şövalyelerin ve askerlerin ayrıca köylerin ve köylülerin koruyucu azizi, sürülerin bekçisidir. Işığın (şimşegin) gücüne sahiptir (Akkaya,2000:60). Bu ikonada Aziz Georgios figürü peyzaj görünümü içerisinde resmedilmiştir. Resim, peyzaj görünümüne iliştilmiş gibi görünmektedir. İkonada Rönesans resminin etkileri gözlenmektedir. Ayrıca gotik sanatın tarzı olan yaldızlı süslemelerde görülmektedir (Resim 33).

Aziz Georgios İkonası 2; Bu ikonada ise, aynı figürler tamamen dinsel temalı olup, mimariye hizmet gotik tarzda resmedilmiştir. Perspektif ve sfumato gibi teknikler gözlemlenmemektedir. Kaba bir tarz kullanılmıştır. Kahverengi ağırlıklı olarak kullanılmıştır (Resim 34).

Aziz Theodoros İkonası

Bu ikonada beş savaşçı azizden biri olan Theodoros, yılan olarak tasvir edilmiş canavarı öldürürken tasvir edilmiştir. Aziz, askeri kırmızı elbisesi ile resmedilmiş, sağ elinde mızrak ile daha önceki darbesini tamamlayarak canavar boyutundaki bir yılanı öldürürken görülmektedir. Kahverengiye boyanmış atının üzerindeki azizin uçşan pelerini, atın şaha kalkması, sağ elindeki mızrak ile son darbeyi indirmesi etkileyici bir görünüm katmıştır. İkonada yeri kaplayan çimenler, ağaçlar XVII. yüzyıldan itibaren başlayan Bizans sonrası tabiatçı ve gerçekçi resim anlayışını yansıtmaktadır. Azizin üst tarafında onu seyreden ve koruyan bir koruyucu melek resmedilmiştir. Sol üst köşeden azizi kutsayan büyük bir kutsal ışık azizin üzerine vurmaktadır. Gerek giysilerdeki ışık-gölge oyunları, gerekse figürlerdeki gerçekçiliği yansıtan ifade yoğunluğu Rönesans ustalarının örnek alındığını kanıtlar. Gotik ile Rönesansın arasındaki geçiş döneminde resmedildiği figürlerin bulunduğu mekândan anlaşılmaktadır (Resim 35).

Aziz Şehit Theodoros, Amasya'da doğmuş bir Roma askeri ve inançlı biri idi. Efsaneye göre Helenopontus bölgesindeki köylülere musallat olan canavarı öldürmüştür. İnancı nedeni ile Romalılar tarafından yakılarak öldürülmüştür. Birçok mucizesi ile beraber Hıristiyan halkın koruyucusu olarak kabul edilir (Hookway,2006 <http://www.saintbarbara.org/about/icons/theodore.cfm>).

Aziz Dimitri İkonası

Azizlerin bulunduğu ikinci sırada bulunan ikonanın üzerinde tarih tespit edilememiştir. İkonada aziz, askeri elbisesi ile pelerini uçşurken tasvir edilmiş, sol elinde mızrak ile son darbesini tamamlayıp, düşman askerini öldürmek üzere iken görülmektedir.

Azizin uçuşan pelerini, atın şaha kalkması sol elindeki mızrak ile son darbeyi düşman askerinin boynuna acımasızca indirmesi ve düşman askerinin beyaz atının ufak tasvir edilerek, Dimitri'nin atının altında ezilmesi koruyuculuğunu ve yenilmezliğini ön plana çıkararak, resmi etkileyici hale getirmiştir. Aziz manzaraya iliştilmiş olarak görülür. Renkler kahverengi tonları hâkim olarak kullanılmıştır (Resim 36).

Kutsal Şehit Dimitri Selanik doğumludur. Varlıklı bir ailenin tek çocuğu olarak Selanik'te doğdu ve iyi bir eğitim aldı. Babası Selanik'te komutandı. Ölümünden sonra imparator kendisini komutan yaptı. Bu arada imparator Selanik'teki Hıristiyanları yok etmek isterken Dimitri buna karşı geldi ve Hıristiyanlığı kabul etti. İmparatorun çağrısı ile onun karşısına çıkan Dimitri inançlarından vazgeçmeyince tutuklandı. Mal varlığını terk eden Dimitri'nin cezaevinde bir melek gördüğüne, meleğin ona cesur, güçlü olmasını söylediğine ve daha sonra hapiste askerlerce öldürülen Dimitri'nin kutsallığına inanılır. Öldüğü yere küçük bir kilise yapılmıştır. Burayı ziyaret eden hastaların iyileştiğine, şehrin koruyucusu olduğuna, İsa'nın yenilmez askeri ve dünyanın koruyucusu olduğuna dair inanç vardır. (Russian Orthodox Church,2006:http://www.fatheralexander.org/booklets/english/saints/dimitry_martyr.htm).

Aziz Trifon ve Aziz Nikita İkonası

Aziz Trifon ve Aziz Nikita beraber tasvir edilmişlerdir. Üzüm ve tarlaların koruyucusu Azizi Trifon sağ elinde haç ve renkli elbiseleri ile resmedilmiştir. Arkada fonda tam ortada yaldızla boyanmış asma yaprağı Aziz Trifon'un üzüm koruyucusu olması nedeniyle belirginleştirilmiştir. Aziz Trifon'un karşında Aziz Nikita üzerinde haç işaretleri bulunan açık mavi omphorion, kahverengi phelonion, mavi sakkos ile görülmekte ve sağ elinde kutsal kitap İncili tutarken sol eli ile Aziz Trifonu takdis etmektedir. Trifon'un pelerini, gençliği sağlığı ve güzelliği temsil eden kırmızı ve tonları ile tasvir edilmiştir (Resim 37).

Üç Azizler; Aziz Vasil - Aziz Yohanna - Aziz Gregori İkonası

Erken Dönem Kilise Kurucuları. Bu kişiler teolog ve siyasi oldukları kadar Ortodoks Kilisesinin babaları ve kurucularıdır. Ayrıca Ortodoks teolojisini kurucusu ve Katolik kilisesinde doktorlarıdır (Notes,2005:<http://www.iconsexplained.com/iec/02064.htm#background>).

Üç azizin bir arada görüldüğü ikonada soldan sırası ile Aziz Basil (329–379)Aziz Yohanna (347–407) ve Aziz Gregori (328–389) resmedilmiştir. Ön tarafta İstanbul piskoposu olan Aziz Yohanna üzerinde haç işaretleri bulunan açık yeşil omphorion kırmızı phelonion ve epigonation ile görülmektedir. Piskopos sağ eli ile takdis ederken diğer elinde asası ve diğerlerine göre daha renkli ve parlak olan elbiseleri ile önde durmaktadır. Sağ arkasında aynı giyim tarzı ve daha koyu mavi phelonion ile Aziz Vasil, sağ eli ile kutsarken ve sol elinde kutsal kitap İncili tutarken görülmektedir. Sol arkasında ise yine aynı giyim tarzı ve yeşil phelonion ile Aziz Gregori, yine aynı şekilde sağ eli ile kutsarken sol elinde İncili tutmaktadır. Her biri ayrı ayrı bir kaidenin üstünde durmaktadır (Resim 38). Burada olduğu gibi azizleri ikili üçlü topluluklar halinde görmek Bizans ve Bizans sonrası ikonalarda mümkündür. “Bu tip ikonalarda azizlerin yüzleri dikkatlice resmedilmesine rağmen elbisenin altından çıkan ayaklara önem verilmediği görülür” (Başegmez,1989,55). Ayaklar belli belirsiz veya hiç gösterilmezler. Bu ikonada da aynı tarzı görebiliriz.

Aziz Yohanna güzel konuşması ve ikna gücü nedeniyle altın ağız “olarak da tanınmaktadır. Antioch papazı iken ününün yayılması sonucu İstanbul İmparatoriçesi tarafından kaçırılarak İstanbul’a getirilir ancak buradaki çürüme ve haksızlıklara karşı konuşup tavır alınca sürgün edilir ve orada ölür (Kiefer,2006: <http://justus.anglican.org/resources/bio/89.html>).

Aziz Vasil bugünkü Türkiye’de bulunan Kapadokya bölgesinde Caesarea’de 330 yılında doğdu. Kutsal bir aileden geldi. Ailesinde azizler ve piskoposlar bulunmaktadır. İyi bir eğitim ardından Hıristiyanlığı seçti. Ardından inziva sayılabilecek bir tura çıktı. Mısır Suriye ve Mezopotamya’nın ardından yeni hayatına karar verdi. Birçok insan onu ruhsal babası olarak izledi. Bugün birçok Ortodoks rahibin izlediği ruhban yaşamın kurallarını

yazdı.379 da öldü. Verimli bir yazardı. Kutsal Ruh ve Trinity (Kutsal Üçleme) hakkında da eserleri vardır (Hanrahan,1979: <http://st.basil.tripod.com/>).

Aziz Gregori 325 yılında Kapadokya bölgesinde Caesare'a da doğdu. Aziz Vasil'in çok yakın arkadaşıdır. Her ikisi de beraber Atina da eğitim aldılar. Gregory 379 yılında İstanbul'a gitti ve orada trinty (kutsal üçlü) doktrinini savundu. Piskopos olan Gregori teolog ve iyi bir öğretici olarak tanınır (Wikipedia, the free encyclopedia,2006: http://en.wikipedia.org/wiki/Gregory_Nazianzus)

Azize Ekatarina İkonası

Dindarlığı ve inançları nedeni ile çeşitli zorluklar yaşamış ve inancı nedeniyle öldürülmüş olan Azize Ekatarina'nın ikonası ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmıştır. Çerçevesi 35-45 cm boyutunda 1901 tarihli, azizenin ikonası figür olarak resmedilmiştir. Yüzünde yumuşak duygu yüklü ve şefkat dolu ifadeler vardır. Sol elinde kutsal kitabı sağ elinde haç bulunmaktadır. Üzerindeki beyaz pelerin ve fondaki tevazunun ve sessizliğin rengi mavilik, ikonada belirginlik kazandırmıştır. Üzerindeki tanıtıcı yazı Yunan dilinde yazılmıştır (Resim 39).

Aziz Gregori İkonası

1880 yılına ait olan İkonada Aziz Gregori bir kaidenin üzerinde bulunan tahtın üstünde başpiskopos elbisesi ile haşmetli bir şekilde oturmaktadır. Aziz Gregori Piskoposluğun giyim tarzı olan sarı renkte omphorion mavi phelonion, yeşil sakkos ve epigonation ile görülmektedir. Sağ elinde esasını tutarken diğer elinde de kutsal kitabı tutmaktadır. İkon göz alıcı renklerle tasvir edilmiş ve arka planda başka figürlerin görülmemesi azizin görüntüsünü haşmetli bir şekilde ön plana çıkarmıştır (Resim 40).

Aziz Gregori 329 yılında Kapadokya bölgesinde doğmuş aziz Vasilin yakın arkadaşı ve devresidir. Teolog öğreticidir. 4 yüzyılda İstanbul Piskoposu olmuştur. Roma Katolik Kilisesi tarafımdan aziz ilan edilmiştir. Katolik kilisesinin doktoru unvanını almıştır. Doğu

Ortodoksları tarafından da büyük saygı görür. Gregori Kutsal Üçlü doktrinin savunucusu oldu. Ortodoks teolojisinin kurucularındandır (Russian icons,2006:[http:// www.timkenmuseum.org/1-russian-stbasil.html](http://www.timkenmuseum.org/1-russian-stbasil.html)).

Aziz Sava İkonası

İkonda aziz yeşil pelerinli, sağ eli ile takdis ederken sol elinde parşömen ile tasvir edilmiştir. Aziz Sava'nın elbisesinde ışık gölge geçişleri belirgindir. Karşısında kendisini kutsayan bir figür vardır. Aziz'in görüntüsünün sol yanındaki dört karede hayatından alıntılar yapılmıştır ve bu karelerin birinde Athos Dağın'da kurduğu manastır betimlenmiştir. İkonada aziz uzun sakallı, geniş alınlı, yaşlı bir aziz olarak betimlenmiştir. Ayrıntılarla işlenen çehresine dini bir hava verilmiştir (Resim 41).

Aziz Sava Sırp hanedanlığının mirasçısı idi fakat gizlice kutsal Athos dağına gitti ve orada keşiş oldu. Babası Athos dağına gidip onu buldu ancak o da keşiş olmaya karar vererek servetini ve hükümdarlığını terk etti. Her ikisi beraber Athos dağında ilk Sırp Manastırı olan ünlü "Chilandari Manastırı'nı" kurdular. Sava böylece Sırp Ortodoks kilisesinin ilk başpiskoposu unvanını kazanarak başpiskopos olarak hizmet verdi. Aziz Sava büyük bir teolog, öğretici ve barışsever olarak bilinir. 1236 yılında ölmüştür (Papaz,2006:<http://www.comeandseeicons.com/inp30.htm>).

Azize Nedelya İkonası

1895 tarihli, çerçevesiz 35–45 cm boyutlarında tempera tekniği ile yapılmış azize figürü, arka plandan anlaşıldığı üzere iç mekânda tasvir edilmiştir. Azize'nin üzerindeki elbiseler tüm detaylar dikkate alınarak resmedilmiştir. Yüzündeki masumiyet, saflık, yumuşak duygu yüklü ve şefkat dolu ifadeler betimlenmiştir. Başındaki yaldızlı hale kutsallığın göstergesidir. Azize, realist olarak resmedilmiştir. Arka fon, yeşil renkle boyanmış, bir tek arka fondaki halenin aydınlattığı yer açık olarak göze çarpmaktadır (Resim 42).

Aziz Nedelya 11. Yüzyılda yaşamış kutsal kişiliği ile kabul görmüş, inancı nedeniyle öldürülmüş şehit kabul edilen bir azizedir.

Aziz İvan İkonası

Aziz İvan, inşa ettiği Rila manastırı önünde betimlemiştir. Azizin etrafındaki dairelerde azizin hayatı ve yaptığı mucizeler resmedilmiştir. Aziz tevazu ve suskunluğun rengi olan mavi pelerini ile yarattığı manastırı seyretmektedir. Fonda yeryüzünün rengi olan kahverengi tonlar hâkimdir (Resim 43).

Aziz İvan Rılski 846 doğumlu, ilk münzevi Bulgar ve Rila manastırı kurucusudur. Bulgar halkı tarafından aziz olarak onurlandırılmış Bulgaristan'ın en önemli azizlerinden biridir. Aziz İvan 25 yaşında rahip olmuş daha sonra yaşamdan kopup inzivaya çekilmiştir. Bazı efsanevi mucizelere sahiptir. Bu onu ülkede ünlü ve kabul edilir hale getirmiştir. Diğer insanlarla görüşmekten kaçınan böyle isteği olmayan biriydi. Yetiştirdiği yüzlerce çiçeği, birçok genç inananı ve yaşadığı mağaranın etrafında konuşlanan ve ondan kutsama bekleyen destekleyicileri ile ün salmıştır. Bu da kendisine Bulgaristan'ın önde gelen Rila Manastırını yapma yolunu açmıştır (Wikipedia,2006:http://www.blinkbits.com/en_wikifeeds/loan_Rilski).

Aziz Vlasi İkonası

İkinci ikona kuşağında yer alan, 1894 tarihli ikona 45–35 cm boyunda, tempera tekniği ile yapılmış, portre ikonasıdır. Gözlerin tek noktaya odaklanması, bakışların sabitliği, kaşların birbirine yakın ve yay şeklinde oluşu geleneksel 'Bizans asil duruşu'nu tasvir etmektedir. Sufumato etkisi figürün kıyafetinde gözlemlenmektedir (Resim 44).

Aziz Vlasi, Roma İmparatorluğu'nun Sebasteia (Sivas) şehrinde MS 280 ya da 283'de doğdu. Rum veya Ermeni kökenli olduğu düşünülür. Zengin bir aileden gelen Vlasi tıp eğitimi gördü ve boğaz hastalıkları konusunda ünlendi. Pagan inancını bırakarak Hıristiyanlığı seçti. Romalılar Sivas piskoposunu öldürünce, halkın isteği ile Sivas

piskoposu seçildi. Piskopos olduktan sonra Romalıların arttırdığı baskılar sebebi ile Erciyes Dağı'na çıkarak bir mağarada keşiş hayatına başladı. Ancak Roma Valisi Agricolaus'un askerleri tarafından bulunarak yakalandı ve Hıristiyanlığı terk etmediği için işkence ile 316 yılında öldürüldü. Vlasi'nin adı Rumca ve Latince'de Blasios, Fransızca'da Blaise, Almanca'da Blasien İtalyanlar arasında San Biagio, Polonya'da Blasej, Rusya'da Vlasi, Yunanistan'da Ayios Blasios adıyla bilinir. 1527'de azizlik sıfatını Vatikan resmen onayladı. Cerrahların, bağcılarının, balıkçıların, mimarların hamisi olarak bilinir (Çuhacıyan,2004:362).

Aziz Athanasios İkonası

1881 tarihli ikonada aziz piskoposluğun giyim tarzı olan üzerinde haç işaretleri olan sarı ve gri renkte omphorion, gri phelonion ve yeşil sakkos ile görülmektedir. Sol elinde parlaklığı ile ön plana çıkan kutsal kitabı tutarken sağ ile takdis etmektedir. Portre olarak canlı ve üç boyutlu tasvir edilmiştir. Arka fon naif bir şekilde düzenlenerek azizin portresi ön plana çıkartılmıştır (Resim 45).

Patrik (Ortodoks kilisesinin piskoposu) Aziz Athanasios, 296 yılında Alexandria da doğdu. Alexandria'nın piskoposluğunu yaptı. Kilisenin doktoru olarak anılan ünlü bir teologdur (328–73). Arainisme karşı koymuş ve Hıristiyan imanının İsa Mesih'in Tanrı'lığına bağlı olduğunu, Mesih'in Tanrı'yla özde bir olduğunu savunmuştur. Oğul'un sonsuzluktan var olduğunu belirtmiş ve Tanrı ile birlikte olduğunu, Tanrı olduğunu söylemiştir. Bu nedenle doğuda Ortodokslar tarafından saygı görmüştür (The Columbia Encyclopedia,2006:<http://www.bartleby.com/65/at/AthanasSt.html>).

Aziz Andrei İkonası

İkonada Havari Andrei sağ alt köşeye yaslanmış olan görüntüsü ile resme hâkim olmuştur. Yüzünde duygu yüklü ve şefkat dolu ifadeler gözlenir. Sağ elinde tuttuğu haç ve sol elinde bulunan parşömen Hz. İsa'ya bağlılığını simgelemektedir. Gotik tarzı ile resmedilmiştir (Resim 46).

İkinci sırada yer alan ikona aynı şekilde çerçeveli 35–45 cm boyutundadır ve üzerinde tarih yoktur. Havari Andrei, Galilee denizinde bir köy olan Bethsaida'da doğmuştur. Simon Peter kardeşidir ve ikisi de balıktır. İsa'nın ilk izleyenlerinden ve öğrencilerindedir. Her şeylerini terk ederek İsa'yı izlemişlerdir. Andrew İsa'nın on iki havarisinden biri olmuştur. (Matthew 10,2–4); İsa'ya yaşamında en yakın olanlardan biridir. Onun son akşam yemeğinde beraber olan, onun göğe yükselişini gören ve tanıklık eden kişidir (New Advent,2003: <http://www.newadvent.org/cathen/01471a.htm>).

Aziz Vasil İkonası

1881 yılına tarihli ikonada Aziz Vasil'in portresi yer almaktadır. Ciddi ve etkileyici bir ifade kullanılmıştır. Üzerinde Başpiskoposluğun giyimi olan, haçlarla süslenmiş yeşil omphorion, kırmızı phelonion vardır. Sağ eli ile takdis ederken sol eli ile kutsal kitap İncili tutmaktadır.

İkonada; gerçeklikten uzak, arka planda altın fon uygulaması, gözlerin tek noktaya odaklanması, bakışların sabitliği, kaşların birbirine yakın ve yay şeklinde oluşu, geleneksel 'Bizans asil duruşu' dikkati çeken unsurlardır (Resim 47).

Aziz Vasil bugünkü Türkiye'de bulunan Kapadokya bölgesinde Caesarea' de 330 yılında doğdu. Kutsal bir aileden geldi. Ailesinde azizler ve piskoposlar bulunmaktadır. İyi bir eğitim ardından Hıristiyanlığı seçti. Ardından inziva sayılabilecek bir tura çıktı. Mısır Suriye ve Mezopotamya'nın ardından yeni hayatına karar verdi. Fakir ve hasta insanlara yardım etmek için imarethane kurmuştur. Birçok insan onu ruhsal babası olarak izledi. Bugün birçok Ortodoks rahibin izlediği ruhban yaşamın kurallarını yazdı.379 da öldü. Verimli bir yazardı. Kutsal Ruh ve Trinity (Kutsal Üçleme) hakkında da yazdı (Hanrahan,1979: <http://st.basil.tripod.com/>).

Aziz Haralambos İkonası

Aziz Haralambos, ikonanın merkezinde ayakların önünde zincirlenmiş şekilde uzanmış yatan şeytan figürü ile birlikte resmedilmiştir. Aziz, üzerinde piskoposluk elbisesi olan haç işaretli yıldız boyalı omphorion, kırmızı phelonion, mavi sakkos ve yıldız boyalı epigonation ile görülmektedir. Sol elinde yıldız boyalı kutsal kitabı tutarken sağ eli ile takdis etmektedir. Azizin başındaki yıldızlı halenin aydınlattığı arka fon tek renk olarak gözlenmekte ve yayılan ışık huzmesinin yansımaları da arka fonda naif olarak belirtilen figürlerin üzerine yansımaktadır (Resim 48).

Aziz Haralambos bugünkü İzmir'in yakınlarındaki Magnesia'da 198 de doğmuş. Magnesia şehrinde papazlık yapmış bir din adamıdır. İnancı nedeniyle çeşitli ızdıraplara maruz kalan azizin çeşitli mucizeleri olduğuna inanılır (The Church of Saint Haralambos,2006:<http://www.telendos.com/ayios.haralambos.htm>).

Aziz Stefan İkonası

1883 tarihli ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmış olan tasvir, havariler tarafından seçilen ilk yedi Diyakoz'dan ilki olan Aziz Stefan ikonasıdır. Ayrıca Aziz Stefan ilk şehit azizdir (Wikipedia,2006:http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Stephen).

Figür iç mekânda yer almaktadır. Gerçekçi bir perspektif anlayışı hâkimdir. Azizin üzerinde yaka kol ve etek kenarları turuncu renklerde olan mavi uzun bir elbise görülmektedir. Sağ elinde tütsü amaçlı bir buhurdanlık ve sol elinde minyatür bir kilise bulunmaktadır. Bu figürler kiliseye olan bağlılığını ve hizmetini göstermektedir. Figürün gölgesi zeminde gösterilmiştir. Yıldızların kullanılması; Gotik, perspektifin yer alması; Rönesans, Işık gölge etkisi; Barok etkilerinin sentezi olan Eklektik anlayışın resimde olduğunu gösterir. İkonadaki gerçekçilik ve detaycı yaklaşım belirgindir (Resim 49).

Aziz Stylianos İkonası

İkonada aziz, iyilik dolu güler yüzü ve şefkatli bakışları ile tasvir edilmiştir. Kundaktaki bir bebeği sol elinde tutarken resmedilen azizin, çocukların koruyucusu olduğunu vurgulanmıştır. İkona üç boyutlu ve arka planın derinliği ortaya çıkarılarak resmedilmiştir. İkonada renk uyumu güzel vurgulanmıştır. Ayrıca gerçekçi bir perspektif gözlenmektedir (Resim 50).

Aziz Stylianos 17 Yüzyılda Adrianpolis'te doğdu. Fakir bir aile yaşamı olmasına rağmen tüm yoksulluğuna ve zorluklarla şikâyet etmeden çoğu zamanını dine vererek yaşadı. Onun çocuklara olan ilgisi, çocukların koruyucusu olarak anılmasına neden olmuştur. Aziz inancı nedeniyle inzivaya çekilmiştir ancak diğerleri gibi insanlardan kopmamıştır. Mucizeleri olduğuna ve deva dağıtıtığına inanılır (Greek Orthodox Church,2006:http://www.saintstylianos.org.au/about_us/stylianos_the_hermit.html).

Aziz Trifon Zaresan İkonası

1883 tarihli ikona, çerçevesiz ve 35–45 cm boyutlarındadır. İkonada aziz renkli elbiseleri içinde, sağ elinde haç tutarken tam boy olarak resmedilmiştir, Aziz, arka planında koruyucusu olduğu topraklar ağaçlar ile beraber, kahverengi ton hâkim olarak betimlenmiştir. Fon belirgin değildir (Resim 51).

Aziz Trifon, Lampsakon da koyu bir Hıristiyan ailenin oğlu olarak doğmuş ve inançları nedeniyle Romalı askerler tarafından öldürülmüş, mucizelere sahip olduğu düşünülen biridir. Aziz Trifon, birçok çiftçi tarafından tarlaların, ürünlerin koruyucusu olarak kabul görür. Aziz Trifon Bulgaristan'da şarap ve üzüm koruyucusu olarak düşünülmektedir (Dedoussis,2006:http://home.it.net.au/~jgrapsas/pages/St_Tryphon.htm).

Aziz Nikolas İkonası

1880 tarihli, 35–45 cm boyutunda, tempera tekniği ile yapılmış olan Aziz Nikolas portresinde aziz, yüzü belirgin olarak piskoposluk elbisesi ve tacı ile resmedilmiştir. Aziz Nikolas genelde piskoposluk elbiseleri ile ve sol elinde İncil olduğu halde, yaşlı bir insan çehresiyle ve yarım boy olarak tasvir edilir (Resim 52). Bu ikonada da aziz, bir eliyle takdis ederken diğer eliyle parlak bir şekilde resmedilmiş kutsal kitabı tutmaktadır. Başının üzerindeki hale çeşitli renklerle ve parlak olarak gösterilmiş, arka plan aynı şekilde parıltılı resmedilmiştir. Yıldızların bolluğu, azizin klasik giyimi, stilistik özellikleri, resmin, azizin daha çok bireysel karakterini ortaya koyduğunu gösteriyor. İkona portre çalışması olarak düşünüldüğünde klasik ikona sanatının etkileri görülmektedir. Başının iki yanında, sol tarafta İsa elinde İncil ile sağda Meryem bulut kümesi içinde yer almıştır. İsa'nın elinde İncil dururken, Meryem elinde tuttuğu piskoposluk alameti olan uzun atkıyı Aziz'e doğru uzatmaktadır. Efsaneye göre bu İncil ve atkı, Aziz Nikolas'ın azizlik mertebesine çıkarıldığı anda, kilisenin mihrabına bırakılmış olan İncil ve atkıdır (Bulgarian Icans,2005:[http:// www.bulgaria.com/welkya/ gallery/icons/icon3.html](http://www.bulgaria.com/welkya/gallery/icons/icon3.html)).

Doğu ve Batı Hıristiyanlığında en tanınmış azizlerden olan Aziz Nikolas yarattığı mucizeler ve yaşadıkları ile halkın gözünde önemli bir yer edinmiştir. IV. Yüzyılda Demre'de yaşadığı ve burada öldüğüne inanılır. Aziz Nikolas'ın yaşadıkları gerçeğe değil efsaneler dayalıdır (Başegmez,1989:58).

Aziz Petka İkonası

İkinci ikona kuşağı sırasında, üzerinde tarih bulunmayan, tek figürlü bir ikonadır. Barok ışığı ikonada belirgindir. Üzerindeki turuncu pelerin ve yeşil elbisedeki canlılık, figürü daha dikkat çekici hale getirilmiştir. Başındaki altın yıldız da ikonaların belirgin özelliğidir. Sağ elinde haç tutmaktadır (Resim 53). Aziz Petka 11. yüzyılda Silivri İstanbul arasında bulunan antik Epivat şehrinde doğdu. Ailesi nedeniyle inançlı olarak yetiştirildi ve ailesinin ölümünden sonra kendini manastır yaşamına ve Tanrı'ya adadı. Oruç ve dualarla geçen beş yılın ardından kutsal topraklar kabul edilen Filistin'e giderek Ürdün çölünde yaşamaya başladı. Burada, Ürdün'de, kendisine Tanrının meleği görünerek doğduğu yere

geri dönmesini söylediğine inanılır. Çileli, inançlı ve dualarla geçen yaşamı nedeniyle kutsal kabul edilen Azize Petka, bu nedenle daha sonra İstanbul'a dönerek Aziz Theotokosin Blaherna Kilisesine yerleşmiştir (Saint Petka,2006:<http://www.geocities.com/worldwhitewebring/petka.htm>).

Aziz Spridon İkonası

1901 tarihli, çerçevesiz, 35–45 cm boyutunda, ahşap üzerine resmedilmiştir. Aziz, üzerinde haç motifleri bulunan omphorion, kırmızı phelonion ile sol elinde kutsal kitap ve sağ eli ile takdis ederken resmedilmiştir. Yüzünde yumuşak, duygusal ve şefkat dolu bir ifade görülmektedir. Arka fon mavi ile boyanmıştır. Azizin gözlerinin açık ve büyük çizilmesi azizin sonsuzluğa bakmasını, uzun parmakları bedenini maddeden uzaklaştığını, burnunun ince ve uzun resmedilmesi bu dünyanın kokuları yerine, kutsal Ruhun kokusunun tercih edildiğini vurgular (Resim 54).

Aziz Spridon. IV. yüzyılda Kıbrıs'ta yaşamış ve burada piskoposluk yapmıştır. Bu sebeple ikonada piskoposluk elbisesi ile tasvir edilmiştir. Efsaneye göre önce çobanlık yapan aziz, helal kazanç getiren hilesiz bir iş aramış ve hasırcılığı seçmiştir. Ancak burada hasırların suya atılarak sıkıştırıldığını ve hile yapıldığını görünce kendini tamamen dine vermiştir. İkonada görülen hasırdan yapılmış örme takke, onun hayatında geçen bu hasırcılık olayına işaret eder. Daima mütevazı giyinirdi. Bu özelliği de ikonada vurgulanmıştır. Aziz 348 yılında ölmüştür (Başegmez,1989:54).

Aziz Spridon İkonası 2

1886 yılında yapılmış olan Aziz Spridon ikonası, haç motiflerinin bulunduğu açık mavi omphorion kırmızı phelonion, ve epigonation ile tasvir edilmiştir. Kaide üzerinde bir tahtta oturmaktadır. Elinde haç tutmakta ve diğer eli ile takdis etmektedir. Figürün sağ üst köşesinde Hz. İsa ve sol üst köşesinde Meryem azizi takdis ederken tasvir edilmiştir. Arka fon sonsuzluğun ve tevazunun rengi mavi ile boyanmıştır. Aziz yine hasır örme takkesi ile betimlenmiştir. Kaidenin bulunduğu alt zemin yeryüzünü temsil eden kahverengi ile

renklendirilmiştir. Kaidenin ve tahtın duruşu perspektif kurallarına dikkat edilerek yapılmıştır. Aziz Spridon ikonada ön plandadır (Resim 55).

Aziz Kozma ve Damien İkonası

Doktor azizler ikonasında, tanrı aşkına kendilerini hastaların tedavisine adayan azizler karşılıklı olarak ellerinde şifa dağıtan nesnelere tasvir edilmişlerdir. Azizler genellikle ilaç kutusu, ilaç kaşığı, tıpta kullanılan aletlerle tasvir edilir. Bu ikonada azizler, tam cepheden değil biraz dönük vaziyette gösterilmiştir. Arka fonda gökyüzünü anlatan mavi renk ve gökteki ışık huzmesi şifa dağıtan azizlerin kutsallığını ön plana çıkarmıştır. Üst kenarda bir bulut kümesi azizlerin üzerine nur huzmesi göndermektedir. Azizlerin gerek çehreleri gerek duruşları, geleneksel Bizans üslubundan biraz uzaklaştıklarını göstermektedir. Bizans ikonalarında ayaklar bitişik dimdik durur ve hareketsiz karşıya bakar (Başegmez,1989:57). Bu ikonada ise tasvir tam cepheden değil, başlarını çevirmiş yana bakar ve daha hareketli bir haldedir. Yüzleri tabiatçı ve gerçekçi bir üslubu yansıtmaktadır. Kardeş oldukları anlaşılın diye ressam azizlerin yüzlerini benzer tasvir etmiştir (Resim 56).

Bulgaristan'da Sandanski bölgesinin kuzeyine kilise tarafından yapılan manastıra iki kardeş olan Aziz Kozma ve Damien gönderilmiştir. Bu manastırda hasta insanları parasız tedavi ettikleri için ünlenmiş ve "şifa dağıtan doktor" ve "parasız azizler" olarak kabul görmüşlerdir (Başegmez,1989:56).

Aziz Modest İkonası

Aziz Modest ikonası, 45-35 cm boyutlarında çerçevelenmiş, arka planda gökyüzü açık mavi ve azizin etrafındaki manzara yeşil renkler hâkim şekilde boyanmıştır. Arka plan derinlik hissi uyandırmaktadır. İkona tam boy, zengin temalarla ve başpiskopos klasik giyimi ile betimlenmiştir. Üzerinde açık mavi omphorion, kırmızı phelonion, mavi sakkos ve epigonation ile görülmektedir. Bir elinde haç tutmakta ve diğer eli ile takdis etmektedir. Aziz evcil hayvanlarla çeşitli şekillerde seyrek olarak tasvir edilmiştir. Etrafında koyunlar

vardır. Resimdeki canlılığa karşın bu hayvanlar daha durağan ve basit resmedilmiştir. İkonografinin son zamanlarında görünen pastoral görüntü karşımıza çıkmaktadır. Azizinin arkasındaki ağaçlar, dağlar ve hayvanlar basit resmedilmiş ve aziz resme iliştilirilmiş gibi durmaktadır (Resim 57). Aziz Modest sığır, koyun ve diğler hayvanların koruyucusudur: Srandja bölgesinde saygı görmektedir. Azizinin sembolleri geleneksel Hristiyanlık ve yerel folklor sonucunda şekillenmiş ve milli uyanış sürecinde ortaya çıkmıştır (Bulgarian Icons,2005:http://www.bulgaria.com/welkya/gallery/ icons/ icon6.html).

Tamamlayıcı ve Didaktik İkonalar

Bu gruptaki ikonalar anlatımlarını çoğunlukla Tevrat ve İncil'de geçen hikâyelerden, Mesih, Meryem ve kutsal kişilerin hayatlarından almıştır. Bu tasvirlerde, Bizanslı teologlarca dogmatik olarak tespit edilmiş ve kutsal kitap İncil'de yer almış olan; Haber (İsa'nın doğacağının melek tarafından Meryem'e müjdelenmesi), Doğum, Mabede takdim, Vaftiz, Suretin değışimi, Lazarus'un dirilişii, Kudüs'e giriş, Çarmıhta İsa, Diriliş, Göğle çıkış, Paskalya, Meryem'in ölümü) on iki tanesi yer almaktadır (Akkaya,2000:79). Bu ikonalar açık ve net anlatımlarıyla, okuryazar olmayan cemaatin eğitilmesine ve dini hassasiyetin oluşmasına yardımcı olurlar.

Konumuz olan Edirne Aziz Georgios Bulgar Kilisesindeki Tamamlayıcı ve Didaktik ikonalarda on iki yortunun hepsi tasvir edilmemiştir. Tasvir edilenler şunlardır.

Haber-Müjde (Tebşir) İkonası

Ahşap üzerine tempera tekniğı ile yapılmış, çerçeveli, 45-35 cm boyutunda olan ikona on iki önemli konudan biridir ve kaynağını İncil'den almaktadır. (Luka 1: 2 - 38; İşaya, 7.14). İkonada baş melek Cebrail (Gabriel) kanatları, kırmızı pelerini ve sarı elbisesi ile erguvan renkli pelerin ve lacivert elbisesi ile ayakta duran Meryem'e müjdeli haberi vermektedir. Sol eli ile Meryem'e bir buket erguvan uzatırken sağ eli ile gökyüzünü işaret ederek müjdeyi temsilen kutsal aydınlanma ile beraber gökten bulutlar arasından inen güvercini göstermektedir. İkonada elbiselerin kıvrımları, tasvirin detayları çok

belirgindir. Baş melek Cebrail ve Meryem'in yüz hatları, iri gözleri, kaşları, Cebrail'in saçları resme derinlik katmaktadır. Cebrail'in müjdeyi çiçeklerle sunması, gökyüzünde kutsal bir aydınlanmanın oluşması, ikonaya mistik, sembolik, hoş ve zarif bir anlatım kazandırmıştır. Resimdeki çizgilerin, perspektif kurallara uygun olması ikonaya bir hacimsellik kazandırmıştır. Baş melek Cebrail'in tasviri göksel hâkimiyeti ve kutsallığı anlatırken Meryem'in bir taht içinde olması ve yüzündeki mutluluk ile durması Tanrısal aşkı ve yüceliği bize göstermektedir (Resim 58). Ön taraftaki hacimselliğin aksine resmin arkasında kutsal ışığı temsil eden sarı yıldızlı fon, resimdeki derinliği ortadan kaldırmakta ve Ortodoks ikonografyasında temel olan mistik ve fizikötesi boyutu ortaya çıkarmaktadır.

Doğum İkonası

Doğum ikonaları; Ortodoks ikonalarında yaygın olarak kullanılmıştır. Ortodoks kaynaklarına göre Meryem'in İsa'yı bir mağarada dünyaya getirdiği görülür. Ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmış bu ikonada bol figürlü bir kompozisyon göze çarpmaktadır. Mimari yapıda perspektif gözlenmektedir. Bizans sanatında olan keskin ışık gölge geçişleri belirgindir (Resim 59).

İkonanın ilgi odağında yatar halde yeni doğmuş İsa başı haleli şekilde ve İsa'nın önünde Meryem ve Meryem'in nişanlısı Yusuf diz çökmüş halde tasvir edilmiştir. Arka taraftaki koyuluk doğumun geçtiği düşünülen mağaranın ağzını belirtmektedir. İki hayvan (eşek ve öküz) nefesleri ile yeni doğan İsa'yı ısıtmaktadırlar. Bu figür hayvanların bile İsa'yı ve onun kutsiyetini tanıdıklarını vurgular. Kutsal Ruh bir ışık huzmesiyle Baba Tanrı'nın yer aldığı gökyüzünden bebek İsa'nın üzerine inmektedir. İkonanın fonunda altın yıldızın kullanılması metafizik anlam boyutu ortaya çıkartır. Gökyüzünden doğum sahnesini izleyen melekler, konuya mistik bir görünüm katmaktadırlar. Yüzlerdeki aydınlık, mağaranın karanlığına karşı tezat oluşturarak karanlık-aydınlık çatışmasına ve İsa'nın yeryüzündeki insanoğlunun günahlarını ortadan kaldıracağını simgeler. Tasvirde can alıcı renkler kullanılarak doğumun metafizik anlamı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

İsa'nın Mabede Takdim İkonası

1883 tarihli ikonada perspektif tekniğinin çizimlerde gözlenmesi bize bu ikonanın Rönesans etkisi ile yapıldığını göstermektedir. Renk değerlerindeki sert geçişler Bizans sanatının etkisinin de var olduğunu gösterir. Bol figürlü bir kompozisyondur (Resim 60).

Ortodoks dünyasında yaygın olan bu ikona kaynağını İncil'e (Luka 2.21-40) dayandırmaktadır (Akkaya,2000:82). Kubbesi dört kemerle taşınan kiborion'la örtülü altların önünde simetrik bir şekilde Meryem ve Yusuf sağ tarafta tasvir edilmiştir. Sol tarafta ise İsa'yı elinde tutan Aziz Simeon ve arkasında da Aziz Anna bulunmaktadır.

Vaftiz İkonası

1882 yılında yapılmış olan ikonada bol figürlü bir tasvir göze çarpmaktadır. İrrasyonel dünya görüşü ile resmedilmiş bir ikonadır. Peyzaj içerisine figürler iliştilmiş gibi görünmektedir. Rönesans etkisi bu ikonada gözlenebilmektedir. Altın yıldızın bulunması da Gotik ve Rokoko etkisinin ikonada kullanıldığını bize gösterir.

İkona, İsa'nın Ürdün Şeria (Erden) ırmağında, Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmesini betimlemiştir. Konunun kaynağı İncil'dir (Matta 3,1-17). Vaftiz olayını gösteren bu ikonada İsa, kayalıklarla çevrili nehrin mavi sularının içinde çıplak olarak tasvir edilmiştir. Bir ağacın yer aldığı sol kıyıda Vaftizci Yahya nehre doğru eğilerek sağ elini kendisine doğru dönmüş olan İsa'nın başı üzerine koymuş ve vaftiz işlemini tamamlamaktadır. Tasvirin üst tarafında görülen yaşlı kişi Kutsal üçlemenin birinci unsuru Baba Allah'ı ve onun altında uçan güvercin ise İsa'nın üzerine inen Kutsal Ruh'u temsil etmektedir. Arka plan altın yıldızlı olup, Kutsal Ruh bir ışık huzmesi halinde inmektedir. Yukarı doğru yükselen kayalar, dağlarda metanet, Tanrının evi, ruhun ölümsüzlüğü gibi kavramları anlatmaktadır. Sağda Vaftizci Yahya'nın ardında bekleyen üç melek ise İsa'nın elbiselerini giydirmek için sudan çıkmasını saygı ile beklemektedirler (Resim 61). İsa'nın vaftizi konusunda kutsal kitaplarda melekler söz edilmemesine rağmen çeşitli kaynaklardan edilen bilgilerin sonucunda yapılan yorumlar neticesi İsa'nın vaftizine meleklerin iştirak ettiği kanısına varılmıştır (Başegmez,1989:38).

Suretin Değişimi (metamorphosis) İkonası

On iki yortudan biri olan İsa'nın suretinin değişimi Matta, Luka ve Markos İncil'lerine dayandırılmaktadır (Matta İncili Bap 17 Fıkra 1). Luka İncili Bap 9 Fıkra 28 – 36) Markos İncili Bap 9 Fıkra 2)Tabor Dağı'na 3 havarisi Petrus, Yahya ve Yakup ile çıkan İsa burada aniden yerden yükselerek tamamıyla kutsal şekle bürünüp, beyaz bir varlık haline gelir. Güneş gibi parlayan yüzü ile çevresine kutsallık saçar. Havarilerin gözlerinin önünde, sağ ve sol yanında ortaya çıkan Musa ve İlyas Peygamber ile görüşmeye başlar. Bu olay karşısında üç havari korku ve şaşkınlık içinde yere düşerler. Tasvirde İsa'nın elbisesinin mucizevî bir şekilde renginin beyaza dönüşerek göz kamaştırıcı bir görüntü içinde yer alması ve yerden hafifçe yükselişi resmedilmiştir (Resim 62). Sağında Musa solunda İlyas Peygamber saygı ile İsa'ya doğru eğilmişlerdir. Musa'nın elindeki kitap Sina dağında Tanrı tarafından verilen "On Emir" in yazılı bulunduğu taş levhalardır (Başegmez,1989:38). Olayı şaşkınlıkla izleyen 3 havari Petrus, Yahya ve Yakup şaşkınlıkla içinde yere yuvarlanmış olarak tasvir edilir. Ortadaki Yahya ve soldaki Petrus dizleri üzerindedir. Sağdaki Yakup ise sırt üstü yuvarlanmış şaşkınlık içinde görülmektedir. Arkada görünen dağlar, Tabor dağlarını betimlemektedir.

İkonada Bizans geleneği görünmektedir. Resim canlı, satıhçı, soyut bir sitili yansıtmaktadır. İkonada irrasyonel bir anlayış görülmektedir. Figür yüzeye iliştirilmiş gibi görülmektedir. Işığın ikonada uygulanışı, bize Rönesans anlayışının da bu resimde varlığını göstermektedir.

Lazarus'un Dirilişi İkonası

İrrasyonel dünya görüşü bu ikonada da görülmektedir. Tasvirlerinde giysi detayları, doğa izlenimi, mimari öğeler, Rönesans ve Bizans izleri taşır. İkonalardaki gerçekçi ve detaycı yaklaşım başarı ile yansıtılmıştır (Resim 63).

Lazarus'un Dirilişi ikonası yaygın bir ikona tipidir. Kaynağını İncil'e dayandırmaktadır (Yahya 11,1-46). İsa'nın mucizelerinden biri olan olay açık bir alanda gerçekleşmektedir. İsa başındaki halesi ile etrafına saygı ve üstünlük gösteren bir ifadeyle

ayakta durmaktadır. Bu arada İsa kefen içinde bulunan Lazarus'u sağ eliyle takdis ederek diriltmiştir. Yaşama geri dönen, kırmızı kefenin içindeki Lazarus hafifçe öne eğilerek kalkmaya çalışmaktadır. İsa'nın önünde secde eden iki kadın Lazarus'un kız kardeşleridir. Minnettarlık ve şükran duygularını secde ederek İsa'ya belirtmektedirler. Tabutun kapağını kaldırmakla görevlendirilen iki genç ise olayı heyecan ve şaşkınlıkla izlemektedir. On iki havarisi İsa'nın arkasında durmaktadır. En sevdiği havarisi Yuhanna İsa'nın hemen yanındadır. Yuhanna burada genç hali ile değil onun ölümünden sonraki yaşlı hali ile resmedilmiştir. Arka planda büyük bir bina şeklinde görülen şehir Beytana şehridir (Başegmez,1989:37). Tasvirde Lazaros'un kalkmaya çalışması İsa'nın kutsaması hizmetkârların ve Lazarus'un kız kardeşlerinin heyecanı, ikonaya bir hareketlilik katmıştır. Resimde canlı renkler kullanılarak tabiata uygun şekilde tasvir edilmiştir. Özellikle İsa'nın yüzü ayrıntılı işlenmiştir.

Kudüs'e Giriş İkonası

Bu ikona Rönesans etkisinin görüldüğü bir ikonadır. Sıcak renklerin hâkimiyeti gözlenmektedir. İkonaların özelliği olan altın yaldız ve sufumato tekniği yer yer bu ikonada da kullanılmıştır (Resim 64)

Kudüs'e Giriş, İncil kaynaklı olduğu için (Matta 21,1-11) yaygın bir tasvir şeklidir. Kompozisyonu orta noktasında İsa bir eşeğin üzerinde resmedilmiştir. İsa sağ eli takdis eden bir konumdadır. Burada eşek alçak gönüllüğü, İsa'nın elbiselerindeki renkler göksel gerçekliği ve dünyevi değerlerden uzaklaşmayı betimlemektedir. İsa'nın arkasında hurma ağacına tırmanan bir figür belirtilmiştir. Eşeğin önünde bir kişi eşeğin ayakları altına pelerin sermekte ve Kudüs'e gelen İsa'ya saygı ve sevgilerini sunmaktadır. Eşeğin ardındaki kalabalık olayı merakla izlerken sol taraftaki gurup İsa'yı karşılamak üzere şehri çevreleyen surların önünde beklemektedir. Kudüs şehri surlarının yüksek ve kırmızı renkte tasvir edilmesi şehrin gücünü tasvir etmektedir (Akkaya,2000:91).

Diriliş (anastasis) İkonası

Diriliş ikonası, İsa'nın tabuttan kalktığı sahneyi tasvir eder. Bu ikonada Hz. İsa'nın göğe yükselişi irrasyonel dünya görüşü ile betimlenmektedir. Figürler doğa görüntüsü içerisinde yer alır. Figürlerde perspektif kurallarına uygun olmayan görüntüler vardır.

Göğe yükseliş olayı Bizanslı teologların dogmatik olarak tespit ettiği on iki yortudan biridir ve Ortodoks ikonalarında fazla sayıda tasvir edilmiştir. Kaynağını İncil'den (Luka:24; 50–53) almaktadır (Akkaya,2000:117). İsa'nın, mezarından gökteki parlak ruhani ışığa doğru yükselişini tasvir eder. Mezarın kapağı yana devrilmiştir. Boş mezarın başında kadınlar beklerken İsa sağ eli havada kutsayarak göğe yükselmektedir (Resim 65).

Şüpheli Thomas'ın Şefaata Dilemesi İkonası

Bu ikonada Hz. İsa'nın önünde diz çöküp af dileyen Havarî Thomas betimlenmiştir. Hz. İsa'nın kutsanîyeti çarpıcı bir şekilde gösterilmektedir. Havarî Thomas, diğer havarilerle beraber ayakta duran İsa'dan şefaata dilerken görülmektedir. Yeşil zemin üzerinde bol figürler tasvir edilmiştir. Figürlerin hareketli olması dikkat çekicidir. Işık geçişleri belirgin olmamasına rağmen derinliğin olması, perspektifin yer yer kullanıldığının göstergesidir. Bu kompozisyonun bina içi mekânda resmedildiği arka fondan anlaşılmaktadır (Resim 66).

Havarî Thomas İsa'nın dirildiğini söyleyen diğer havarilere inanmamış ve şüpheye düşerek “ Onun elleri içindeki çivi izlerini görmeden ve onlara dokunmadan inanmam” dedi (John 20.25); Fakat 8 gün sonra İsa yeniden görünerek Thomas'a yaralarını gösterdi ve inanmasını söyledi. Thomas diğer havarilerin yanında İsa'dan şefaata diledi. (New Advent,2003:<http://www.newadvent.org/cathen/14658b.htm>).

Teslis (Deisis) İkonası

İkonada Baba Oğul ve Kutsal Ruh tasvir edilmiştir. Kutsal Ruh gökyüzünde bir güvercinle tasvir edilmiştir. Üçlemede Baba ve Oğul Meryem Ana'ya taç takarken görülmektedir. Kutsal Ruh'tan yayılan kutsal ışık Baba ve Oğul'un üzerine düşerken tüm fonu kaplayarak ikonaya bir kutsallık katmıştır. Gerçekçilikten uzak, arka planda altın yıldız uygulaması, gözlerin tek noktaya odaklanması, bakışların sabitliği, kaşların birbirine yakın ve yay şeklinde oluşu, geleneksel 'Bizans asil duruşu' dikkati çeken unsurlardır (Resim 67).

Doğu'da Bizans sanatında teslis ikonaları, genellikle üç meleğin Hz. İbrahim'e gelişini tasvir eden sahne ile gösterilmiştir. XV. yüzyıl Resim sanatında kişileri birbirinden farklı şekilde resmetme eğilimi ortaya çıkınca, bazen Baba ile Oğul birbirine benzer şekillerle, Kutsal Ruh da bir güvercinle tasvir edilmiştir. Kutsal Ruh'un güvercin şeklinde simgelenişi daha çok Hz. Meryem'in taç giyişinde görülmektedir (Cilacı,2006:http://www.sevde.de/islam_Ans/T/T2/106.htm).

Haçın Dikilmesi (Yüceltilmesi) İkonası

İsa'nın ölümünü sembolize eden Haçın Dikilmesi (Yüceltilmesi) ikonasında derinliğin olmadığını arkada duran haçın ön planda belirgin olmasından anlıyoruz. Burada kaba bir üslup ile Gotik anlayış hâkimdir. Valör değerler bulunmamaktadır

İkonanın merkezinde altın yıldızlı büyük bir haç yer almaktadır. Haçın merkezinde yer alan dairesel şekil evreni ve sonsuzluğu temsil etmektedir. Haçın üzerinde durduğu dört köşeli sütun dünyayı belirtmektedir. Dünya üzerinde ve sonsuzluğun içindeki haç bize her şeye hükmeden, her şeye kadir olan İsa'yı temsil etmektedir. Kutsal haçın arkasında beliren diğer haçlar ve ağaçlar dünyanın varlığını oluşturan biz canlıların haçın izleyicisi olduğunu göstermektedir. Haçın önünde üzüntü ve çaresizlik içinde bekleyen Meryem, Yahya ve diğer izleyenleri ayakta durmaktadır (Resim 68).

Kırk Şehit Azizler İkonası

Bu ikonada kırk şehit azizin hikâyesi tasvir edilmiştir. Ermenistan'da, Roma İmparatorluğu döneminde, Hıristiyanlığı kabul eden kırk askerin Hıristiyanlığı ret etmesi istenmiş fakat bunu kabul etmeyen askerler bu yüzden kışın soğuk suya sokulup cezalandırılmışlardır. Burada soğuk suda ölmekte olan kırk askerin tasviri yapılmıştır. Askerlerden biri İsa'yı terk edip kıyıya çıkmış ancak onun yerine karada bulunan başka bir asker soyunarak suya girmiştir. Askerler ölümlerine gökten gelen melekler her birinin başına bir taç getirmiştir (Orthodox Weekly Bulletin,2006:[http:// web.mit.edu/ocf/www/sebaste_martyrs.html](http://web.mit.edu/ocf/www/sebaste_martyrs.html)).

Resimde bu tasviri, soğuk suyun içindeki askerlerin üzerine gökten inen kırk taç olarak görmekteyiz. Kırk taç kendi aralarında büyük bir taç oluşturarak kutsal ışıklarını gölde ölmekte olan askerlerin üzerine göndermektedir. Bu ikonada da konu olarak irrasyonel, resimsel olarak gerçekçi bir yaklaşım vardır. Perspektif yerleştirilmesi, renk kullanılması, kompozisyondaki derinlik, hikâyenin tasvir edilişi resimseldir (Resim 69).

Kutsal Su ve Meryem İkonası

İkonada Meryem, çocuk İsa ile havada asılı duran bir altın kâsenin içerisinde, gökteki tahtta oturmaktadır. Her iki tarafında bulunan melekler kendilerine secde etmektedirler. Meryem ve çocuk İsa'nın gökte bulunması onların kutsallığını ön plana çıkarır. Kutsal kâseden akan sular yeryüzündeki inananlara şifa dağıtmaktadır. İkona irrasyonel dünya görüşü ile resmedilmiştir. İkonada bol figürler mekân içerisine perspektife dikkat edilerek dağıtılmıştır (Resim 70).

Kutsal Mendil İkonası

'Kutsal Mendil' olarak tanımlanan ikona, İsa'nın yüzünün bir mendil üzerinde tasvir edildiği ikonadır. İkonada Meryem ana ve kucağındaki İsa ikonası, ikona içerisinde ikona olarak görülmektedir. Bol figürlü bir kompozisyondur. Öndeki figürler detaylı bir şekilde

resmedilmiştir. Derinlik bulunan bu ikonada canlı renkler belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. İsa mendil üzerinde açık alnı, ileriye bakan gözleri, muntazam burnu, biçimli ve ufak ağzı, orta uzunlukta ikiye ayrılmış sakalı ile yalnızca çehre olarak resmedilmiştir. Saçların ucu kulakların altından bukle halinde gösterilmiştir. Bizans sonrası ikonalarda mendili tutan melek figürleri bu ikonada temizliği duruluğu temsil eden çocuk olarak karşımıza çıkar. Mendili sıkıca kavrayan çocuğun elleri, aşağıya bakan gözleri tabiatçı bir üslupla çizilmiştir (Resim 71).

Meryem'in Doğumu İkonası

Ahşap üzerine tempera tekniği ile yapılmış bu ikonada, bol figürlü bir kompozisyon göze çarpmaktadır. Mimari yapıda perspektif gözlenmektedir. Bizans sanatının özelliği olan keskin ışık gölge geçişleri belirgindir. Ön mekânda parlak ışık etkisi kullanılarak Meryem'in annesi Anna belirginleştirilmiştir.

İkonanın ilgi odağında, yatar ve başı haleli şekilde Meryem'in annesi Anna bulunmaktadır. Anna'nın önünde yeni doğmuş olan Meryem, kundak içinde resmedilmektedir. Yeni doğum yapmış Meryem'in annesinin yanında bulunan üç kişi ellerindeki testiler ile çocuğa ilk banyosunun aldırılması, sembolik olarak aklanıp arınması için yapılan işleri göstermektedir. Arka plandaki kişi muhtemelen olayı izleyen Meryem'i himayesine alan Zekeriya peygamberdir. Tasvirde can alıcı renkler kullanılarak, doğumun metafizik anlamı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Resim 72).

Meryem'in Mabede Takdimi İkonası

1894 yılında yapılmış olan ikonada Meryem'in mabede takdimi tasvir edilmiştir. Figürler ön plandadır. İkonada ışığın bir noktadan doğuşunun gözlenmesi Barok resim sanatının etkisinin bulunduğunu göstermektedir. Arka fondaki mimari görüntüde perspektifin gözlemlenmesi, Rönesans etkisinin var olduğunu kanıttır. Sfumato renk geçişleri belirgin olarak ikonada yer alır (Resim 73).

Kutsal Ruhun Havariler Üzerine İnişi İkonası

Pentikosti isimli “Kutsal Ruhun Havariler Üzerine İnişi” ikonasında İsa’nın on iki havarisi (John-Matthew-Mark-Luke- Simon Peter-Andrew-James-Philip-Bartholomew-Thomas-James-Simon-Thaddaeus) resmedilmiştir. Judas İsa’ya ihanet ettiği için ikonada resmedilmemiştir. İkonada hamsin yortusunu kutlamak üzere bir araya gelen havarilerin üzerine ‘Kutsal Ruh’un inişi betimlenmiştir. Havariler ‘Cenaculum’ denen odada otururlarken aniden gökten gelen bir ses odayı doldurur ve kırmızı alev demetleri halinde inen ‘Kutsal Ruh’ onların üzerine saçılır. Böylece İbraniceden başka bir dil bilmeyen havariler başka başka diller konuşmaya başlarlar ve İncil’i dünyada kendi dilleri ile yaymaya başlarlar (Başegmez,1989:33). İkonada havariler ayakta dururken öndeki iki havari toplandıkları bina olan ‘Cenaculum’ u temsil eden binayı ellerinde tutmaktadırlar. Bir resimde konuyu teşkil eden mekânı hem içeriden hem dışarıdan, aynı sahne üzerinde göstermek, Bizans sanatı özelliklerindedir (Başegmez,1989:33). Bu ikonada da bu tarzı görebiliyoruz Havarilerin Kutsal ruhun inişi ile hissettikleri heyecan ve sağa sola bakışları resme hareketlilik vermiştir. Azizlerin ayaklarının normal çizilmesi Bizans sanat tarzı dışında daha belirgindir. İkonada perspektif kurallarına uygunluk yoktur. Önde duran binanın büyük gösterilmesi gerekirken küçük gösterilmiştir. Perspektifi ters biçimde göstermek Bizans resim sanatının diğer bir özelliğidir. Arka planda görünen güvercin figürü azizlerin üzerine inen ‘Kutsal Ruhu’ tasvir etmektedir. Kutsal Ruh’tan yayılan alev demetleri havarilerin üzerine düşmektedir. İkonada, çizgilerde derinlik yer almasına rağmen renklerde perspektif uygulanmamıştır. Kırmızı tonların hâkim olduğu bir ikonadır (Resim 74).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve toplanan verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada Edirne’de batılılaşma süreci ikona örneklerini sergileyen “Aziz Georgi” ve “ Aziz Konstantin ve Helena “ Bulgar kiliselerindeki eserlerin önceki ve şimdiki durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Kilisede belirlenen mevcut eserlerin fotoğrafları belgelenerek, ayrıntılı biçimde tanımlanması ve sahip oldukları fonksiyonların açıklığa kavuşturulması sağlanmaya çalışılmış ve bu eserlerin Sanat Tarihi açısından yeri ve önemi dikkate alınmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 1869’da inşa edilen Aziz. Konstantin ve Helena kilisesi ile bu yapıdan on bir yıl sonra, 1880’de inşa edilen Kıyık semtinde bulunan Aziz Georgi Kilisesindeki ikonalar ve ikonostasis duvarı oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada öncelikle Edirne’de bulunan Aziz Konstantin ve Helena kilisesi ile Aziz Georgi Kilisesindeki ikonaların yeri ve değerlendirilmesi yapılmış, daha sonrada bu ikonalar ile ilgili arazi çalışması yapılmış ve fotoğraflarla belgelenmiştir. Bütün bu veriler kütüphane ve arşivlerden ele geçen bilgilerle derlenerek sonuca varılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın gerçekleşmesi için toplanılan veriler doğrultusunda Edirne'deki Bulgar kiliselerindeki ikonaların ortaya çıkışı ve gelişimi, Batılılaşma sürecinde oluşan kiliselerdeki ikonalar arasındaki üslup birliği ve geleneksel çizgiden doğan benzerlik ve yerleşim bölgesinden kaynaklanan doğal ve kültürel nedenlerden dolayı ortaya çıkan farklılık gibi esas sebepler belirtilerek, ikonaların önemi ve ne kadar geniş kola ayrıldığı ve yayıldığı vurgulanmış ve şehirdeki yapıların tamamen veya kısmen günümüze ulaşan bütün örnekleri göz önüne alınarak ve tüm bu ayrı başlıklar altında toplanan verilerden sonuca gidilerek Sanat Tarihi açısından yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan verilerle, ulaşılan bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

Bulgular ve Yorum

İnsanlar yaşadıkları ortamlarda hissettiklerini, fikirlerini, inandığı değerleri ve sevdiklerini duvarlara resim olarak yansıtarak, yaşam biçimlerini, sosyal davranışlarını, kutlamalarını, sahip oldukları kültürü gelecek nesillere aktarıyorlardı. Eğitimsiz topluluklarda, duvar resimleri eğitim aracı olarak dinsel, tarihsel ve siyasi yaşamda yol gösterici olmuştur.

Bu nedenle ikonalar sadece dinsel açıdan değil sanatsal ve siyasi açıdan da incelenebilir.

Bizans sanatı, hem dönem olarak, hem de sahip olduğu nitelikler açısından bir ortaçağ sanatıdır. Bizans İmparatoru I.Konstantin'in İstanbul'u başkent yapması ve Hıristiyanlık dinini resmi din kabul etmesiyle birlikte Hıristiyanlık antik çağ kültürü ile tanışmış ve bunun etkisini sanatsal, dinsel ve siyasi açıdan da görmüştür. Aynı etki dinsel sanatta da görülmüş ve dini tasvirler olarak ikonalar ortaya çıkmıştır.

Dinsel sanat, Bizans döneminde, sanatsal zevk kaygısı taşımaktan uzak, insanların kutsal saydıkları olayları tasvir eden ve bu tasvirler aracılığı ile inananları kutsallığa ve huzura kavuşmalarını sağlayan bir araçtı.

Bu açıdan, ikonalar yalnızca seküler sanatın değerleri ile yorumlanamazlar. İkonaların kendilerine özgü bir anlatım dili vardır ve ancak Ortodoks mantığı ile yorumlanırsa anlaşılabilir. Sadece sanat yapıtı olarak bakmak yanlış sonuca götürür.

Manastırlar Bizans döneminde güçlü bir yere sahipti ve bu nedenle manastırlar ikona üretim merkezleri olmuşlardır. İkona üretim sürecinde ikona yapmanın kuralları oluşmuş ve ikona sanatçıları bu kuralların dışına çıkamaz olmuştur (Yücel,1994:20).

XI. yüzyılda, “Makedonya Rönesans”ı dinsel tasvirlerin tarzlarını etkilemiş ve dini temalar maddi görünülerinden çok tinsel bir tarzla resmedilmeye başlanmıştır. Daha humanistik tarzda tasvirleri XII. yüzyılda görmekteyiz. XII. yüzyılda İstanbul’un Latin işgaline uğramasının ardından tasvirlerde daha karmaşık üslup görmekteyiz. (Alantar;2001:142).

Fethedene kadar İstanbul, en önemli ikona üretim merkezi idi. Ruslar onuncu yüzyılda Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra ikona üretmeye başlamışlar ve bu dönemde Bizans ikona sanatının etkisi altında kalmışlardır. Sonraki yıllarda kendine özgü sanat üsluplarını oluşturarak ikona yapımında önemli bir yere sahip olmuşlardır. Psikov, Tver ve Nougrad gibi merkezlerde ikona üretim merkezleri ve okulları inşa etmişlerdir (Yücel,1994:153).

Avrupalı sanatçılarda, ikona üretme konusunda çalışmalar yapmışlardır. İstanbul ile birlikte, Suriye, Filistin ve Kıbrıs’ta ikona üretim ve sanat merkezleri oluşturularak. Doğu ve Batı sanatı sentezi yaratılmıştır. Selanik’te de XIV. yüzyılda güzel eserler ortaya çıkmıştır. Pleologlar döneminde (1262–1453) ikona sanatı en üst düzeyine çıkar. Şekillere verilen esneklik, mekânın gerçek izlenimi vermesi, hissedilenlerin yoğun biçimde ifade edilmesi söylenebilecek farklı özelliklerdir. İkonalar üzerinde sanatkar imzaları ve adları yavaş yavaş bu dönemde görülmeye başlar (Alantar,2001:142).

İstanbul’un Türkler tarafından alınmasından sonra birçok ikona sanatçısı İstanbul’dan ayrılarak Balkanlar ve Girit’e yerleşmiştir. Böylece bu bölgelerde de ikona sanatında Bizans etkileri görülmeye başlanmıştır. Girit önemli bir ikona sanat merkezi olmuştur. Batı resim sanatı ve Bizans resim sanatı birbirinden etkilenmiş ve bir sentez oluşturarak Girit ekolünü meydana getirmiştir. Yüzlerdeki ifadeler yumuşamış, arka planda mimari nesnelere tasvir edilmeye başlanmıştır. Yunanistan’daki ikona sanatı da Girit ekolünün etkisi altında kalmıştır (Yücel,1994:153).

XVIII. yüzyılda Batılılaşma sürecinin bitiminde Barok ve Rokoko sanat özellikleri ikona sanatında mimaride ve süslemelerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Yapılarda girinti

çıkıntılar, hareketli yüzeyler, kırılmalar, korint sütun başlıkları, bitki motifleri, altın yıldız Rokoko özellikleridir. Zamanla bu tarzda uygulamalar çoğalmış ve Rönesans, Bizans gibi uygulamalar da eklettik bir tarz meydana gelmiştir (Renda,Erol,1981:50).

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuçlar

Bulgarlar, Çar I. Boris hanedanlığında MS. 865 yılında Hıristiyanlığı Bizans tan uyarlayan ilk Slav ırkıdır. Bulgar ikonaları, Hıristiyanlık inancının sembolleri ve kilisenin dinsel ayinlerinin etkisi ile ülkenin önemli bir sanatı olarak gelişmiş ve bu süreç 9. yüzyıldan bu günümüze kadar sürmüştür. 1393 yılında Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğuna katılmasından bağımsızlığına kavuştuğu 1878 yılına kadar kiliseler, devlet otoritesinin koruması ve bağlı olduğu patrikhanenin desteği ile ayakta kalmıştır. Bu yıllardan sonra kilise ve din adamları yeni bir literatür ve ikonografik çalışmalar ortaya çıkarmıştır.

Osmanlı imparatorluğu zamanında sadece sosyal görevlerini yerine getiren kilise, 17. yüzyılda Avrupa'da ticaretin gelişmesi, yenedünyanın keşfi ile Avrupa ile ilişkilerini artırmış ve sermaye girişi ile gelişmeye başlamıştır. Ekonomik, siyasal ve kültürel etkileşim sonucu ortaya çıkan gelişmeler Bulgar kiliselerini de etkilemeye başlamıştır. Athos Dağının klasik dogmatik ortaçağ etkisinde olan ikonalar XVII. yüzyıldan sonra orijinal kimliğini kaybetmeden İtalyan-Girit ikona ve güçlü bir batı Avrupa barok sanatı etkisinde kalmıştır. İtalyan ve Avrupa Rönesans'ında olduğu gibi Bulgaristan'da da 18. yüzyılda, kendi sanat stillerine ve karakterlerini temsil eden ulusal sanat okulları açılmıştır. Samokov, Tryavna, Bansko ve Stranzha gibi.

Buralarda, didaktik resim sanatından yaşamsal, görsel açıdan daha renkli bir tarza geçilmiştir. XIX. yüzyılda ikonalar; geleneksel çizgiden, geleneksel öğretilerden gerçekçiliğe dönmüştür. Avrupa'nın aydınlanma ve yeni fikirlerinin etkisi altında kaba ve donuk renklerden canlı renklere yönelilmiştir. Bulgar sanatçılar batının devrimci fikirleri ile tanışınca, kendi halklarının kaderi ile yüzleşmişlerdir. Bu süreçte değişmeceli bir dili olan sanat; edebiyata, ulusal kültüre ve ulusal ruha hizmet eden etkin bir sanat haline dönüşmüştür.

Bulgar ikonografi sanatı, diğer Slav Ortodoks halkların genel sanat anlayışını büyük miktarda terk etmiş ve Bulgar ikonaları Avrupa kültür tarihinde iyi bir şekilde yer almıştır. Bulgar ikonaları onların ruhsal yönlerini ortaya çıkaran, insan ruhunun özgürlüğe ve mükemmelliğe uzanmaya çalıştığı sonsuzluğun, inancın ve tanrının penceresidir.

Konumuz olan batılılaşma sürecinde Edirne Aziz Georgi Bulgar Kilisesindeki ikonaları üreten ressamaların çalışmalarında üç farklı üslubun etkin olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak ikonalarda gözlenen sanatsal etki ve davranışlar aşağıda belirtildiği gibidir:

1. Bizans etkisi
2. Rönesans etkisi
3. Eklektik davranış

Bizans geleneğine bağlı ikona ressamlarında görülen ortak tutum, tasvirlerin sembolizm çerçevesinde ifade edilmesidir. Sembolizmi vurgulayan gerçekçilikten uzaklaşma tutumunun dışında, aynı eğilim, gözlerin tek noktaya odaklanarak bakışların sabit olmasıyla yinelenir. Kaşlar birbirine yakın ve yay şeklindedir. Geleneksel “asil duruş” dikkati çeker. Eller ve ellerdeki hareketlilik tabiat gerçekçiliğinden uzak ince ve uzundur. Giysi detaylarında yer alan kıvrımların düşüşü gerçekçilikten uzak resmedilir. Işık- gölge oyunlarının verilişi keskin çizgilerle vurgulanır. Gerçekleştirilen araştırmada, Bizans geleneğini ikonalara taşıyan üslubun sıkça tekrarlandığı dikkati çeker. Bu ikonaların çoğu imzasız olduğundan dolayı ressamları saptanamamaktadır. Rönesans etkilerinin görüldüğü ikonalarda ortak özellik, doğa izlenimciliği, perspektif ve ifade yoğunluğudur. Belirtilen kategoriler dışında ikonalarda eklektik davranışlar dikkati çeker. Bizans, Klasik, Rönesans, Barok, Gotik gibi birden fazla üslubun kullanıldığı eserlerin üretildiği saptanmıştır. İkona ressamlarının salt bir kategoriye bağlı kalmayarak, yukarıda belirtilen kategorilerin tümünü farklı ikonalarında kullanarak eser ürettikleridir.

Araştırmada sözü edilen Bizans etkisi, Rönesans etkisi ile eklektik davranış içeren kategorilerin tespitiyle birlikte fotoğrafı çekilen, boyutları alınan, teknik ve üslup açısından değerlendirilen altmışaltı eser ele alındığında dikkati çeken nokta, üç ayrı kategorinin içinde en çok uygulanan Bizans etkisi ve eklektik davranışlar sergileyen kategorilerin olduğu gerçeğidir.

Öneriler

Çalışma konumuz olan bu kiliselerde bulunan ikonalar, toplanan veriler ve bilgiler ışığında yorumlanmış, karşılaştırılmış ve tasvirlerin anlamları açıklanmaya çalışılmıştır. Yaptığımız bu çalışma bundan sonra yapılacak olan araştırmalara kaynak olması bakımından önemlidir. Ülkemizde koruma ve restorasyon politikalarının zayıflığı bir çok eserin kaybedilmesine neden olmuştur. Mirasın korunması ve bu mirasın araştırılarak duyurulması her araştırmacının görevi olmalıdır. Dönemin tarihi, siyasi, sosyal ve mimari özelliklerini yansıtan bu tasvirlerin duyurulması ve korunması konusundaki gerekliliğin vurgulanması bu çalışmanın hedefleri arasındadır.

Sonuçta; her ne kadar günün koşullarında kültürel varlıkların korunması ile ilgili problemler devam ediyorsa da, her bir kültürel mirasın en değerli bilgi kaynağı olduğunu unutmamak ve ayırım yapmaksızın gelecek kuşaklara aktarılması için çalışmalar yapmak her araştırmacının görevi olmalıdır.

Belirlenen eserlerin gelecek nesillere aktarılması için bundan sonraki dönemlerde bu eserlerin korunması, hakkında yapılacak araştırmaların çoğalması dileğimizdir.

KAYNAKÇA

- Abel, U. (2002): *İkonaların Teolojisinde İlahi Olanın İkona İmgesi*; İstanbul: (Çev.Ali Özdamar) Kitap Yayınevi
- Akkaya, T. (2000): *Ortodoks İkonaları - Genel Bir Bakış*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları
- Akyürek, E. (1997): *Bir Ortaçağ Sanatı Olarak Bizans*, Sanatın Orta çağı - Türk Bizans ve Batı Sanatı Üzerine Yazılar, İstanbul: Kabalcı Yay.
- Alantar, H. (2001): *İkona*, İstanbul: Us Düşün ve Ötesi
- Aydın, M. (2006): *Kutsal Kase*,
<http://www.dinlertarihi.com/dosyalar/makaleler/mahmutaydin/kase.htm>
- Azkoul, F. M. (2000): *Once Delivered To The Saints*, Washington: Saint Nectarios Press
- Baş, B. (1999): *Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Aryüsçülük*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Başgömez, Ş. (1989): *İkonalar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Benian, Enis. (2004): *Edirne'de iki Hıristiyan yapısı: Bulgar Ortodoks Kiliseleri*, Edirne: Yüksek Lisans Tezi Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Boguslawski, A. (2006): *John Baptist*,
http://www.rollins.edu/Foreign_Lang/Russian/baptist.html
- Bulgarian icons. (2006): *St. Elijah's Ascension*.
<http://www.bulgaria.com/welkya/gallery/icons/icon1.html>
- Bulgarian icons. (2006):*St Modest*,
<http://www.bulgaria.com/welkya/gallery/icons/icon1.html>
- Bulgarian icons. (2006):*St Nicolas*,
<http://www.bulgaria.com/welkya/gallery/icons/icon1.html>
- Bulgurlu, V. G. (2000) *Doğu Ortodoks Dininde İkonaların Anlamı*, İstanbul: (Çev.ali Özdamar) Kitap Yayınevi

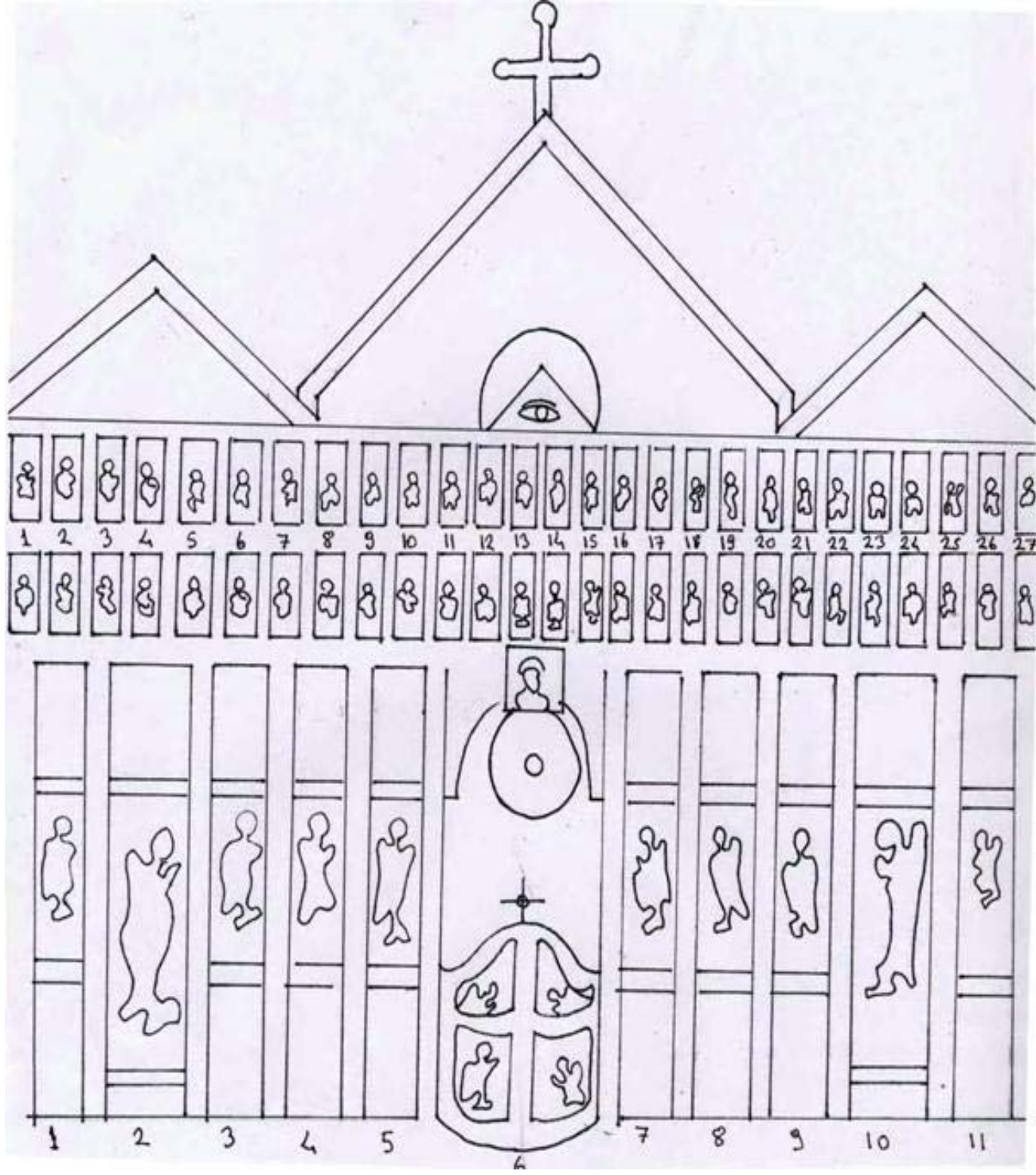
- By A Monk of the Eastern Church, (Society for Promoting Christian Knowledge) (1945):
Orthodor Spirituality, New York: The Macmillan Company,
- Candea, V. (1987): *Icons*, The Encyclopedia of Religion VII, New York: Macmillan
Publishing Cornpany
- Cilacı, O.(2006): *Teslis*, http://www.sevde.de/islam_Ans/T/T2/106.htm
- Çuhacıyan A. (2004): *Uluslararası Üne Sahip Sivashlı Aziz Vlas*. İstanbul: Aras Yayıncılık
- Dedoussis, C. (2006): *St. Tryphon*, http://home.it.net.au/~jgrapsas/pages/St_Tryphon.htm
- Demirci, K. (2005): *Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi*, İstanbul:
Ayışığı kitapları yayını
- Demirkent, I. (1992): *Bizans*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi VI, İstanbul:
T.D.V Yay.
- Ercan, Y. (2000): *Osmanlı Devleti'nde Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet
Sistemi)*, Yeni Türkiye 701 Osmanlı Özel Sayısı II, Ekonomi ve Toplum,
Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Yıl 6, Sayı: 32
- Farkas, A. E. (1985): *Iconostasis*, Ed. Joseph R. Strayer, Dictionary of the Middle Ages VI,
New York: Charles Scribner's Son's
- Ferber, S. (1963): *Icon*, Encyclopedia International IX, , New York: Grolier Inc, Erdem
- Forest, J. (1997): *Praying With Icons*, New York: Orbis Books
- Fortescue, A. (1911): *The Orthodox Eastern Church*, London: Catholic Truth Society
- Greek Orthodox Church. (2006): *Stylianos the Hermit*,
http://www.saintstylian.org.au/about_us/stylianos_the_hermit.html
- Hanrahan, J. (2006): *St. Basil The Great*, <http://st.basil.tripod.com/>
- Herrin, J. (1987): *The Formation of Christendom*, Princeton: Princeton University Press
- Hookway, C. (2006): *The Lives of the Saints of the Orthodox Church*,
<http://www.saintbarbara.org/about/icons/theodore.cfm>
- Karal, E. Z. (1996): *İkinci Meşrutiyet ve I. Dünya Savaşı (1908-1918)*, Ankara: Osmanlı
Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt DC

- Khoury, N. (2006): *Saint Anthony*, http://www.antiochian.org/saint_anthony
- Kiefer, J. E. (2006): *John Chrysostom*, <http://justus.anglican.org/resources/bio/89.html>
- Kılıçoğlu, N.A., Araz, N. ve Devrim, H. (1986): *Hristiyanlık*, Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, C.9, İstanbul: Sabah Gazetesi.yayınları
- KOLEVA, M. (2002): *Ortodoks Kilisesi İkonostasisinin Ahengi*, Sofya: Ortodoks Mabet İnşaatları Kılavuzu
- Korat, G. (2003): *Taş Kapıdan Taç Kapıya Kapadokya*, İstanbul: İletişim Yay
- Kortzanov, B.(2006): *Bulgarian Icons*, <http://www.bulgaria.com/welkya/gallery/icons/icons1.html>
- Kuruyazıcı, H. ve Tapan, M. (1998): *Sveti Bulgar Kilisesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Macar, E. (2001): *İstanbul'un Yok Olmuş İki Cemaati; Doğu Ritli Katolik Rumlar ve Bulgarlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 838. Tarih Dizisi 21
- Majeska, G. P. (1985): *Icons, Manufacture of*, Dictionary of the Middle ages, VI, New York
- Notes, (2005): *The Three Early Church Fathers*, <http://www.iconsexplained.com/iec/02064.htm#background>
- New advent. (2003): *St. Andrew*, The Catholic Encyclopedia, Volume I 1907 by Robert Appleton Company, <http://www.newadvent.org/cathen/01471a.htm>
- New advent. (1912): *St. Thomas the Apostle* The Catholic Encyclopedia, Volume XIV <http://www.newadvent.org/cathen/14658b.htm>
- Orthodox Weekly Bulletin. (2006): *Forty Holy Martyrs of Sebaste*, http://web.mit.edu/ocf/www/sebaste_martyrs.html
- Quenot, M. (1996): *The Icon Window on the Kingdom*, New York: Aziz Vladimir's Presss
- Ouspensky, L.(1978): *Theology of the Icon*, New York: Aziz Vladimir's Seminary Presss
- Örs, V. (1977): *Ortodoks*, Türk Ansiklopedisi, Cilt XXVI, Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- Papas, N. (2006): *St. Sava of Serbia*, <http://www.comeandseeicons.com/inp30.htm>
- Petka, (2006): *Saint Petka*; <http://www.geocities.com/worldwhitewebbring/petka.htm>

- Privatesözlük. (2006): *Yahya*,
<http://www.privatesozluk.com/show.asp?m=vaftizci%20yahya>
- Privatesözlük. (2006): *Konstantin*,
<http://www.privatesozluk.com/show.asp?m=imparator%20konstantin>
- Pluth, A.ve Koch, C. (1985): *The Catholic Church*, Minnesota: Our Mission in History
- Renda, G. ve Erol, T.(1981): *Başlangıcından Günümüze Türk Resim Sanatı Tarihi*,
 İstanbul: Tıglat Basımevi
- Russian Icons. (2006): *St.Basil*, Timken Museum,
<http://www.timkenmuseum.org/1-russian-stbasil.html>
- Russian Orthodox Church. (2006): *The Holy and Great Martyr Dimitry*,
http://www.fatheralexander.org/booklets/english/saints/dimitry_martyr.htm
- Sennott, C. M. (2003): *Hristiyanlık, Başlangıçtan Bugüne Tarih ve İnanç*,
 National Geographic Society, Washington,
- Şahin, M. S. (1999): *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, İstanbul: Ötüken Yayınevi,
- Taylor, J. (1979): *Icon Painting*, New York: Mayllower Boks
- The Church of Saint Haralambos. (2006): *Ayios Haralambos*
<http://www.telendos.com/ayios.haralambos.htm>
- The Columbia Encyclopedia. (2001): *Athanasius, Saint*,
<http://www.bartleby.com/65/at/AthanasSt.html>
- Tillich, P. (2002): *Din Dilinin Doğası*, Bursa: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
 Dergisi, (Çev. Aliye Çınar) XI/11
- Tuğrul, M. ve Kazancıgil, R (2000): *Edirne'de Osmanlı Döneminden 2000
 Yılına Kalan Mimari Eserler Albümü*, Edirne Valiliği,
 İstanbul: Acar Matbaacılık A Ş
- Tuleşkov, N. (2002): *Anıtsal Ortodoks Mabet Yerleri ve Kümeleri*, Sofya: Ortodoks
 Mabet İnşaatları Kılavuzu,
- Üçel, T. (2006): *Anglikanlık Kilisesi İnanç ve Uygulamaları*,
<http://www.allsaintsmoda.com/ilmihal.html>.

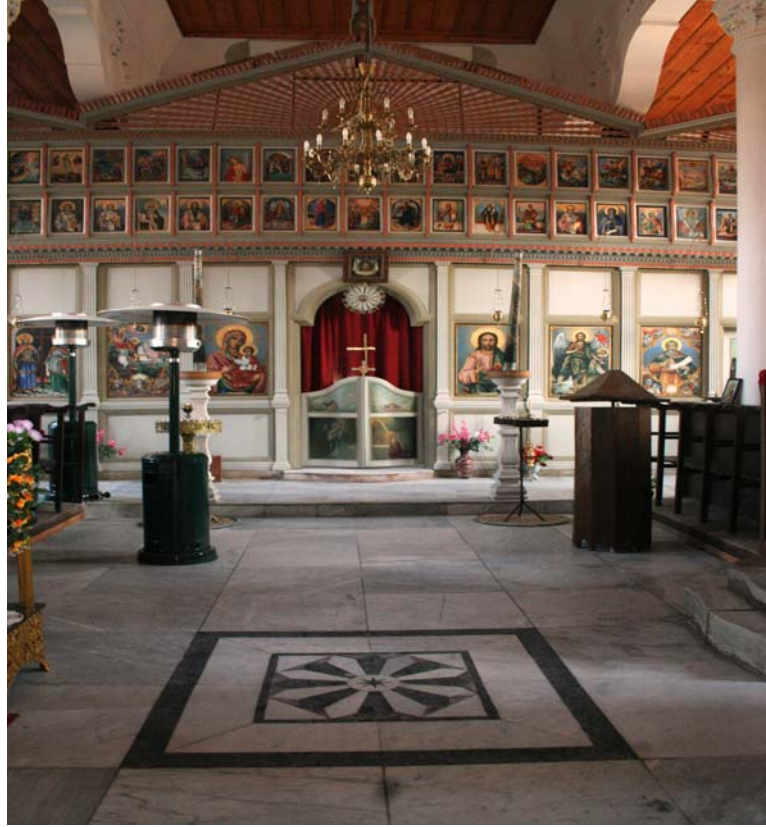
- Wikipedia. (2006): *Gregory Nazianus*, http://en.wikipedia.org/wiki/Gregory_Nazianzus
- Wikipedia. (2006): *Ioan Rilski*, http://www.blinkbits.com/en_wikifeeds/Ioan_Rilski
- Wikipedia. (2006): *Saint Stephen*, http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Stephen
- Wikipedia, (2006): *Katolik Kilisesi*, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Katoliklik>
- Wikipedia,(2006): *Ortodoksluk*, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ortodoksluk>
- Wikipedia,(2006): *Protestanlık*, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Protestanlık>
- Wikipedia,(2006): *Saint Menas*, http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Menas
- Witakowska E. B. (1996): *Bizans Kiliselerinde İkonaların Konulduğu Yerler*, İstanbul: (Çev. Ali Özdamar) Kitap Yayınevi
- Yenidünya, S. (1999): *Balkanlarda Kilise Mücadeleleri (19. yy–20. yy)*, Edirne: Yüksek Lisans Tezi Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yıldırım, S. (1988): *Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Yücel, E. (1994): *İkonalar*, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi IV, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay.

Şekil 1 Aziz Georgi Bulgar Ortodoks Kilisesi İkonostasisinin önden görünümü

Resim 01 Aziz Konstantin ve Helena Ortodoks Kilisesi İkonostasis Duvarı

Resim 02 Aziz Georgi Ortodoks Kilisesi İkonostasis Duvarı

Resim 03 İkonostasis Duvarı Küçük İkonalar

Resim 04 Merkez Kapı - Kral Kapısı

Resim 05 Teslis-Başrahip İsa ikonasının üzerindeki
Yalnız Meryem-Kutsal Ruh-Yalnız İoannes Prodromos
İkonaları

Resim 06 Merkez Kapı Üzerinde Başrahip İsa İkonası

Resim 07 Başrahip İsa

Resim 08 Tanrı'nın Gözü

Resim 09 Vladika Tahtı

Resim 10 Pantokrator İsa İkonu

Resim 11 Kutsayan İsa

Resim 12 İyi Çoban İsa

Resim 13 İsa'nın Çilesi

Resim 14 Theodosia (Tanrının Anası) Meryem

Resim 15 Hodigitria Meryem

Resim 16 Yalnız Meryem

Resim 17 Meryem ve Çocuk İsa

Resim 18 Kesik Baş Ioannes Prodromos

Resim 19 Kesik Baş İoannes Prodromos

Resim 20 Yalnız İoannes Prodromos

Resim 21 Azrail'in zengin birini öldürmesi

Resim 22 Azrail'in zengin birini öldürmesi

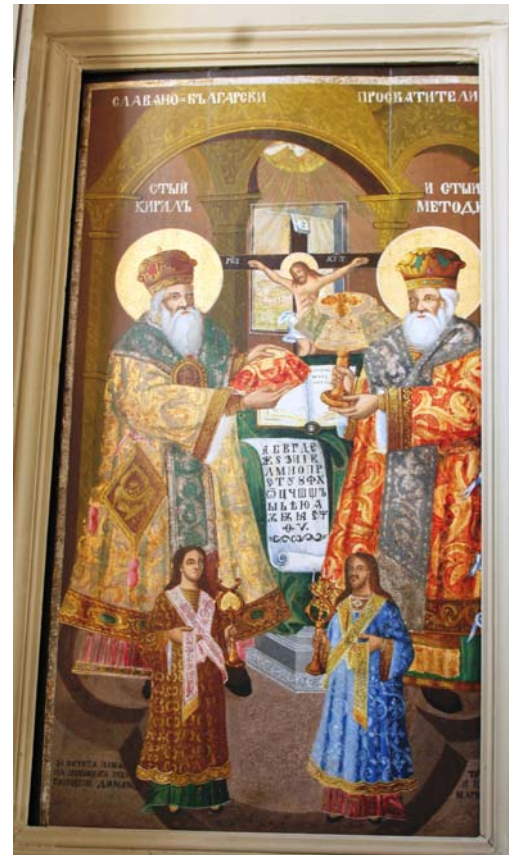
Resim 23 Aziz Georgios

Resim 24 Aziz Konstantin ve Helena

Resim 25 Aziz Konstantin ve Helena

Resim 26 Aziz Kiril ve Metodi

Resim 27 Aziz Kiril ve Metodi

Resim 28 İlyas Peygamber

Resim 29 İlyas Peygamberin Göğe Yükselişi

Resim 30 Aziz Anthonus

Resim 31 Aziz Anthonus

Resim 32 İlyas Peygamberin Göğe Yükselişi

Resim 33 Aziz Georgios

Resim 34 Aziz Georgios

Resim 35 Aziz Theodoros

Resim 36 Aziz Dimitri

Resim 37 Aziz Trifon ve Aziz Nikita

Resim 38 Aziz Vasil - Aziz Yohanna
Aziz Gregori

Resim 39 Aziz Ekatarina

Resim 40 Aziz Gregori

Resim 41 Aziz Sava

Resim 42 Aziz Nedelya

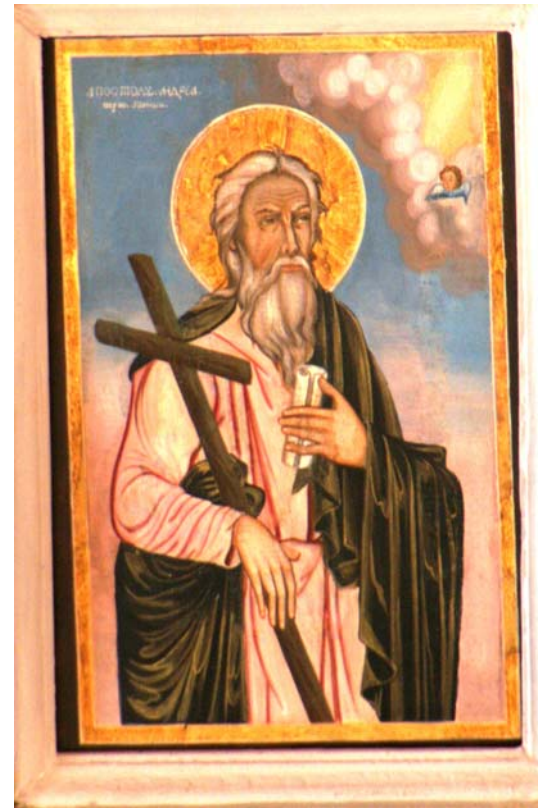
Resim 43 Aziz İvan

Resim 44 Aziz Vlasi

Resim 45 Aziz Athanasios

Resim 46 Aziz Andrei

Resim 47 Aziz Vasil

Resim 48 Aziz Haralambos

Resim 49 Aziz Stefan

Resim 50 Aziz Stylianos

Resim 51 Aziz Trifon

Resim 52 Aziz Nikolas

Resim 53 Azize Petka

Resim 54 Aziz Spridon

Resim 55 Aziz Spridon

Resim 56 Aziz Kozmo ve Damien

Resim 57 Aziz Modest

Resim 58 Haber

Resim 59 Doğum

Resim 60 İsa'nın Mabede Takdimi

Resim 61 Vaftiz

Resim 62 Suretin Değişmesi

Resim 63 Lazarus'un Dirilişi

Resim 64 İsa'nın Kudüs'e Girişi

Resim 65 İsa'nın Göğe Yükselişi

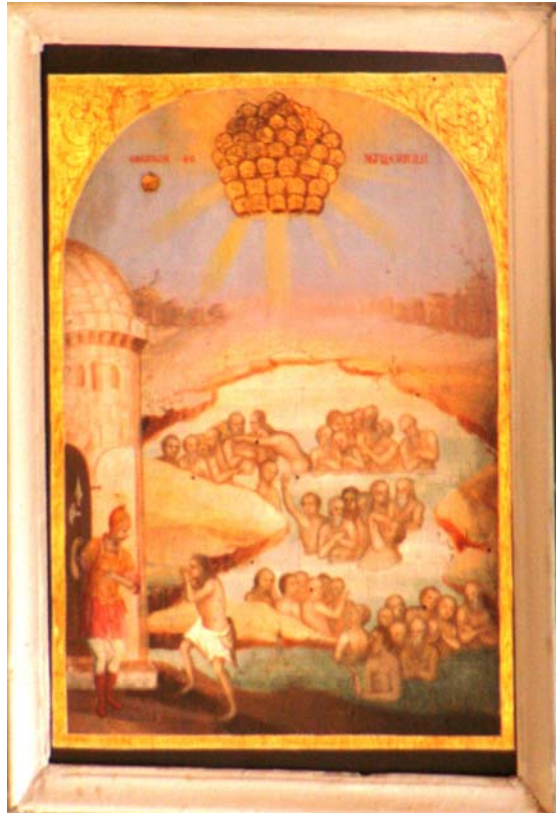
Resim 66 Şüpheli Thomas'ın Şefaati

Resim 67 Baba-Oğul ve Kutsal Ruh (Teslis)

Resim 68 İsa'nın ölümünü sembolize eden Haçın Dikilmesi (Yüceltilmesi)

Resim 69 Kırk Şehit Azizler

Resim 70 Kutsal Su ve Meryem

Resim 71 Kutsal Mendil

Resim 72 Meryem'in Doğumu

Resim 73 Meryem'in Mabede Takdimi

Resim 74 Kutsal Ruhun Havariler
Üzerine İnişi